

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การศึกษาเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” (「神様」) ของคาซากามิ ฮิโรมิ:

กระบวนการทำให้ความแปลกแยกสวยงาม

The Study of Hiromi Kawakami's “The God of Bears”:

The Process of Beautifying the Alienation

นันท์ชญา มหาจันทร์

โครงการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้มหาวิทยาลัยเงินรายได้ส่วนงาน

มหาวิทยาลัยบูรพา

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

2568

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การศึกษาเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” (「神様」) ของคาวากามิ ฮิโรมิ:

กระบวนการทำให้ความแปลกแยกสวยงาม

The Study of Hiromi Kawakami's “The God of Bears”:

The Process of Beautifying the Alienation

นันท์ชญา มหาจันทร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการศึกษาเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” (「神様」) ของคาวากามิ อิโรมิ: กระบวนการทำให้ความแปลกแยกสวยงาม มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” ในบริบทของภาษา สังคม และวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอโดยผ่านการประพันธ์แนวสัญญนิยมหัตถ์จรรย ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยใช้ข้อมูลจากบทความวิจัย หนังสือ ตำรา สารสนเทศที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เนื้อหาของเรื่องสั้นในบริบทของการใช้ภาษา สังคม วัฒนธรรมญี่ปุ่น และนำเสนอรายงานด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า คาวากามิได้ใช้แนวทางสัญญนิยมหัตถ์จรรยในการประพันธ์ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้คือ 1) การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการดำรงอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่แตกต่างกัน 2) ใช้หมีเป็นตัวแทนในการแสดงถึงความแปลกแยกและการปรับตัวของคนส่วนน้อยในญี่ปุ่น เช่น ชาวต่างชาติ LGBT ชนกลุ่มน้อย และคนรุ่นเก่า เป็นต้น 3) ในด้านของภาษา เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” ใช้ภาษาที่กระชับ มีความแตกต่างของระดับของภาษา มีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ และการใช้ภาษาเสียดสี 4) มีเนื้อหาที่สะท้อนจิตวิญญาณอามาเอะและโอโมอิยาริของชาวญี่ปุ่น 5) สะท้อนการเคารพธรรมชาติและประเพณีของชนกลุ่มน้อยคือประเพณีโอโม่มันเตะของชาวไอนุ ด้วยประเด็นเหล่านี้ทำให้เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” ได้รับการคัดเลือกเป็นวรรณกรรมคัดสรรสำหรับนักเรียนมัธยม

คำสำคัญ: เทพเจ้าหมี คาวากามิ อิโรมิ วรรณกรรมญี่ปุ่น สัญญนิยมหัตถ์จรรย ความแปลกแยก

Abstract

This documentary research aims to analyze language, society, and culture presented through the lenses of magical realism in a short story named *Kamisama* (The God of Bears), written by Hiromi Kawakami. The data sources of this research include related research articles, books, textbooks, and IT. Language use, social context, and Japanese culture are examined by content analysis. The findings are presented through descriptive analysis. The findings reveal that, the story reflects 1) the acceptance of cultural diversity and multi-cultural society, 2) the alienation and self-adjustment of minorities (such as foreigners, LGBT, minority groups, and people of old generation) in Japan through characters of bears, 3) the usage of concise language, register, onomatopoeia, and sarcasm, 4) the Japanese values of *Amae* and *Omoiyari*, and 5) the respect to nature and the *Iomante* tradition of Ainu (an ethnic group in northern Japan). Because of the attributes above, Hiromi Kawakami's *Kamisama* is a literary work in the literature selection for secondary school students.

Keywords: The God of Bears, Hiromi Kawakami, Japanese literature, Magical realism,
Alienation

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่องการศึกษาเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” (「神様」) ของคาวากามิ ฮิโรมิ: กระบวนการทำให้ความแปลกแยกสวยงาม ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้มหาวิทยาลัย เงินรายได้ส่วนงาน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 เลขที่สัญญา Huso08 /2564 ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยทางด้านวรรณคดีญี่ปุ่น ซึ่งมีส่วนทำให้วิชาการทางด้านญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยเติบโต ขอขอบพระคุณที่ปรึกษาโครงการ และผู้ทรงคุณวุฒิตรวจรายงานการวิจัยที่กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปรับปรุงงานวิจัย

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลการวิจัยจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาและการพัฒนาในด้านวรรณคดีญี่ปุ่นและญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย หากงานวิจัยนี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับความผิดพลาดไว้ ณ ที่นี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นันท์ชญา มหาจันทร์

ผู้วิจัย

ธันวาคม 2567

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
บทที่	
1. บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย.....	1
วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	3
ขอบเขตของโครงการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
2. แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	4
ผู้แต่ง: คาวากามิ ฮิโรมิ	4
หนังสือรวมเรื่องสั้น เทพเจ้าหมี.....	5
แนวคิดเกี่ยวกับวรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์ (Magical realism)	6
สัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมญี่ปุ่น	10
สัจนิยมมหัศจรรย์ในงานประพันธ์ของคาวากามิ ฮิโรมิ	15
แนวคิดเรื่องความแปลกแยก (Alienation)	17
3. การดำเนินการวิจัย	21
ขอบเขตของการวิจัย	21
เนื้อเรื่อง 「神様」	2 1
เนื้อเรื่อง “เทพเจ้าหมี”	25
เนื้อเรื่อง 「草上の昼食」	29
เนื้อเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”	36
4. บทวิเคราะห์ “เทพเจ้าหมี”	44
เปรียบเทียบตัวบทเรื่องสั้น	44
จาก “เทพเจ้าหมี” ถึง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”	44
ด้านภาษา.....	49

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ด้านสังคม	53
ความแปลกแยกของ “หมี”	53
ชาวต่างชาติในญี่ปุ่น	59
ด้านวัฒนธรรม	68
ชาวไอนุกับหมี อิโอมันเตะ (イオマンテ, Iomante) และ คามุย (カムイ, Kamuy) ..	68
อามาเอะ ใน “เทพเจ้าหมี”	70
โอโมอิยาริ (思いやり) : ความสุขในการให้	74
5. สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	77
การวิเคราะห์ตัวบท	77
อภิปรายผล	78
ข้อเสนอแนะ	81
บรรณานุกรม	82
ภาคผนวก	84
ภาคผนวก ก หนังสือรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา	84
ภาคผนวก ข เนื้อเรื่องย่อของเรื่องสั้นทั้ง 9 เรื่องในหนังสือรวมเรื่องสั้น เทพเจ้าหมี	85
ภาคผนวก ค อาหารและพืชที่ปรากฏในเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” และ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”	93
ประวัติย่อของผู้วิจัย	97

สารบัญภาพ

ภาพ 1 รวมเรื่องสั้น เทพเจ้าหัวมี

หน้า

5

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างฉันกับหมី	46

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” (「神様」) อ่านว่า คามิซามะ แปลตรงตัวว่า พระเจ้า เป็นผลงานของ คาวากามิ ฮิโรมิ (川上弘美) (ค.ศ. 1958 -) นักประพันธ์สตรีชาวญี่ปุ่น เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” เขียนขึ้นในปี 1994 ได้รับรางวัลเรื่องสั้นปาสคาลสำหรับนักเขียนหน้าใหม่ ครั้งที่ 1 (パ斯卡ル短篇文学新人賞) เป็นการก้าวเข้าสู่บรรณพิภพของคาวากามิ จากนั้น เรื่อง *เหยียบงู* (『蛇を踏む』) (1996) ก็ได้รับรางวัลอาคุตางาวะ (芥川龍之介賞) ครั้งที่ 115 ซึ่งรางวัลอาคุตางาวะนี้เป็นรางวัลที่นักเขียนปรารถนาที่จะได้รับ เพราะจะเป็นใบเบิกทางให้เป็นที่ยอมรับในฐานะนักเขียนในประเทศญี่ปุ่นได้ ปี 2000 เรื่อง *จมน้ำ* (『溺れる』) ได้รับรางวัลอิโตเซ (伊藤整文学賞) ครั้งที่ 11 ปี 2001 เรื่อง *กระเป๋าคูมครุ* (『センセイの鞆』) ได้รับรางวัลทานิซากิ จุนอิชิโร (谷崎潤一郎賞) ครั้งที่ 37 ปี 2007 เรื่อง *มานาสึรุ* (『真鶴』) ได้รับรางวัลรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ (芸術選奨文部科学大臣賞) นอกจากนี้ยังได้รับรางวัลที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอื่น ๆ อีก เช่น รางวัลมูราซากิ ชิชิบุ (紫式部文学賞) รางวัลนักประพันธ์สตรี (女流文学賞) รางวัลbungamuro โดมาโกะ (Bunkamura ドウモゴ文学賞) (Bunkamura Deux Magots) รางวัลวรรณกรรมโยมิอูริ (読売文学賞) รางวัลวรรณกรรมอิซุมิ เคียวกะ (泉鏡花文学賞) ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ชิจุโฮโซ สีม่วงสำหรับผู้พิทักษ์ให้การงานด้านศิลปะ เป็นต้น งานประพันธ์ของคาวากามิสะท้อนสังคมญี่ปุ่นสมัยใหม่ มีลักษณะโดดเด่นในแนวการประพันธ์แบบสัจนิยมมหัศจรรย์ (Magical realism) ได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในและนอกประเทศญี่ปุ่น ปัจจุบันนี้ เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” ได้รับการคัดเลือกให้เป็นเรื่องสั้นคัดสรร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาอีกด้วย ซึ่งการได้รับการคัดเลือกนี้ย่อมมีนัยที่เหมาะสมกับเยาวชนสมัยใหม่ ซึ่งใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางความแตกต่างในสังคมญี่ปุ่น งานของคาวากามิมักถูกคัดเลือกเป็นตัวแทนเรื่องสั้นร่วมสมัยที่แนะนำให้ชาวต่างประเทศอ่านอีกด้วย ควบคู่ไปกับงานของนักเขียนร่วมสมัยรุ่นที่ใกล้เคียงกัน เช่น มูรากามิ ฮารูกิ โยชิโมโตะ บานานะ ทาวาตะ โยโกะ อิชิอิ ชินจิ คิตามูระ คาโอรุ เป็นต้น

ผู้วิจัยมีความสนใจงานของ คาวากามิ ฮิโรมิ เนื่องจากมีความโดดเด่น น่าวิเคราะห์ จึงคัดสรรมาให้ นิสิตวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 4 อ่านในรายวิชา เรื่องสั้นญี่ปุ่น ในปัจจุบันงานประพันธ์ของคาวากามิ ฮิโรมิ ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยยังมีเป็นจำนวนน้อย เพียงสองสามเรื่อง เช่นเรื่อง *ความไม่เรียบร้อยของความรัก* โดยสำนักพิมพ์ซันเดย์ อาฟเตอร์นูน (2012) จากต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นชื่อ *ซาระซาระ* (『ざらざら』) (2011) เป็นต้น สำหรับเรื่อง “เทพเจ้าหมี” ที่ผู้วิจัยคัดสรรมานี้ ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงทั้งในประเทศญี่ปุ่นและต่างประเทศ ในชื่อ The God of Bears เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” เป็นเรื่องที่มีผู้เล่า คือ “ฉัน” ซึ่งได้มีโอกาสรู้จักกับ “หมี” ที่ย้ายเข้ามาอยู่ถัดไป 3 ห้อง ชั้นเดียวกัน ในตึกเดียวกัน และได้ออกไปปิกนิกริมแม่น้ำยามบ่ายด้วยกัน “ฉัน” เล่ารายละเอียดประสบการณ์ที่แปลกประหลาดออกมาอย่างปกติเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างราบรื่น เต็มไปด้วยอารมณ์ผ่อนคลาย มีมุมมองที่เป็นเอกลักษณ์ บางครั้งก็เย้ยหยันสังคมมนุษย์ “หมี” เป็นหมี

ที่ถูกบรรยายว่ามีมารยาทแบบโบราณ สุภาพอ่อนโยน และถูกผู้เล่าเรื่องเรียกว่าเป็นหมิวโบราณ เพราะการใช้ภาษาและพฤติกรรมหรืออิริยาบถต่าง ๆ สื่อความหมายหลายประการ เป็นลักษณะของผู้แปลกแยก ไม่ใช่คนในสังคมนี้ เรื่องนี้ไม่ได้ตั้งอยู่บนตรรกะความเป็นจริง และอุดมไปด้วยสัญลักษณ์ ประกอบด้วยการบรรยายและบทสนทนา จึงควรใช้การอ่านอย่างละเอียด ที่เรียกว่าอ่านประชิด (คำว่า อ่านประชิด ถูกใช้โดยนักวิชาการทฤษฎีวรรณกรรม เช่น ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช และ สุจิตา วิมุตติโกศล หมายถึงการอ่านตัวบทอย่างละเอียด การอ่านประชิดเป็นวิธีที่ผู้ศึกษาวรรณคดีใช้มาก) เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงสารที่เรื่องสื่อ เนื้อเรื่อง “เทพเจ้าหมี” เป็นเหตุการณ์ไม่กี่ชั่วโมง แต่ความอบอุ่นที่ผู้อ่านจำนวนมากสัมผัสได้ทำให้เรื่องนี้เป็นที่ชื่นชอบ หรืออาจจะเป็นสิ่งที่คุณปัจจุบันไขว่คว้าหา “เทพเจ้าหมี” หรือมีสักตัว เป็นเพื่อน หรือความต้องการความแปลกประหลาด เรื่องแฟนตาซีในชีวิตประจำวัน เรื่องสั้นเรื่องนี้จึงสะท้อนให้เห็นรูปแบบความสัมพันธ์ของคน (Relationship) ความเป็นสากล (Universality) หรือแม้แต่ความเป็นอกาลิก (Timelessness) อีกทั้งการใช้รูปแบบภาษาญี่ปุ่นที่จบประโยคแบบ “である” ที่มีลักษณะพิเศษ ล้วนเป็นองค์ประกอบของเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” ควรศึกษาวิเคราะห์

ดังที่กล่าวข้างต้นว่าเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” เขียนขึ้นในปี 1994 ซึ่งอยู่ในช่วงที่ประเทศญี่ปุ่นอยู่ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจรอบแรก หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เกิดภาวะฟองสบู่แตกในปี 1991 ก่อนหน้านั้นเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด ในทศวรรษที่ 70 และ 80 มีความมั่งคั่งจากการส่งออกสินค้า ได้รับการยอมรับอย่างมากจากนานาประเทศ เมื่อฟองสบู่แตกเป็นจุดเริ่มต้นของ “สองทศวรรษที่หายไป” (The Lost 2 Decades) ตั้งแต่ 1990-2010 ญี่ปุ่นต้องเผชิญกับปัญหาเงินฝืด เงินสกุลเยนถูกปรับลดตำแหน่งในสกุลเงินระหว่างประเทศ มีภาวะเด็กเกิดน้อย เป็นสังคมผู้สูงอายุ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต่ำ ในแง่ของสังคมในวิถีใหม่ ทำให้ความแตกต่างของเมืองกับชนบทมากขึ้น มีปรากฏการณ์รุนแรงจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ฮันชินอวาจิ และภัยจากมนุษย์ เช่น การสังหารหมู่ด้วยแก๊สซารินในปี 1995 มีการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมย่อยมากมาย และผู้คนอยู่ในภาวะโดดเดี่ยวมากขึ้นในสังคมสมัยใหม่

“หมี” ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” มาจากพื้นที่อื่น เลื่อมใสวัฒนธรรมญี่ปุ่นแบบโบราณ และยังคงพยายามรักษารัสนิยมประเพณีแบบญี่ปุ่นโบราณไว้อย่างดี เช่น ยึดถือมารยาทเมื่อเป็นผู้พักอาศัยใหม่ ต้องไปทักทายแนะนำตัวกับคนในชั้นเดียวกัน ต้องแจกเส้นโซบะย้ายบ้าน (อิโกโคชิโซบะ) และภาษาที่ใช้คือภาษาสุภาพแบบชาวญี่ปุ่นสมัยก่อน พฤติกรรมต่าง ๆ ตอนไปปิกนิกกับ “ฉิน” ก็แสดงความเอื้ออาทรแบบที่มีในสังคมญี่ปุ่นโบราณ และยังมีความเชื่อเรื่องเทพเจ้าหมี แสดงถึงความผูกพันกับธรรมชาติและจิตวิญญาณแบบญี่ปุ่น วิถีเทพเจ้าในธรรมชาติของชาวญี่ปุ่น เมื่อหมีต้องมาอยู่ในสังคมปัจจุบัน สามารถคิดได้ว่า เขาคือความแปลกแยก แต่มีมิตรภาพแปลกประหลาดระหว่างคนกับหมีที่เกิดขึ้น อาจเป็นการสื่อให้มนุษย์เปิดโอกาสเปิดรับผู้ที่ไม่ใช่พวกเรา และการถูกคัดเลือกเป็นเรื่องสั้นคัดสรรให้นักเรียนชั้นมัธยมอ่าน น่าจะมีเหตุผลส่วนหนึ่งเพื่อให้เยาวชนเปิดรับและเข้าใจผู้คนต่างวัฒนธรรมที่เข้ามาในญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจะวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ โดยละเอียดในงานวิจัย

จุดมุ่งหมายของการวิจัยเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” นี้ เพื่อค้นหาความหมายที่เรื่องสั้นสื่อโดยละเอียดผ่านบริบทของภาษา สังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น โดยผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่าผู้แต่งใช้กระบวนการทำให้ความ

แปลกแยกสวยงามขึ้น ผู้เขียนใช้แนวการเขียนแบบสังคมนิยมทศวรรษ โดยที่หมีเป็นตัวแทนของความแปลกแยก (Alienation) ซึ่งเกิดขึ้นมากในสังคม นอกจากจะต้องความรู้ด้านเนื้อหาเกี่ยวกับองค์ความรู้ในงานประพันธ์ของคาวากามิ อิโรมิ เนื่องจากในปัจจุบันชาวไทยยังรู้จักงานเขียนของ คาวากามิ อิโรมิ น้อยมากทั้ง ๆ ที่เป็นที่นิยมมากในระดับสากล ซึ่งจะเป็นข้อมูลด้านวรรณกรรมญี่ปุ่นในศาสตร์ญี่ปุ่นศึกษาแล้ว ยังเป็นตัวอย่างสำหรับผู้ศึกษาวรรณกรรมญี่ปุ่นในเรื่องของวิธีการอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

วิเคราะห์เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” ในบริบทของภาษา สังคม และวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอโดยผ่านการประพันธ์แนวสังคมนิยมทศวรรษ

เพื่อให้การวิจัยมีความลุ่มลึกขึ้น ผู้วิจัยนำเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” มาวิเคราะห์ร่วมด้วย ซึ่งผลงานเรื่องนี้นับว่าเป็นส่วนต่อจากเรื่อง “เทพเจ้าหมี” และยังถูกบรรจุอยู่ในหนังสือรวมเรื่องสั้น *เทพเจ้าหมี* เล่มเดียวกัน

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขต เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี”(หมายถึงเรื่องสั้นชื่อ “เทพเจ้าหมี”) เขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1994 และเรื่องสั้น “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”เขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1998 โดย คาวากามิ อิโรมิ ในหนังสือรวมเรื่องสั้น *เทพเจ้าหมี* สำนักพิมพ์ ชูโอโกรอน พิมพ์ครั้งแรก ค.ศ. 1998 พิมพ์ครั้งที่ 27 ค.ศ. 2021

2. ขอบเขตด้านวิชาการ

เนื้อหาของเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” ควบคู่กับ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ในบริบทของการใช้ภาษา สังคม วัฒนธรรมญี่ปุ่น เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจสังคมวัฒนธรรมญี่ปุ่นผ่านการศึกษาวรรณกรรม

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ใช้หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาญี่ปุ่นของราชบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2561 ใช้ลำดับการเรียกชื่อชาวญี่ปุ่นแบบนามสกุล-ชื่อ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นส่วนส่งเสริมองค์ความรู้ในการศึกษาวรรณคดีญี่ปุ่นในประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันยังอยู่ในระดับเริ่มต้น
2. เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ในสังคมญี่ปุ่นผ่านวรรณศิลป์
3. ทำให้ผู้ศึกษาภาษาญี่ปุ่น และญี่ปุ่นศึกษาชาวไทย เข้าใจสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่นมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่าง

บทที่ 2

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้แต่ง: คาวากามิ อิโรมิ

คาวากามิ อิโรมิ เกิดที่โตเกียวเมื่อวันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 1958 บิดาเป็นศาสตราจารย์ด้านชีววิทยา มหาวิทยาลัยโตเกียว ตอนช่วงอายุ 5-7 ขวบ ย้ายไปอาศัยที่สหรัฐอเมริกาตามการทำงานของบิดา หลังจากกลับมาที่ญี่ปุ่นขาดเรียนไปหนึ่งภาคเรียนเนื่องจากป่วย เมื่ออยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ตัดสินใจที่จะเป็นนักอ่าน โดยเริ่มอ่านวรรณกรรมสำหรับเด็กที่บ้าน

หลังจากจบการศึกษาจากโรงเรียนมัธยมปลายแล้ว เข้าเรียนภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยโอฮาโอมิชิ อยู่ในกลุ่มการศึกษานิยายวิทยาศาสตร์ และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเขียนและดูแลเรื่องสั้นต่าง ๆ โดยทำงานในกองบรรณาธิการนิตยสารนิยายวิทยาศาสตร์ในขณะที่ยังเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย หลังจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัย ทำงานเป็นครูสอนชีววิทยาระดับมัธยมปลายในปี 1994 ได้รับรางวัลเรื่องสั้นปาสคาล สำหรับนักเขียนหน้าใหม่ จากเรื่องสั้นเรื่อง “เทพเจ้าหมี” ในปี 1996 ได้รับรางวัลอากาศางาวะ จากนวนิยายเรื่อง *เหยียบบุง* (ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 1)

ผลงานของคาวากามิ อิโรมิ ได้รับการแนะนำในสื่อการสอนวรรณคดีญี่ปุ่นสมัยใหม่มากมายในโรงเรียนมัธยม ในฐานะวรรณกรรมร่วมสมัย และสำหรับ “เทพเจ้าหมี” ได้รับการตีพิมพ์ใน 『精選国語総合』 ของสำนักพิมพ์ชิคุมะโชโบ และใน 『新精選国語総合』 ของสำนักพิมพ์เมจิโชอิน ตั้งแต่ปีค.ศ. 2003 นอกจาก “เทพเจ้าหมี” แล้วเรื่อง “ทุ่งหญ้าฤดูใบไม้ผลิ” (「春野」) ก็ถูกคัดเลือกให้ตีพิมพ์ใน 『精選国語総合』 โดยสำนักพิมพ์โตเกียวโชเซกิ ในปีค.ศ. 2007), “ไม่พราวจากกัน” (「離さない」) ใน 『現代文 2 改訂版』 สำนักพิมพ์ไทชูคังปีค.ศ. 2005), “ตึกแตนน้า” (「水かまきり」) ใน 『新編現代文』 โดยสำนักพิมพ์โตเกียวโชเซกิในปีค.ศ. 2010 เรื่อง “ชายแดน” (「境目」) 『精選国語総合改訂版現代文編』 สำนักพิมพ์ชิคุมะโชโบ ค.ศ. 2003), เรื่อง “ความเศร้าโศกในฤดูใบไม้ผลิ” (「春の憂囊」) ใน 『国語総合』 โดยสำนักพิมพ์ชูเค็นชูปปัง ตั้งแต่ปีค.ศ. 2000

เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” (「神様」) แปลเป็นไทยว่า “พระเจ้า” เป็นที่รู้จักกันดีในเรื่องการนำเสนอเรื่องราวชีวิตประจำวันของผู้คนผูกโยงเข้ากับองค์ประกอบเหนือธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” เป็นหนึ่งในหนังสือรวมเรื่องสั้นที่ใช้ชื่อว่า *เทพเจ้าหมี* ซึ่งตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 1998 โดยสำนักพิมพ์ ชูโอโกรอน ประกอบด้วยเรื่องสั้นต่าง ๆ ที่เขียนด้วยแนวทางการประพันธ์แนวสัจนิยมมหัศจรรย์ ดังต่อไปนี้

ภาพ 1

รวมเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี”

เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” เป็นหนึ่งในเรื่องสั้นที่บรรจุอยู่ในหนังสือรวมเรื่องสั้น เทพเจ้าหมี โดยคาวากามิ ฮิโรมิ จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1998 โดยสำนักพิมพ์ชูโอโอริน ในหนังสือรวมเรื่องสั้น ประกอบด้วยเรื่องสั้นจำนวน 9 เรื่องคือ

- 1) 「神様」 เทพเจ้าหมี
- 2) 「夏休み」 วันหยุดฤดูร้อน
- 3) 「花野」 พุ่มดอกหญ้า
- 4) 「河童玉」 หินคัปปะ
- 5) 「クリスマス」 คริสต์มาส
- 6) 「星の光は昔の光」 แสงดาวในอดีต
- 7) 「春立つ」 แรกแย้ม
- 8) 「離さない」 ไม่พรากจากกัน
- 9) 「草上の昼食」 อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า

เนื้อเรื่องโดยย่อของเรื่องสั้นทั้ง 9 ผู้วิจัยได้สรุปไว้ที่ภาคผนวกของรายงานการวิจัยฉบับนี้ เรื่องสั้นเรื่องแรกคือ “เทพเจ้าหมี” และเรื่องที่ 9 “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” เป็นเรื่องที่สัมพันธ์กัน แต่ไม่ได้เขียนขึ้นในคราวเดียวกัน คาวากามิเขียน “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ขึ้นภายหลังและนำมารวมเล่มในปีค.ศ. 1998 ในงานวิจัยฉบับนี้จึงนำเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” มาวิเคราะห์ประกอบด้วยด้วยเนื่องจากเกี่ยวข้องกัน

หนังสือรวมเรื่องสั้นซึ่งประกอบด้วยเรื่องสั้น 9 เรื่อง แต่ละเรื่องจะนำเสนอตัวละครที่พบเจอกับสิ่งมีชีวิตเหนือธรรมชาติ เช่น เทพเจ้า ยักษ์ หรือสัตว์วิเศษต่าง ๆ ซึ่งสิ่งมีชีวิตเหล่านี้มักจะปรากฏตัวขึ้นในช่วงเวลาสำคัญของชีวิตตัวละคร และส่งผลกระทบต่อ การตัดสินใจและความสัมพันธ์ของพวกเขา จุดเด่นของเรื่องสั้นเหล่านี้คือ

1) การผสมผสานระหว่างความเป็นจริงและจินตนาการ ซึ่งผู้ประพันธ์สามารถสร้างโลกที่ผสมผสานระหว่างชีวิตประจำวันของผู้คนกับเรื่องราวเหนือธรรมชาติได้อย่างลงตัว ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเชื่อมโยงกับตัวละคร และเข้าใจถึงความรู้สึกของพวกเขาได้อย่างลึกซึ้ง

2) การสำรวจความสัมพันธ์ของมนุษย์ ผ่านตัวละครและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง เรื่องสั้นเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

3) ผู้อ่านจะได้รับประสบการณ์การอ่านที่แปลกใหม่ เนื่องจากเป็นโลกที่เต็มไปด้วยความมหัศจรรย์ และสิ่งที่ไม่คาดคิด

4) ทำให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมญี่ปุ่นผ่านเรื่องราวและตัวละครต่าง ๆ ผู้อ่านจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับความเชื่อและวัฒนธรรมญี่ปุ่นในอีกแง่มุมหนึ่ง โดยที่บางเรื่อง มีความลึกลับ ความเชื่อโบราณ เป็นต้น

5) เกิดการตีความหรือวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบจากความมหัศจรรย์ในเรื่องสั้นต่าง ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับวรรณกรรมสังคมนิยมมหัศจรรย์ (Magical realism)

ความแปลกใหม่ของเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” คือลักษณะการประพันธ์แนวสังคมนิยมมหัศจรรย์ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2559) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *สังคมนิยมมหัศจรรย์ ในงานของ กาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ โทนี มอร์ริสัน และวรรณกรรมไทย* ความตอนหนึ่งว่า

หัวใจสำคัญของวรรณกรรมสังคมนิยมมหัศจรรย์นั้น คือการที่โลก สอง ประเภท คือโลกแห่งความเป็นจริงและโลกแห่งความมหัศจรรย์ ดำรงอยู่คู่กันและดำเนินไปภายใต้ตรรกะชุดเดียวกัน จนในท้ายที่สุดเราไม่สามารถจำแนกได้ว่าอะไรคือ “ความเป็นจริง” และอะไรคือ “ความมหัศจรรย์” (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, 2559, หน้า 5) ในด้านความนิยมวรรณกรรมแนวนี้นี้ชูศักดิ์ได้บรรยายว่า ในบรรดาวรรณกรรมร่วมสมัยประเภทต่าง ๆ ด้วยกันแล้ว วรรณกรรมแนวสังคมนิยมมหัศจรรย์ (magical realism) เป็นแนวที่ได้รับการพูดถึงมากเป็นพิเศษ และได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในแทบทุกมุมโลก (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, 2559, หน้า 3) นอกจากนี้ยังได้กล่าวอ้างอิงถึงคำพูดของนักเขียนละตินอเมริกาซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของวรรณกรรมแนวสังคมนิยมดังนี้

วัฒนธรรมและสังคมแทบทุกมุมโลกล้วนมีปรากฏการณ์ที่สามารถเรียกอย่างหลวม ๆ ว่า ความเป็นจริงอันมหัศจรรย์ทั้งสิ้น ดังที่อิชเบล อาเยนเด นักเขียนหญิงชาวชิลีผู้โด่งดังจากนวนิยายสังคมนิยมมหัศจรรย์เรื่อง *The House of the Spirits* เคยให้สัมภาษณ์ไว้ว่า สังคมนิยมมหัศจรรย์ คือกลวิธีทางวรรณศิลป์ หรือวิธมองโลกที่เปิดพื้นที่ให้กับพลังอันมองไม่เห็น ที่มีส่วนขับเคลื่อนโลกใบนี้ ไม่ว่าจะเป็น ความฝัน ตำนาน เทพปกรณัม อารมณ์ แรงปรารถนา ประวัติศาสตร์ พลังเหล่านี้จะปรากฏให้เห็น ผ่านมิติที่ดูไร้เหตุผลและอธิบายไม่ได้ ในงานสังคมนิยมมหัศจรรย์ สังคมนิยมมหัศจรรย์มีในทุกที่ทั่วโลก เพราะมันคือความสามารถที่จะเห็นและเขียนเกี่ยวกับทุกมิติของความเป็นจริง (Allende) (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, 2559, หน้า 14)

กล่าวโดยสรุปว่า ลักษณะเฉพาะตัวของวรรณกรรมสังคมนิยมมหัศจรรย์ คือวิธีการเขียนที่กระตุ้นเตือนให้เราต้องหันมาทบทวนและตั้งคำถาม กับกรอบการรับรู้ที่จะกำหนดว่าอะไรคือจริง อะไรคือมหัศจรรย์ วิธีการเขียนที่วุ่นคือการนำเอาขนบการเขียนของวรรณกรรมสังคมนิยมมาปะทะสังสรรค์กับวรรณกรรมแนวมหัศจรรย์

วรรณกรรมสังนียมมัทศรร์ยจึงเป็นการเปิดเวทีให้โลกทัศน์ สองแบบและตรรกะสองระบบได้มาประชันกัน อย่างเต็มที่ ชุคคัต์ ภัทรกุลวณิช, 2559, หน้า 14)

กล่าวได้ว่าเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” ใช้แนวทางการประพันธ์แนวสังนียมมัทศรร์ย เนื่องจากมี องค์ประกอบสอดคล้องกับลักษณะของวรรณกรรมแนวสังนียมมัทศรร์ย ในบทนี้จึงเป็นการบรรยาย รายละเอียดเกี่ยวกับวรรณกรรมสังนียมมัทศรร์ย ในการศึกษาวรรณกรรมแนวนี้นในประเทศไทย ผู้ที่เป็นผู้ ศึกษาหลักผู้หนึ่งคือ ชุคคัต์ ภัทรกุลวณิช ข้อเขียนของชุคคัต์ถูกใช้ในการอ้างอิงเสมอ เมื่อมีการวิเคราะห์ วรรณกรรมแนวสังนียมมัทศรร์ย เนื่องจากเป็นการให้ความรู้อย่างกระจ่างเรื่องสังนียมมัทศรร์ยสำหรับผู้ ศึกษาวรรณกรรมชาวไทยให้เข้าใจ ในหนังสือ *สังนียมมัทศรร์ย ในงานของ กาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ โทนี มอร์ริสัน และวรรณกรรมไทย* โดยชุคคัต์ ภัทรกุลวณิช (2559) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของวรรณกรรมแนว สังนียมมัทศรร์ย นิยามและลักษณะเฉพาะ ไว้ดังนี้

ความเป็นมา

โดยทั่วไปแล้วอาจจะถูกมองว่าวรรณกรรมแนวสังนียมมัทศรร์ย มีต้นกำเนิดมาจากภูมิภาคละติน อเมริกา เนื่องจากมีความรุ่งเรืองในงานเขียนประเภทนี้ เพราะวรรณกรรมสังนียมมัทศรร์ยจะผูกพันอย่าง ลึกซึ้งกับนักเขียนละตินอเมริกันร่วมสมัย แต่ในความเป็นจริงแล้วแนวคิดนี้มีที่มาจากโลกตะวันตก โดยเริ่ม ปรากฏขึ้นในงานจิตรกรรมของกลุ่มจิตรกรแนวหน้าช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 แม้กระทั่งคำว่า “สังนียม มัทศรร์ย” เองก็เป็นคำที่นักประวัติศาสตร์ศิลป์ชาวเยอรมัน ฟรันซ์ โรห์ เป็นผู้บัญญัติ (ย่อ) ในยุโรปช่วงหลัง สงครามโลกครั้งที่ 1 ได้ก่อให้เกิดการสร้างสรรคงานศิลปะแนวใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย อาทิ โพสต์เอ็กซ์เพรสชัน นิสม์ อภิสันนิย (surrealism) และสังนียมมัทศรร์ย (ชุคคัต์ ภัทรกุลวณิช, 2559, หน้า 4) เป็นการบอกต้น กำเนิดสังนียมมัทศรร์ยว่า เกิดขึ้นในวงการศิลปะ ประเภทจิตรกรรม ก่อนที่จะส่งอิทธิพลไปยังวรรณศิลป์ เรา อาจกล่าวได้ว่าศิลปะสกุลสังนียมมัทศรร์ยมุ่งนำเสนอเรื่องราวหรือฉาก สามัญธรรมดาที่พบเห็นในชีวิต ประจำวันเหมือนกับภาพแนวสังนียมโดยทั่วไป เพราะว่าในภาพเหล่านี้จะมีองค์ประกอบหรือบรรยากาศบาง ประการ ผิดที่ผิดทาง ไม่ปกติ ซึ่งแสดงถึงพลังอันลึกกลับแปลกประหลาดที่สอดแทรกอยู่ และนี่เองคือความ มัทศรร์ย (ชุคคัต์ ภัทรกุลวณิช, 2559, หน้า 5) และยังได้กล่าวถึงความปรารถนาของมนุษย์ พลังของสังนียม มัทศรร์ยในด้านจิตวิทยา โดยกล่าวถึงทฤษฎีของนักจิตวิทยาว่าส่งอิทธิพลต่อการสร้างงานเอาไว้ว่า ความสนใจ ในการนำเสนอความมัทศรร์ย ลึกกลับ และผิดธรรมชาติของศิลปะแนวสังนียมมัทศรร์ย ได้รับแรงบันดาลใจ มาจากแนวคิดของคาร์ล ยุง (Carl Jung) นักจิตวิทยาผู้กำลังโด่งดังในช่วงนั้น ที่ศึกษาเกี่ยวกับ จิตไร้สำนึกร่วม (collective unconsciousness) ของมนุษย์ ในฐานะพลังสำคัญ ที่สืบทอดต่อการจากรุ่นหนึ่ง สู่รุ่นหนึ่ง (ชุคคัต์ ภัทรกุลวณิช, 2559, หน้า 7) จะเห็นได้ว่าแรงบันดาลใจมีส่วนในการผลักดันให้สร้างสรรค์งานศิลปะ สาเหตุที่ทำให้เกิดศิลปะแนวสังนียมมัทศรร์ย ที่เริ่มต้นตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 คือ ผู้คนในยุคนั้น กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตทางศรัทธาครั้งใหญ่ สงครามได้สั่นคลอนความเชื่อในหลักเหตุผลนิยมและ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ อันเป็นสิ่งที่ชาวยุโรปภาคภูมิใจว่าเป็นรากฐานของอารยธรรมและเครื่องบ่งชี้ ความเป็นมนุษย์อันประเสริฐของพวกเขา ความสนใจนำเสนอเรื่องราวอันแปลกประหลาดผิดธรรมชาติของ ศิลปะแนวสังนียมมัทศรร์ย จึงเป็นไปเพื่อจะปฏิเสธและท้าทายความเชื่อเรื่องเหตุผลนิยมและคุณค่าของ

วิทยาศาสตร์ ควบคู่ไปกับความพยายามที่จะกระตุ้นให้มนุษย์ได้ตระหนักถึงคุณค่าของพลังอันลึกลับ อันไม่อาจอธิบายได้ที่มีอยู่ในชีวิตและในตัวมนุษย์เอง (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, 2559, หน้า 7) และสามารถกล่าวได้ว่า วรรณกรรมแนวสังคมนิยมหัตถกรรม ก็เกิดขึ้นด้วยเหตุผลเดียวกันคือ เป็นกลวิธีเขียนที่เป็นทางออกให้กับการเขียนที่พบทางตันกับการใช้วิธีเขียนแบบเดิมที่มีอยู่

นพวรรณ รองทอง (2543, อ้างถึงใน (หัตถาณูจน์ อารีศิลป์, 2556) วิทยานิพนธ์เรื่อง สังคมนิยมหัตถกรรมของอนุสรณ์ ตีปยานนท์ วิจัยเรื่อง “กำเนิดและพัฒนาการของนวนิยายสังคมนิยมแนวหัตถกรรม” โดยมุ่งศึกษากำเนิดและพัฒนาการของนวนิยายสังคมนิยมหัตถกรรม วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการประพันธ์กับสังคม การเมือง และแนวคิดร่วมสมัย โดยผู้วิจัยได้เสนอโครงสร้างและแบบแผนของนวนิยายแนวสังคมนิยมหัตถกรรมไว้ว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักสองประการคือ 1) *ความมหัศจรรย์* ซึ่งเสนอผ่านกลวิธีการประพันธ์ ได้แก่ การสร้างตัวละคร การนำเสนอเรื่องเวลา การใช้ตำนาน ความเชื่อ เรื่องเหนือธรรมชาติ การสร้างอารมณ์ขัน การสร้างสีสันเฉพาะถิ่น และการใช้สัญลักษณ์ 2) *สังคมนิยม* ในเนื้อหาซึ่งมีบทบาทในการวิจารณ์สังคมและประวัติศาสตร์สังคม

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2558) กล่าวไว้ในภาคสี่ ว่าด้วยแนววรรณกรรม ในหัวข้อวรรณกรรมสังคมนิยมหัตถกรรม เกี่ยวกับเหตุผลของการที่นักเขียนละตินอเมริกันหันมาแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ ในงานวรรณกรรมคือสำนึกในความเป็นประเทศอดีตเมืองขึ้น และแรงปรารถนาที่จะสร้างอัตลักษณ์ของวรรณกรรมละตินอเมริกัน ก่อนหน้านั้นปัญญาชนและนักเขียนละตินอเมริกาได้รับการศึกษาและอิทธิพลทางความคิดและวัฒนธรรมจากอดีตประเทศเจ้าอาณานิคมค่อนข้างมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่านักเขียนละตินอเมริกันที่มีชื่อเสียงหลายคน เช่น การ์เซีย มาร์เกซ (Gabriel Gracia Marquez) โฮเอร์ ลุยซ์ เบอร์กอส (Jorge Luis Borges) อ็อกตาวิโอ ปาซ (Octavio Paz) เป็นต้น คู่เคียงกับงานเขียนของนักเขียนชาวยุโรปและอเมริกันอย่าง ฟรานซ์ คาฟคา (Franz Kafka) เจมส์ จอยซ์ (James Joyce) มาร์เซล พรูสต์ (Marcel Proust) และวิลเลียม โฟล์คเนอร์ (William Faulkner) ทำให้ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 นักเขียนละตินอเมริกันหันมาสร้างงานตามนักเขียนในโลกตะวันตกเป็นหลัก แต่ต่อมาสำนึกในความเป็นละตินอเมริกันเกิดขึ้นดังกล่าวกว่าข้างต้น ทำให้มีเสียงเรียกร้องที่จะกลับหารากเหง้าของตนเอง แต่นักเขียนไม่ได้ในการกลับไปหารากเหง้าในอดีตแบบกลับไปสู่การเขียนวรรณกรรมแบบเดิมพวกเขาตีความว่ารากเหง้านี้หมายรวมถึง วรรณกรรมกระแสหลักในอดีต วรรณกรรมจากอดีตเจ้าอาณานิคม วรรณกรรมตะวันตก วรรณกรรมท้องถิ่น ตำนานพื้นบ้าน เป็นต้น โดยใช้ทั้งหมดนี้เป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์วรรณกรรมแนวใหม่ที่บ่งบอกตัวตนและยุคสมัยของพวกเขา ผลที่ได้จากการหลอมรวมสิ่งเหล่านี้คือ วรรณกรรมสังคมนิยมหัตถกรรม

ลักษณะของวรรณกรรมสังคมนิยมหัตถกรรม

ตามที่ได้กล่าวถึงต้นกำเนิดของสังคมนิยมหัตถกรรมว่าเกิดในยุโรป ในแขนงของจิตรกรรม ต่อมาจึงขยายไปสู่วรรณกรรม และเกิดขึ้นในพื้นที่อื่น ๆ ของโลกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในละตินอเมริกา แนวทางการประพันธ์นี้ถูกใช้อย่างกว้างขวาง และเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นคือการเมืองการปกครอง สังคม วัฒนธรรม ในทวีปนี้มีส่วนผลักดันผู้คนส่วนมากให้เป็นคนชายขอบไปโดยปริยาย ปัญหาสังคมที่ซับซ้อนและมีความเหลื่อมล้ำ การขาดโอกาส การถูกกดขี่ เหล่านี้ล้วนเป็นวัตถุดิบในการถ่ายทอดซึ่งความคิดของนัก

ประพันธ์ด้วยแนวทางสำนึกนิมิตศรัทธา เนื่องจากแนวสำนึกนิมิตไม่สามารถตอบสนองการแสดงออกทางความคิด และอารมณ์ได้อย่างเพียงพอ จะพบว่า ความพยายามที่จะจำแนกความแตกต่างระหว่างสำนึกนิมิตศรัทธายุโรป และสำนึกนิมิตศรัทธาละตินอเมริกันนั้น มุ่งพัฒนาไปยังที่มาของความมหัศจรรย์ที่ปรากฏในเรื่องเป็นสำคัญ แต่ทุกฝ่ายดูเหมือนจะเห็นพ้องกันว่าวรรณกรรมสำนึกนิมิตศรัทธาคือวรรณกรรมที่นำเสนอเรื่องราวอันดูน่ามหัศจรรย์ ด้วยวิธีการแบบสำนึกนิมิต ฟาริส (Faris, 1995) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของวรรณกรรมแนวสำนึกนิมิตศรัทธาไว้ 5 ประการ ใน “Scheherazade’s children: Magical realism and postmodern fiction,” ว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

1) ตัวบทต้องประกอบด้วยองค์ประกอบมหัศจรรย์เหนือจริงที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยกรอบเหตุผล หรือกรอบแห่งชุดประสบการณ์ ตามที่เราเข้าใจได้ อันทำให้ตรรกะเหตุผลไม่อาจดำเนินได้ตามวิถีปกติ ความมหัศจรรย์ที่ผสมผสานเข้ากับบริบทแวดล้อมแบบสำนึกนิมิตในตัวบท ส่งผลให้ผู้อ่านรู้สึกว้าว ความมหัศจรรย์ปรากฏขึ้นจริง

2) การพรรณนาฉากต้องให้รายละเอียดที่สมจริงเช่นเดียวกับการสร้างฉากตามแบบสำนึกนิมิต คือต้องสร้างโลกเสมือนในวรรณกรรมให้เหมือนกับโลกที่เราอาศัยอยู่ด้วยรายละเอียดที่ครอบคลุมทั่วถึง เพื่อจำแนกสำนึกนิมิตศรัทธาจากวรรณกรรมแนวแฟนตาซีหรืออุปมานิทัศน์ ฉากสำนึกนิมิตช่วยชักจูงให้ผู้อ่านคิดว่าปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์มหัศจรรย์ในตัวบทเกิดขึ้นจริงในโลกที่ตนอาศัยอยู่ นอกจากนี้ ความมหัศจรรย์ในสำนึกนิมิตศรัทธายังเผยให้เห็นแรงจูงใจหรือนัยเบื้องหลังการสร้างงานซึ่งสัมพันธ์กับแง่มุมทางจิตวิทยา สังคม อารมณ์ และการเมือง

3) ด้านปฏิกิริยาของผู้อ่าน ผู้อ่านอาจสงสัยแคลงใจ ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องเรื่อง ด้วยไม่อาจสรุปได้ชัดแน่ว่าควรถือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องมหัศจรรย์ เพราะเหตุการณ์หนึ่ง ๆ ในท้องเรื่องสามารถอธิบายได้ทั้งตามตรรกะเหตุผลและตรรกะของอำนาจเหนือธรรมชาติ

4) สำนึกนิมิตศรัทธาทำให้ผู้อ่านได้พบกับโลกซึ่งหลอมรวมโลกสำนึกนิมิตและโลกมหัศจรรย์เข้าไว้ด้วยกัน เนื่องด้วยโลกหรือพื้นที่สัมพันธ์กับโลกทัศน์หรือมุมมอง โลกทัศน์สำนึกนิมิตศรัทธาจึงดำรงอยู่ในพื้นที่ซึ่งโลกทัศน์สำนึกนิมิตแบบเหตุผลและโลกทัศน์มหัศจรรย์มาบรรจบกัน สำนึกนิมิตศรัทธาเป็นดังกระจกที่สามารถฉายให้เห็นภาพในสองทิศทาง ทั้งในโลกความเป็นจริงและโลกมหัศจรรย์ นอกจากนี้ การหลอมรวมระหว่างโลกทัศน์สำนึกนิมิตและมหัศจรรย์ได้ทำให้พรมแดนระหว่างโลกความเป็นจริงและโลกมหัศจรรย์ไม่คงที่ตายตัว แต่เลื่อนไหลและพร่าเรื้อน

5) สำนึกนิมิตศรัทธาตั้งคำถามเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องเวลา พื้นที่ และอัตลักษณ์ กล่าวคือ ไม่เพียงสั่นคลอนความตระหนักรู้เรื่องเวลา และพื้นที่ตามหลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ แต่ยังกระทบต่อมุมมองเรื่องอัตลักษณ์ซึ่งยึดโยงกับพื้นที่และเวลาด้วย การผสมผสานระหว่างสิ่งที่ไม่น่าเป็นไปได้กับสิ่งธรรมดาสามัญ นอกจากเผยให้เห็นความพยายามของวาทกรรมกระแสหลัก ในการครอบงำวาทกรรมกระแสรองแล้ว ยังแสดงให้เห็นการต่อรองเชิงอำนาจของวาทกรรมกระแส เพื่อมุ่งเสนอว่าทุกวรรณกรรม ล้วนมีสิทธิที่จะ ดำรงอยู่ในระนาบเดียวกันอย่างเท่าเทียม

หัตถกาณูจน์ อารีศิลป์ (2556, หน้า 29-31) สรุปว่า สัจนิยมมหัศจรรย์เป็นกลวิธีหรือแนวทางการประพันธ์ที่ผสมความเป็นจริงบนหลักการเหตุผล และความมหัศจรรย์เหนือจริง หลอมรวมไว้ในองค์ประกอบต่าง ๆ อาทิ การผูกเรื่อง การสร้างตัวละคร และฉาก ผู้อ่านจะไม่สามารถจำแนกโลกของความเป็นจริงออกจากโลกมหัศจรรย์ได้อย่างชัดเจน และเห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่ปรากฏการณ์มหัศจรรย์ในเรื่องจะเกิดขึ้นในโลกที่ตนอาศัยอยู่ นั่นเป็นเพราะ “การผสมผสาน” และ “การหลอมรวม” ระหว่างแนวทางการประพันธ์ที่ผูกโยงกับโลกทัศน์คนละแบบซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน สัจนิยมมหัศจรรย์ทำให้พรหมแดนที่เคยใช้จำแนกความจริงและความมหัศจรรย์ รวมถึงข้อตรงข้ามอื่น ๆ พร่าเรื่อนและเลือนไหล นอกจากสัจนิยมมหัศจรรย์จะมีประเด็นทางการเมืองและสังคมวัฒนธรรมอยู่เบื้องหลังแล้ว ยังสัมพันธ์กับการเสนอประเด็นทางปรัชญาด้วย

วรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์เป็นเครื่องมือสำคัญในการแสดงออกถึงแนวคิดที่มีต่อการเมืองการปกครอง ต่อต้าน และปลดปล่อยด้านการเมือง เศรษฐกิจระบบทุนนิยม บริโภคนิยม แสดงถึงปัญหาเรื่องตัวตนปัจเจกที่ได้รับผลกระทบจากสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม ปรัชญาการใช้ชีวิต ในโลกยุคไร้พรหมแดน ที่มีขีดจำกัดในการถ่ายทอดผ่านการเขียนในรูปแบบเดิมอย่างแนวสัจนิยม

สำหรับกระแสวรรณกรรมแนวสัจนิยมมหัศจรรย์ในประเทศไทย เริ่มต้นที่ นวนิยายแปลเรื่อง *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* ของ การ์เซีย มาร์เกซ นับได้ว่า เป็นกระแสวรรณกรรมที่โดดเด่นในแวดวงวรรณกรรมไทยร่วมสมัย ถูกจับตามองโดยนักประพันธ์ นักวิจารณ์และนักวิชาการวรรณกรรม ผู้มีบทบาทสำคัญที่ทำให้สัจนิยมมหัศจรรย์กลายเป็นประเภทหนึ่งของวรรณกรรมร่วมสมัยไทยตราบนานทุกวันนี้คือ สุชาติ สวัสดิ์ศรี และ นิตยสารโลกหนังสือ ที่เขาเป็นบรรณาธิการ โดยในระยะแรกเริ่มช่วงทศวรรษ 2520 หลังเหตุการณ์สังหารหมู่ 6 ตุลาคม 2519 สัจนิยมมหัศจรรย์ถือเป็นทางเลือกหนึ่งของวรรณกรรมร่วมสมัย ในยุคที่กระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตถูกตั้งคำถาม ทำทลาย และต่อต้านอย่างหนัก ทั้งจากนักเขียนที่เคยปวารณาตัวเป็นนักเขียนแนวเพื่อชีวิตเอง นักวิจารณ์ และนักวิชาการสายเสรีนิยมและอนุรักษนิยม เมื่อผนวกกับการหวนไปเชิดชู ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น และการหันไปแห่แหนวัฒนธรรมชุมชน ในช่วงกลางทศวรรษ 2530 วรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์ในท้ายที่สุด ก็สามารถสถาปนาตัวเองขึ้นเป็นวรรณกรรมทางเลือกที่หลายคนเชื่อว่าจะเป็นคำตอบให้กับสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ คำว่า “magic (หรือ magical realism)” นั้น มีการใช้แตกต่างกันไป ตั้งแต่ใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษโดยไม่แปล ส่วนที่แปลเป็นภาษาไทยก็มีอยู่หลายสำนวน เช่น สุชาติสวัสดิ์ศรี แปลว่า “อภินิยมมายา” บ้างเรียกว่า “สัจนิยมมายา” และ “อภินิยมอัศจรรย์” สำหรับชูศักดิ์ เมื่อนำเสนอบทวิเคราะห์ลักษณะเด่นของวรรณกรรมแนวนี้นี้ ใช้คำว่า “สัจนิยมมหัศจรรย์” ซึ่งเป็นคำที่รองศาสตราจารย์นพพร ประชากุล บัญญัติให้ (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, 2555) ปัจจุบันในแวดวงวิชาการ วรรณกรรมในประเทศไทยใช้คำว่าสัจนิยมมหัศจรรย์ ในการสื่อสารเป็นหลัก

สัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมญี่ปุ่น

ในแวดวงวรรณกรรมและวิชาการวรรณกรรมของญี่ปุ่นเรียกสัจนิยมมหัศจรรย์ว่า 魔術的リアリズム หรือ マジックリアリズム หรือที่ใช้ 幻想的リアリズム、魔法的現実主義 ก็มีสัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมญี่ปุ่นแสดงแง่มุมน่าสนใจและลึกซึ้ง แม้ว่าสัจนิยมมหัศจรรย์ของญี่ปุ่นอาจไม่เป็นที่

รู้จักอย่างกว้างขวางและสามารถเป็นตัวแทนในประเพณีวรรณกรรมนี้มากนักเมื่อเทียบกับวรรณกรรมละตินอเมริกา แต่สังคมนิยมหัตถกรรมก็ฝังรากลึกอยู่ในผลงานของนักเขียนญี่ปุ่นร่วมสมัยและวรรณกรรมคลาสสิกหลาย คน นักเขียนเหล่านี้มักผสมผสานความธรรมดาเข้ากับคามพิเศษ โดยดึงเอามรดกทางวัฒนธรรม ตำนาน และ ปัญหาสังคมสมัยใหม่ของญี่ปุ่นมาสร้างเรื่องราวที่ก้าวข้ามขอบเขตของความเป็นจริงให้อยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของวรรณกรรมแนวสังคมนิยมหัตถกรรมของสากล

ลักษณะสำคัญของสังคมนิยมหัตถกรรมในนวนิยายญี่ปุ่น

1) การผสมผสานระหว่างประเพณีและความทันสมัย

สังคมนิยมหัตถกรรมของญี่ปุ่นมักจะกล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างประเพณีโบราณของญี่ปุ่นและสังคมสมัยใหม่ที่ก้าวหน้าทางเทคโนโลยี องค์ประกอบเหนือธรรมชาติหรือจินตนาการมักจะทำหน้าที่เน้นความขัดแย้งนี้ แสดงให้เห็นว่าอดีตยังคงมีอิทธิพลต่อปัจจุบันอย่างไร

2) การผสมผสานระหว่างนิทานพื้นบ้านและตำนาน

สังคมนิยมหัตถกรรมของญี่ปุ่นมักจะรวมเอาองค์ประกอบจากนิทานพื้นบ้านในท้องถิ่น เช่นเดียวกับวรรณกรรมไทย ความเชื่อของศาสนาชินโต และคำสอนของพุทธศาสนา โยไก (วิญญาณและปีศาจ) คามิ (เทพเจ้า) และสิ่งมีชีวิตในตำนานอื่น ๆ มักถูกพรรณนาว่าเป็นส่วนหนึ่งของโลกในชีวิตประจำวัน

3) ความลึกลับและคลุมเครือ

สังคมนิยมหัตถกรรมของญี่ปุ่นมักมีลักษณะลึกลับ ขอบเขตระหว่างสิ่งที่จริงและสิ่งที่พิเศษไม่ชัดเจน ทำให้ผู้อ่านตั้งคำถามว่าอะไรคือความจริงและอะไรคือสิ่งที่จินตนาการขึ้น ความคลุมเครือนี้ทำให้สามารถตีความได้หลายแบบ ทำให้เรื่องราวมีความเข้มข้นและซับซ้อน

4) การสำรวจอัตลักษณ์และความแปลกแยก

ประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ ความแปลกแยก และการค้นหาความหมายเป็นประเด็นที่มักจะพบในวรรณกรรมแนวสังคมนิยมหัตถกรรมของญี่ปุ่น องค์ประกอบที่เหนือจริงมักใช้เป็นอุปมาอุปไมยสำหรับการต่อสู้ภายในของตัวละครและปัญหาสังคมโดยรวมที่พวกเขาเผชิญ

5) บรรยากาศเหมือนฝันและเหนือจริง

นวนิยายสังคมนิยมหัตถกรรมของญี่ปุ่นจำนวนหนึ่งมีลักษณะของการสร้างบรรยากาศเหมือนฝันหรือเหนือจริง ซึ่งเวลาและพื้นที่นั้นลื่นไหล และบิดเบือนความจริง

6) ฉากที่สมจริง

ในการสร้างฉากแนวสังคมนิยมหัตถกรรมจะไม่ใช้โลกแฟนตาซีหรือโลกเหนือจริง โลกที่เรื่องราวในนวนิยายเกิดขึ้นมักจะอิงจากความเป็นจริง โดยมีคำอธิบายโดยละเอียดเกี่ยวกับฉาก ประเพณี และการปฏิบัติในโลกแห่งความเป็นจริง กล่าวได้ว่าในด้านของฉากจะเป็นสังคมนิยม

7) การไม่ให้ความกระจ่างของนักเขียน

นักเขียนจะหลีกเลี่ยงการให้คำอธิบายโดยละเอียดหรือการให้เหตุผลต่อคำถามว่า องค์ประกอบของความเหนือจริงต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ความคลุมเคลือนั้นเป็นคุณสมบัติของวรรณกรรมแนวสังคมนิยมหัตถกรรม นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้ตีความหรือสร้างสรรค์เรื่องราวที่แฝงอยู่ในเรื่องได้

ประเด็นสำคัญของสัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมญี่ปุ่น

อิทธิพลทางวัฒนธรรม

ศาสนาชินโตและนิทานพื้นบ้าน สัจนิยมมหัศจรรย์ของญี่ปุ่นมักดึงเอาความเชื่อแบบชินโตดั้งเดิมมาใช้ ซึ่งมองว่าโลกธรรมชาติเต็มไปด้วยวิญญาณ (คามิ) นิทานพื้นบ้าน รวมถึงโยไก (สิ่งเหนือธรรมชาติ) และเรื่องผีสางก็มีบทบาทสำคัญเช่นกัน

ศาสนาพุทธนิกายเซน อิมของความไม่เที่ยงและความจริงที่เลื่อนราง และภาพลวงตาที่ปรากฏในคัมภีร์ศาสนาพุทธนิกายเซน มีอิทธิพลต่อวิธีการพรรณนาสัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมญี่ปุ่น

บริบททางประวัติศาสตร์

ญี่ปุ่นหลังสงคราม ความเสียหายจากสงครามโลกครั้งที่สองและการพัฒนาอย่างรวดเร็วที่ตามมา ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมมากสำหรับวรรณกรรม ที่ตั้งคำถามถึงความจริงและสำรวจโลกคู่ขนาน สัจนิยมมหัศจรรย์ช่วยให้นักเขียนสามารถแสดงออกถึงความคลาดเคลื่อนทางจิตวิทยา และวัฒนธรรมในช่วงเวลานั้นได้

ความทันสมัยและการขยายตัวของเมือง ความขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่นแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ ที่ก่อให้เกิดปัญหาที่ซับซ้อนหลากหลาย ยังเป็นธีมที่ปรากฏในผลงานวรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์เป็นจำนวนมาก โดยมักเน้นถึงความรู้สึกแปลกแยกของปัจเจกในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ผลงานและนักเขียนที่มีชื่อเสียง

มูราคามิ ฮารุกิ (村上春樹)

มูราคามิอาจเป็นนักเขียนชาวญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียงระดับนานาชาติมากที่สุดที่เกี่ยวข้องกับสัจนิยมมหัศจรรย์ นวนิยายของเขา เช่น *คาฟกา วิหาร์ นากาตะ* (『海辺のカフカ』) และ *บันทึกนกไขลาน* (『また鳥クロニクル』) และนวนิยายอีกหลายเรื่อง ผสมผสานความธรรมดาเข้ากับความเหนือจริงได้อย่างลงตัว มีธรรมชาติของการเล่าเรื่องซึ่งสะท้อนถึงปัญหาทางจิตวิทยาและการดำรงอยู่ของตัวละคร มูราคามิถ่ายทอดกับปัญหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและชีวิตสมัยใหม่ผ่านเครือข่ายอันซับซ้อนของโลกมายา ตัวละครโบฮีเมียนผู้ดำรงชีวิตแตกต่างจากคนอื่น แบบไม่ทำตามกฎทางสังคม และเหตุการณ์ลึกลับ

โยชิโมโตะ บานานา (吉本ばなな)

ในนวนิยาย เช่น *คิทเชน* (『キッチン』) และ *ลับไหล* (『白河夜船』) โยชิโมโตะเป็นนักเขียนสตรีผู้เป็นที่จับตามองทั้งในญี่ปุ่นและในระดับสากล เธอใช้สัจนิยมมหัศจรรย์ เพื่อสำรวจธีมของความเศร้าโศก การสูญเสีย และการเยียวยา ผลงานของเธอมักจะแสดงถึงปฏิสัมพันธ์ที่ละเอียดอ่อนระหว่างความจริงและสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งความฝัน ผี และประสบการณ์จากต่างโลกถูกหลอมรวมเข้ากับชีวิตประจำวัน โยชิโมโตะตั้งคำถามถึงความหมายของการเป็นผู้หญิง โยชิโมโตะมีความสนใจในการสำรวจประเด็นทางเพศและเพศสภาพในงานเขียนของเธอ นวนิยายเรื่อง *คิทเชน* ของเธอรวมถึงตัวละครที่แปลงเพศ และตัวละครหลายตัวของเธอเป็น LGBT หรือมีมุมมองนอกจารีตประเพณีเกี่ยวกับการแสดงออกทางเพศภายนอก นวนิยายของเธอยังเปิดเผยถึงความเจ็บปวดและความเศร้าโศก ตัวละครทั้งหมดของโยชิโมโตะ มักอยู่ในความฝัน ผู้อ่านมักไม่แน่ใจว่าอะไรคือเรื่องจริงและอะไรคือจินตนาการ นวนิยายเช่น *อมฤตา* (『アムリタ』) นำเสนอแนวไซไฟและแฟนตาซี

รวมถึงวิญญาณ ยูเอฟโอ และพลังจิต โยชิโมโตะถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับวิกฤตอัตลักษณ์ในวัยรุ่นญี่ปุ่น ซึ่งทำให้เธอมีผู้ติดตามเป็นจำนวนมาก

โอกาเวะ โยโกะ (小川洋子)

แม่บ้านกับศาสตราจารย์ (『博士の愛した数式』) และ คริสตัลแห่งความลับ (『密やかな結晶』) ของโอกาเวะเป็นตัวอย่างชั้นยอดของสัจนิยมมหัศจรรย์ของญี่ปุ่น ที่ทั้งลึกลับแบบยล ตัวอย่างเช่น ใน คริสตัลแห่งความลับ แนวคิดเหนือจริงที่ความทรงจำและสิ่งของต่าง ๆ หายไปอย่างไร้ร่องรอย ทำหน้าที่เป็นอุปมาที่ทรงพลังสำหรับการควบคุมและการสูญเสียตัวตน

คาวาบาตะ ยาซุนาริ

เป็นผู้ชนะรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมคนแรกของญี่ปุ่นและเป็นนักเขียนที่มีอิทธิพลสูง นวนิยายขนาดสั้นของเธอเรื่อง นางนิทรา (『眠れる美女』) เป็นเรื่องราวที่สร้างความสะเทือนใจซึ่งต่อมาได้สร้างแรงบันดาลใจให้กาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ นักสัจนิยมมหัศจรรย์ผู้มีชื่อเสียงและได้รับรางวัลโนเบล ให้เขียน *Memories of My Melancholy Whores* ในนวนิยายเรื่องนี้ของ คาวาบาตะ ชายสูงอายุชื่อ เองจิ ยอมจ่ายเงินเพื่อร่วมหลับนอนกับหญิงสาวที่ถูกมอมยาจนหมดสติ แม้ว่าตามกฎหมายของบ้านลักหลับ จะไม่อนุญาตให้มีการมีเพศสัมพันธ์หรือการแตะต้องในลักษณะที่ไม่เหมาะสมใด ๆ เนื้อเรื่องทำให้เกิดประเด็นคำถามต่าง ๆ นานา คาวาบาตะใช้สิ่งนี้เป็นเครื่องมือในการตั้งคำถามเกี่ยวกับศีลธรรม เพศ ความแก่ และความทรงจำ ผ่านความฝันของเองจิ ขณะนอนขำ ๆ ผู้หญิงและความทรงจำเกี่ยวกับคนรักในอดีต การสำรวจอัตถิภาวนิยมได้ถูกดำเนินการผ่านรอยแก้วของของคาวาบาตะ นอกจากนี้ยังมีเรื่องสั้น แขนนาง (『片腕』) ที่หญิงสาวบริสุทธิ์ได้ถอดแขนจากหัวไหล่ที่กลมกลึงสวยงาม ให้กับชายวัยกลางคนที่กำลังเริ่มชรา ผู้โดดเดี่ยว เพื่อให้มีหนึ่งคืน ตอนเช้านอนชายผู้นั้นวางแขนของหญิงสาวไว้บนอก แล้วก็เอาแขนตัวเองออกแล้วเปลี่ยนแขนของหญิงสาวใส่แทน พุดคุยสนทนากับแขนเป็นปกติแล้วกลับไป เรื่องสั้นเรื่องนี้ก็เช่นกันที่อธิบายไม่ได้ด้วยสัจนิยม

โอเอะ เค็นซาบุโร (大江健三郎)

ใน *เกมร่วมสมัย* (『同時代ゲーム』) โอเอะ สร้างจักรวาลอื่นที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านในชนบทของชิโกกุ เขาบอกเล่าประวัติศาสตร์ที่ได้รับการแก้ไขผ่านเรื่องราวของชาโมไรผู้ไม่เห็นด้วยที่กลายเป็นปีศาจ เป็นนวนิยายที่มีความซับซ้อนและมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยได้สร้างแรงบันดาลใจให้กับนักประพันธ์คนอื่น ๆ นวนิยายเรื่อง *จดหมายแห่งความคิดถึง* (『懐かしい年への手紙』) ของโอเอะ ก็เป็นนิยายที่โดดเด่นมากเช่นกัน โอเอะกล่าวว่านวนิยายของเขาได้รับแรงบันดาลใจจากความซับซ้อนของงานของจิตรกรจิตรกรรมฝาผนัง Diego Rivera และผู้เขียนได้รับการเปรียบเทียบกับผลงานของ กาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ ทำให้เขาเป็นหนึ่งในนักเขียนแนวหน้าของสัจนิยมมหัศจรรย์ของญี่ปุ่น (มิเรียม เฮมส์ต็อค, 2018)

คาวากามิ ฮิโรมิ (川上弘美)

คาวากามิได้รับการยกย่องในระดับนานาชาติ จากผลงานที่ผสมผสานสัจนิยมมหัศจรรย์ และอิมเมจร่วมสมัยอย่างมีเอกลักษณ์ ผลงานของเธอมักจะถ่ายทอดการผสมผสานความธรรมดาและความพิเศษ สร้างพื้นที่ให้การเล่าเรื่อง ที่ความเหนือจริงอยู่ร่วมกับชีวิตประจำวันได้ *กระเปาะของคุมคุรุ* เป็นเรื่องราวตลกขบขันของความรักระหว่างหญิงสาวกับชายสูงวัย ตัวละครของเธอล่องลอยอยู่ในนิยายในสภาพเหมือนฝัน ตัวเอกของคาวากามิ

ถูกกำหนดโดยการต่อสู้เพื่อรักษาความสัมพันธ์และเพื่อค้นหาความหมายและความมั่นคงในชีวิตของพวกเขา ในงานของคาวากามิยังมีความพิเศษคือมีสิ่งมีชีวิตประเภทอื่นที่ปรากฏตัวเข้ามาในชีวิตปกติของมนุษย์และดำรงอยู่ร่วมกัน เรื่องราวเกี่ยวกับอาหารของนิยายก็อาจเป็นคุณลักษณะที่โดดเด่นที่สุดของคาวากามิ ซึ่งเคยกล่าวว่าชอบเขียนเกี่ยวกับอาหารแทรกไว้ในนวนิยายของเธอ เรื่องนี้ชี้ให้เห็นการตระหนักถึงความสำคัญของอาหารต่อความทรงจำทั้งส่วนรวมและส่วนตัว และอธิบายถึงประเด็นที่ดีของอาหารทุกมื้อด้วยความรัก ความใส่ใจ แนวทางของสัจนิยมมหัศจรรย์ในงานของเธอจึงช่วยให้ผู้อ่านโลดแล่นไปกับจินตนาการที่ท้าทายสภาพที่เป็นอยู่ เธอนำเสนอข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับมุมมองต่าง ๆ ของประเทศญี่ปุ่นให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงความซับซ้อนของการใช้ชีวิตในสังคมญี่ปุ่น โดยที่ผสมผสานสิ่งนี้เข้ากับความพ้อฝันและไร้สาระ เพื่อถ่ายทอดสภาวะจิตใจของมนุษย์ด้วยภาษาที่เรียบง่ายในการประพันธ์ทำให้อ่านง่าย หากแต่การวิเคราะห์วรรณกรรมของคาวากามิต้องใช้การตีความค่อนข้างมาก

สึดซุขุ ยาซุทาเกะ (筒井康隆)

สึดซุขุเป็นหนึ่งในนักเขียนนิยายวิทยาศาสตร์ชั้นนำของญี่ปุ่น มีผลงานจำนวนมากและกล่าวกันว่าผลงานของเขามีอิทธิพลอย่างมากต่อนิยายวิทยาศาสตร์ของญี่ปุ่น ผลงานของเขาหลายชิ้นเต็มไปด้วยอารมณ์ขันอันมืดมน ที่เสียดสีสภาพสังคมอย่างรุนแรง และมักจะพูดถึงประเด็นทางสังคมที่ทุกคนคุ้นเคย เช่น การสูบบุหรี่ คุณสมบัติอีกอย่างคือเขาล้อเลียนเก่ง นวนิยายของเขามีเส้นแบ่งระหว่างความฝันและความจริงที่เลือนลาง และนำเสนอการตีความสัจนิยมมหัศจรรย์ที่ไม่เหมือนใคร เขาเป็นผู้บุกเบิกประเภทของนิยายวิทยาศาสตร์ เรื่องไร้สาระที่น่าสะพรึง โดยมีพื้นฐานมาจากความจริงของจินตนาการที่เชื่อมโยงความเป็นจริงกับสิ่งที่ไม่เป็นจริง

นอกจากที่ยกตัวอย่างมานี้ยังมีนักเขียนชาวญี่ปุ่นอีกหลายคนเขียนโดยใช้แนวสัจนิยมมหัศจรรย์ด้วย

อิทธิพลและผลกระทบ

วรรณกรรมญี่ปุ่นแนวสัจนิยมมหัศจรรย์แสดงมุมมองที่แตกต่าง ที่ผู้อ่านจะสามารถสัมผัสความซับซ้อนของวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และสังคมของญี่ปุ่นได้ นวนิยายเหล่านี้ผสมผสานสิ่งธรรมดาเข้ากับสิ่งที่พิเศษ จึงสามารถโน้มน้าวให้ผู้อ่านตั้งคำถามถึงธรรมชาติของความเป็นจริง และพิจารณาความหมายที่ลึกซึ้งกว่าที่อยู่เบื้องหลังแง่มุมที่ดูเหมือนธรรมดาของชีวิต วรรณกรรมแนวนี้นำส่งผลกระทบอย่างมากไม่เพียงแต่ในญี่ปุ่นเท่านั้น แต่ยังรวมถึงวรรณกรรมระดับโลกด้วย โดยสัจนิยมมหัศจรรย์ของญี่ปุ่นมีอิทธิพลต่อนักอ่านหรือแม้แต่ นักเขียนทั่วโลก ชั้นเชิงที่มีคุณภาพและคุณสมบัติเชิงเหมือนความฝันของผลงานเหล่านี้ ยังคงดึงดูดผู้อ่านให้ดื่มด่ำได้โดยข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรม

วรรณกรรมแนวสัจนิยมมหัศจรรย์ของญี่ปุ่นมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางศิลปะที่หลากหลาย นอกเหนือไปจากวรรณกรรม เช่น ภาพยนตร์ แอนิเมชัน และการตูน เป็นต้น ผู้กำกับภาพยนตร์อย่างฮาโยะมียาซากิ สร้างภาพยนตร์ซึ่งมักเน้นไปที่สัจนิยมมหัศจรรย์ ได้นำธีมเหล่านี้มาสู่ผู้ชมทั่วโลก แนววรรณกรรมนี้ยังได้รับการตอบรับจากผู้ชมทั่วโลก เนื่องจากสะท้อนถึงอารมณ์ที่เป็นสากล อัตลักษณ์ ความทรงจำ และธรรมชาติของความเป็นจริง ผ่านเรื่องราวแบบญี่ปุ่น

มิเรียม เฮมสต็อค (2018) ได้กล่าวไว้ใน *ค้นพบสัญนิยมมหัศจรรย์ในวรรณคดีญี่ปุ่น*

ว่าสัญนิยมมหัศจรรย์เป็นตัวแทนและเอาชนะปัญหาด้วยการนำเสนอความเป็นจริงที่หลากหลายและใช้เรื่องเล่าที่ยูงเหิง ผู้เขียนนำเสนอความเป็นจริงว่าเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกัน โดยมักจะมีคามมืดแฝงอยู่ในการเล่น สัญนิยมมหัศจรรย์ช่วยให้ตัวละครที่ประสบบาดแผลทางจิตใจสามารถเข้าใจเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อพวกเขา บรรพบุรุษของพวกเขา และแม้แต่สังคมโดยรวม องค์ประกอบของนิยายวิทยาศาสตร์และจินตนาการ ความฝันที่สอดแทรกอยู่ในเรื่องเล่าล้วนเป็นลักษณะของสัญนิยมมหัศจรรย์

สรุปได้ว่าในบริบทของวรรณกรรมญี่ปุ่น สัญนิยมมหัศจรรย์มักจะเชื่อมโยงกับประเพณีในแง่ของจิตวิญญาณและความเหนือธรรมชาติที่ยังรากลึกในวัฒนธรรมญี่ปุ่น เช่น ความเชื่อในศาสนาชินโต นิทานพื้นบ้าน และแนวคิดเรื่องวิญญาณนิยม สัญนิยมมหัศจรรย์ของญี่ปุ่นมักจะแสดงประเด็นเรื่องความทรงจำ ประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ และการผสมผสานระหว่างอดีตและปัจจุบัน สัญนิยมมหัศจรรย์วิจารณ์และตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับปัญหาสังคม การเมืองการปกครอง ค่านิยม ปรัชญาต่าง ๆ ที่ผู้คนสมาทาน

สัญนิยมมหัศจรรย์ในงานประพันธ์ของคาวากามิ ฮิโรมิ

คาวากามิ ฮิโรมิ ได้รับการกล่าวขานถึงในด้านลักษณะของแนวการประพันธ์ที่ทำทลายขอบเขตการเล่าเรื่องแบบเดิม ๆ และเนื้อเรื่องที่บรรยายสภาพจิตใจของมนุษย์ในปัจจุบันอย่างลึกซึ้ง เป็นนักเขียนสตรีร่วมสมัยที่โดดเด่นผู้หนึ่งที่ผลงานเป็นที่รู้จักทั้งในญี่ปุ่นและต่างประเทศเช่นเดียวกับโองาวะ โยโกะ สึชิมะ ยูโกะ (津島佑子) ทาวาดะ โยโกะ (多和田葉子) เอคุนิ คาโอรุ (江國香織) คิริโนะ นัตสึโอะ (桐野夏生) โซโนะ โยริโกะ (笹野頼子) โยชิโมโตะ บานานะ มูราตะ ซายากะ (村田沙耶香) เป็นต้น การผสมผสานความสมจริงอันมหัศจรรย์ของคาวากามิได้ดึงดูดผู้อ่านทั่วโลก ดึงดูดให้ผู้อ่านเข้าสู่โลกที่ความธรรมดาและความพิเศษผสมผสานกันอย่างลงตัว

การผสมผสานระหว่างโลกปกติและความมหัศจรรย์

แนวทางสัญนิยมมหัศจรรย์ของคาวากามินั้นโดดเด่นด้วยการปรากฏตัวที่ดูเหมือนธรรมดาแต่ทรงพลัง ตลอดทั้งการเล่าเรื่องของเธอ แทนที่จะอาศัยองค์ประกอบที่น่าอัศจรรย์อย่างเปิดเผย เธอกลับผสมผสานเรื่องราวด้วยความประหลาดใจที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของตัวละครในงานเขียนต่างๆ เช่น *กระเป๋าคูณครุ* และ *ร้านขายของเก่ามากานะ* (『古道具 中野商店』) ฉากที่ดูเหมือนธรรมดา ๆ จะกลายเป็นประตูสู่อาณาจักรที่มีขอบเขตระหว่างความเป็นจริงและภาพเบลอในจินตนาการ

คาวากามิกล่าวว่าเธอชอบงานเขียนของ ทาวาดะ โยโกะ มูราตะ ซายากะ งานเขียนของนักเขียนสตรีทั้งสองตั้งข้อสงสัยต่อบรรทัดฐานของสังคม การตั้งข้อสงสัยถือเป็นสิ่งสำคัญ งานของทาวาดะ โยโกะที่ชอบคือ *คุนหมาเขยขวัญ* (『犬の婿入り』) และเรื่อง *มนุษย์ร้านสะดวกซื้อ* (『コンビニ人間』) ของ มูราตะ ซายากะ (2021) ซึ่งนักเขียนสตรีทั้งสองนี้มีแนวทางการประพันธ์แบบสัญนิยมมหัศจรรย์เช่นกัน

แนวทางการงานประพันธ์

แนวทางที่คาวากามิใช้ในการการประพันธ์มีดังต่อไปนี้

กลวิธีการเขียนที่ท้าทายรูปแบบการเล่าเรื่องแบบเดิม

จุดเด่นประการหนึ่งของสำนึมนิพนธ์ของคาวากามิคือ ความสามารถในการท้าทายรูปแบบการเล่าเรื่องแบบดั้งเดิม แทนที่จะยึดติดกับโครงสร้างการเล่าเรื่องเชิงเส้น เธอใช้แนวทางที่ลื่นไหลมากขึ้น ซึ่งช่วยให้การเล่าเรื่องของเธอดูถูกเปิดเผยในรูปแบบที่ไม่คาดคิด ความคลุมเครือและความไม่แน่นอนนี้เพิ่มความลึกให้กับงานของเธอ โดยผู้อ่านมีส่วนร่วมในการตีความเรื่องราวเหล่านั้นผ่านมุมมองของตนเอง

คาวากามิ(2021 a) กล่าวว่า ในตอนที่เขียนไม่ได้กำหนดว่าอะไรแทนอะไร การวางแผน กำหนดสิ่งต่าง ๆ ที่เข้มงวดเกินไปจะทำให้เขียนไม่ได้ ผู้อ่าน นักวิชาการ นักวิพากษ์ จะสรุปให้เอง ถ้าอะไร ๆ เป็นไปตามกำหนด ชีวิตก็จะไม่น่าสนใจ

ความเป็นสากล

หัวใจสำคัญของสำนึมนิพนธ์ของคาวากามิ คือความเข้าใจต่อประสบการณ์ของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง เธอถ่ายทอดแง่มุมสากลของสภาพมนุษย์ บางเรื่องแผ่การเสียดสีผ่านตัวละครที่สร้างขึ้นอย่างพิถีพิถัน และการแสดงภาพชีวิตประจำวันอย่างละเอียด ไม่ว่าจะเป็นการบรรยายความซับซ้อนของความสัมพันธ์ของตัวละคร หรือช่วงเวลาแห่งความสุขและความเศร้า ที่เกิดขึ้นชั่วขณะ งานเขียนของคาวากามิสร้างความประทับใจให้ผู้อ่านในระดับอารมณ์ที่ลึกซึ้ง ซึ่งเรื่องราวของมนุษย์ที่ถ่ายทอดออกมานั้น มิได้จำกัดอยู่เฉพาะในสังคมญี่ปุ่น แต่สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกพื้นที่โดยไม่มีข้อจำกัดด้านพรมแดน เนื่องจากเป็นความมหัศจรรย์ จึงไม่น่าแปลกใจที่นวนิยายและเรื่องสั้นของคาวากามิได้รับความนิยมในระดับสากล มีผู้ติดตามผลงานจำนวนมากโดยเฉพาะผู้อ่านสตรี

ลักษณะเด่นของเนื้อหาในงานประพันธ์ของคาวากามิ อิโรมิ

สัญลักษณ์และลัทธิเหนือจริง (Surrealism)

หัวใจสำคัญของสำนึมนิพนธ์ของคาวากามิคือการใช้สัญลักษณ์และความเหนือจริง เพื่อถ่ายทอดความจริงที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับสภาพของมนุษย์ เขียนโดยใช้ธีมของความรัก ความเหงา กาลเวลาที่ผ่านไปและความรู้สึกเจ็บปวด ผ่านภาพที่ชวนระทึกใจและฉากเหมือนฝัน ใน *บันทึกของคินอันแสนสั้น* (『惜夜記 (あたらしき)』) ซึ่งเป็นหนังสือรวมเรื่องสั้นเหนือจริง คาวากามินำผู้อ่านเข้าสู่โลกที่ความธรรมดาเต็มไปด้วยความหมายหลายชั้น ทำทลายให้เผชิญหน้ากับความลึกลับของการดำรงอยู่

เคารพธรรมชาติและวัฏจักรของชีวิต

คาวากามิ(2021 b) ให้สัมภาษณ์ในโอกาสที่งานถูกแปลเป็นภาษาเดนมาร์ก โดยกล่าวถึงงานในยุคแรกเมื่อ 25 ปีก่อน ในยุคนั้นมีเส้นแบ่งระหว่างจริง real (現実) และ ไม่จริง not real (非現実) เรื่อง “เทพเจ้าหมี” เป็นงานเปิดตัวที่ได้รับรางวัลขวัญของคาวากามิ อิโรมิ เธอกล่าวว่าเรื่องเรียบง่าย หมีที่ย้ายมาอยู่ห้องเช่าถัดไป 3 ห้อง โผล่มากะทันหัน ขวนขวายนอกไปเดินเล่นที่ริมแม่น้ำ และเสริมว่างานประพันธ์ของเธอไม่เคยเปลี่ยนธีม คือ ฉันคืออะไร พวกเราคืออะไร ปัจจุบันในช่วงเวลาที่ทั่วโลกเผชิญหน้ากับโควิด โลกเปลี่ยนไป

มาก เส้นแบ่งของสิ่งต่าง ๆ ไม่ชัดเจนเหมือนในอดีต อะไรที่เคยเกิดซ้ำ ๆ เป็นประจำ ก็อาจจะไม่เกิดขึ้นอีกต่อไป คนได้สัมผัสความไม่แน่นอน เธอกล่าวว่าในสังคมญี่ปุ่นเดิม คนตายที่บ้าน แต่ปัจจุบันตายที่โรงพยาบาล ตั้งแต่ในราวทศวรรษ 60 ความตายถูกทำให้ห่างเหินจากชีวิต เราตัดความตายออกจากชีวิต เอาไปไว้ที่อื่น ซึ่งอันที่จริงความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ความตายถูกทำให้เป็นสิ่งแปดเปื้อน สกปรก ความตายมาเยือนเราได้ทุกเมื่อ แต่เมื่อคนมองไม่เห็นความตาย ก็ลืมไปว่ามันจะเกิดขึ้น ไม่อยากเห็น ไม่อยากเอาไวใกล้ตัว คาวากามิกล่าวว่าเธอไม่ได้นับถือศาสนาอะไร จึงไม่ได้มีแนวคิดเกี่ยวกับความตายตามแบบของศาสนา แต่เธอคิดว่าความตายเป็นเรื่องใกล้ตัว โควิดทำให้พวกเราคิดถึงเรื่องความตาย เป็นเครื่องเตือนใจ โควิด (ธรรมชาติ) เตือนเรา

ความเป็นอนิจจัง (無常観)

คาวากามิ(2022) สนใจความเชื่อเรื่องอนิจจัง ถึงแม้ว่าจะบอกว่าตนเองได้นับถือศาสนาใด หากแต่เชื่อในเรื่องของธรรมชาติที่แสดงถึงความไม่แน่นอนสรรพสิ่ง การเปลี่ยนแปลงหมุนเวียน และกล่าวว่าชีวิตคนนั้นก็จัดอยู่ในธรรมชาติเรื่องนี้ด้วย เธอกล่าวว่าเซลล์ในร่างกายก็เปลี่ยนแปลงเสมอ หัวใจก็เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตัวเราก็เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ และงานประพันธ์ของตนเองก็ไม่กำหนดอะไรชัดเจน ไม่มีหลักการ (無節操)

สิ่งมีชีวิตอื่น (異類)

ในนิทานปรัมปราของญี่ปุ่นมีเรื่องการแต่งงานข้ามสายพันธุ์ (異類婚姻譚) เช่น เรื่องนกกะเรียนตอบแทนบุญคุณ และเรื่องอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก คนญี่ปุ่นคุ้นเคยกับเรื่องราวลักษณะนี้ คาวากามิกล่าวว่า “ฉันทัน” ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” ไม่มีเพศ เธอต่อต้านการละเมิดทางเพศ ซึ่งในยุคนี้มีการละเมิดทางเพศ (セクハラ) เกิดขึ้นบ่อย คนยังดูถูกเพศหญิง นักเขียนหญิง มีถ้อยคำที่แบ่งแยกต่าง ๆ นานา สมัยนี้ไม่ค่อยมีแล้ว เธอกล่าวว่า ขอบคุณการออกมารณรงค์เรื่อง metoo (2022) คาวากามิเคารพในความแตกต่าง ความหลากหลาย การไม่แบ่งแยก ความทัดเทียมกันของสิ่งมีชีวิต จึงเขียนนวนิยายจำนวนมากที่มนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นมาปะทะสังสรรค์กันอย่างลงตัวด้วยกลวิธีการเขียนแนวสังคมนิยมหัตถ์กรรม และคาวากามิกล่าวว่าเธอชอบงานเขียนของอิซุมิ เคียวกะ (泉鏡花) (1873-1939) นักเขียนรุ่นใหญ่ในยุควรรณกรรมสมัยใหม่ของญี่ปุ่นซึ่งได้รับการกล่าวขานว่า เป็นผู้บุกเบิกการเขียนนวนิยายแนวแฟนตาซีของญี่ปุ่น

สังคมนิยมหัตถ์กรรมของคาวากามินำเสนอภาพอันน่าหลงใหล ในโลกที่ขอบเขตระหว่างความเป็นจริงและจินตนาการพร่ามัว ดึงผู้อ่านให้เข้าสู่ความลึกลับของการดำรงอยู่และค้นพบความงามที่ซ่อนอยู่ในความธรรมดา ผ่านการเล่าเรื่องที่ละเอียดอ่อนแต่ลึกซึ้ง ด้วยภาษาที่ไม่ซับซ้อน คาวากามิยังคงขยายขอบเขตของรูปแบบวรรณกรรมให้กว้างขวางด้วยวิสัยทัศน์ที่เป็นเอกลักษณ์ของเธอ โดยผลิตผลงานใหม่ ๆ ออกมาอย่างต่อเนื่อง และความมุ่งมั่นอย่างแน่วแน่ต่อพลังแห่งการเล่าเรื่องแนวสังคมนิยมหัตถ์กรรม

แนวคิดเรื่องความแปลกแยก (Alienation)

เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” มีจุดเด่นที่การปะทะสังสรรค์ระหว่างตัวละครที่มีความแตกต่างกันมากคือ มนุษย์และหมี โดยที่เรื่องราวดำเนินอย่างกลมกลืนโดยที่หมีกระทำอย่างมนุษย์ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีบุคคลที่สามเข้ามา ทำให้ภาพของความแปลกแยกของหมีในสังคมมนุษย์ชัดเจนขึ้น มีการตีความถึงความสัมพันธ์

ของหมี่ในการวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องนี้ว่ามีความน่าจะเป็นตัวแทนของความแปลกแยกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม อย่างไรก็ตามขอลำดับถึงความแปลกแยกโดยย่อต่อไปนี้

(สาคร สมเสริญ, 2556) ได้สรุปเกี่ยวกับความแปลกแยก และประเภทของความแปลกแยกไว้

4 ประเภท ว่า

ความแปลกแยก หมายถึง ภาวะที่มนุษย์แยกออกจากความเป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งปวงที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ ความแปลกแยกเป็นเรื่องที่ได้รับการถกเถียงมากใน สังคมร่วมสมัย โดยมีแนวความคิดหลากหลายที่อธิบายและเกี่ยวข้องกับความแปลกแยก โดยกลุ่มหนึ่งมองว่า ความแปลกแยกเป็นปรากฏการณ์ของสังคมเมืองอุตสาหกรรม และบางกลุ่มมองว่าความแปลกแยกเป็นปรากฏการณ์ของสังคมมนุษย์ที่ครอบจักรวาลไม่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา และมีบางกลุ่มให้ความสำคัญกับรายละเอียดของแนวความคิดความแปลกแยก ในแง่ที่เกี่ยวกับทฤษฎีวิทยาทางการเมือง หรือบางกลุ่มก็มองความแปลกแยกเป็นอุปกรณ์ที่หยิบใช้สอยง่ายเมื่อต้องการเครื่องมือช่วยในการเข้าใจมนุษย์และสังคมของมนุษย์ ความแปลกแยกแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือความแปลกแยกจากตัวเอง ความแปลกแยกจากการทำงาน ความแปลกแยกจากสังคมวัฒนธรรมและความแปลกแยกจากธรรมชาติแวดล้อม และเป็นที่สังเกตว่า “มูลค่าทางเศรษฐกิจ” ของระบบทุนนิยมปัจจุบันอาจมีส่วนให้เกิดความแปลกแยกของมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ขึ้น

1. ความแปลกแยกจากตัวเอง เป็นภาวะที่มนุษย์แยกออกจากความเป็นธรรมชาติของตัวเอง หากแต่ต้อง แสวงหาสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่นอกตัวมานิยามความเป็นตัวเอง โดยพฤติกรรมดังกล่าวจะแสดงออกในลักษณะการแสวงหาความสุขให้กับตัวเองจากสิ่งภายนอกอยู่ตลอดเวลา

2. ความแปลกแยกจากการทำงาน เป็นภาวะที่มนุษย์แยกจากความเป็นธรรมชาติในการทำงาน บริษัทฯ ได้แสดงความแปลกแยกหรือสภาพลดความเป็นมนุษย์ในระบบทุนนิยมดังนี้

1) มนุษย์แปลกแยกจากตัวเอง (alienation from self)

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในระบบทุนนิยมไม่ใช่ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ แต่เป็นระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง นายจ้างปฏิบัติต่อลูกจ้างไม่ใช่ในฐานะของมนุษย์แต่เป็นสินค้าอย่างหนึ่ง ที่สร้างความร่ำรวยแก่นายจ้าง ลูกจ้างไม่สามารถเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางวัฒนธรรมและระบบการศึกษาที่มีอยู่ในสังคมได้ ทั้ง ๆ ที่เป็นมนุษย์ แต่เขาก็แปลกแยกจากตัวเอง มองตัวเองอย่างไรก็ย่ำแย่และไม่มีศักดิ์ศรีจึงไม่สามารถเข้าใจว่าตัวเองนั้นคือมนุษย์เช่นเดียวกันกับมนุษย์ทั่วไป

2) มนุษย์แปลกแยกจากแรงงาน (alienation from labour)

ลูกจ้างได้สร้างความร่ำรวยแก่นายจ้าง โดยได้รับค่าจ้างในระดับพอยังชีพเป็นสิ่งตอบแทน ยิ่งผลิตได้มากลูกจ้างยิ่งจนลง ยิ่งขายสินค้าได้ราคาดี ลูกจ้างยิ่งเป็นสินค้าที่ราคาต่ำ แรงงานไม่ได้มีส่วนพัฒนาลูกจ้าง แม้แต่น้อย สุขภาพกายและสุขภาพจิตของพวกเขาวันจะแย่ลงทุกวัน จะรู้สึกปลอดภัยเหมือนได้อยู่บ้านก็เฉพาะเวลาว่างจากงาน แต่ที่โรงงานแล้วทำให้รู้สึกหดหู่ว่าเหมือนคนไม่มีบ้าน การใช้แรงงานของลูกจ้างไม่ได้เกิดจากความสมัครใจ แต่มาจากสภาพถูกบังคับ ลูกจ้างจะถ่วงงานหรือเลิ้งงานทันทีที่ได้โอกาส เพราะไม่มีความภาคภูมิใจในงานที่กำลังทำอยู่

3) มนุษย์แปลกแยกจากสิ่งผลิต (alienation from product)

แรงงานที่ถูกจ้างทุ่มเทลงไปในการผลิตได้แปรสภาพเป็นสิ่งของ (objectification of labour) แต่สิ่งของหรือผลผลิตนั้น แทนที่จะตกเป็นของผู้ผลิต แต่เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ผู้ผลิตไม่ได้เป็นเจ้าของ และต่อต้านผู้ผลิตเอง ยิ่งทุ่มเทแรงงานผลิตมากเท่าใด ยิ่งไม่มีโอกาสเป็นเจ้าของสิ่งผลิตแม้แต่น้อย และทำให้ลูกจ้างต้องตกไปอยู่ใต้อำนาจของสิ่งหนึ่งซึ่งอกเงยมาจากแรงงานของเขา นั่นคือ มูลค่าส่วนเกิน (Surplus Value) ซึ่งเป็นค่าแรงงานที่ไม่ได้จ่ายแก่ลูกจ้าง (unpaid labor) ที่เรียกว่า “ทุน” มากขึ้นเท่านั้น

4) มนุษย์แปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์ (alienation from fellow beings)

ในระบบทุนนิยม สภาพการทำงานมีการแบ่งงานกันทำเป็นแผนก ความสัมพันธ์ระหว่างลูกจ้างจึงมีน้อย พวกเขาถูกโดดเดี่ยวจากกันและกันโดยลักษณะของงานที่ส่งเสริมการเห็นแก่ตัว นายจ้างใช้วิธีการให้ลูกจ้างต้องแข่งขันกัน เพื่อผลของงานจะตกแก่นายจ้าง บรรยาการการทำงานจึงเป็นไปอย่างขาดมิตรภาพระหว่างผู้ทำงานด้วยกัน นอกจากนั้น ลูกจ้างยังไม่สามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมทั้งหมด ไม่เหมือนในสังคมกรีกโบราณซึ่งไม่มีการแบ่งแยกคนจากกิจกรรมทางสังคม ในสมัยนั้นผู้คนต่างมีเสรีภาพและเป็นสมาชิกของสังคมอย่างมีศักดิ์ศรีและเท่าเทียมกัน ด้วยการมีส่วนร่วมใน กิจกรรมทางการเมืองอย่างเสมอหน้า ตรงกันข้ามกับสภาพสังคมในระบบทุนนิยม การเมืองไม่ใช่ กิจกรรมของคนทั้งหมด แต่เป็นของคนกลุ่มหนึ่งที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ฉะนั้น สังคม (ประชาชน) กับการเมืองจึงแปลกแยกจากกัน

ด้วยเหตุนี้ ในทัศนะของปรัชญามาร์กซ์ ลูกจ้างไม่มีสถานภาพพอจะกล่าวได้ว่าเป็นมนุษย์ภายใต้ระบบทุนนิยม แต่เป็นเหมือนวัตถุนิตหนึ่ง อุดมการณ์ทางสังคมที่ดำรงอยู่ (social ideology) ไม่ว่าจะเป็นจริยธรรม หลักปรัชญา ระบบการศึกษา กฎหมาย และการปกครอง เป็นต้น ล้วนกระหน่ำซ้ำเติมลูกจ้างให้จมปลักอยู่ในห้วงความทุกข์ยากยิ่งขึ้น จนขาดจิตสำนึกที่จะยืนหยัดลุกขึ้นปกป้องสถานภาพการเป็นมนุษย์ของตัวเอง โดยการลดคุณค่าในแง่มุมต่าง ๆ เช่น *มนุษย์ถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยผลผลิตของตนเอง* หมายถึง มนุษย์ไม่มีสิทธิ์เป็นเจ้าของในผลผลิตทั้ง ๆ ที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้นมา มนุษย์พบว่ายิ่งตนผลิตสินค้าไปมากเท่าไรตัวเขาเองก็ยิ่งจนลง ผลผลิตเป็นของผู้อื่น คือนายจ้าง *มนุษย์ถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยกิจกรรมการผลิต* หมายถึง กิจกรรมการผลิตได้ลดทอนคุณภาพชีวิตของมนุษย์ เพราะเมื่อผลผลิตของมนุษย์กลายเป็นสิ่งลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ ก็ย่อมหมายความว่าในขณะที่ผลิตมนุษย์ก็กำลังทำสิ่งซึ่งลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ของเขาเอง เพราะ ผลผลิตคือผลรวมของการออกแรงทำงานของมนุษย์ *มนุษย์ถูกลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยแรงงานด้วยกัน* หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานด้วยกันได้ถูกทำให้กลายเป็นเพียงความสัมพันธ์บนพื้นฐานของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มีแบบความสัมพันธ์อย่างเป็นการในองค์การสมัยใหม่ ซึ่งแรงงานสัมพันธ์กันตามตำแหน่งหน้าที่มากกว่า ความเป็นเครือญาติหรือเพื่อนบ้านที่มีความจริงใจต่อกัน

3. ความแปลกแยกจากสังคมวัฒนธรรม เป็นภาวะที่มนุษย์แยกออกห่างจากความเป็นธรรมชาติของสังคมและ วัฒนธรรม เพราะโดยธรรมชาติของสังคมและวัฒนธรรมแล้ว มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมกันสร้างสรรค์วัฒนธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของสมาชิกสังคมอันเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันจึงจะทำให้มนุษย์สามารถอยู่รอดปลอดภัยได้ และเป็นสุข การที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมนั้นจะต้องรู้สึกอบอุ่นและมีความผูกพันซึ่งกันและกัน การที่มนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับ

“มูลค่าทางเศรษฐกิจ” มากกว่า “คุณค่าแห่งชีวิตทาง วัฒนธรรม” นอกจากจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทาง สังคมดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดกระแสการทำ วัฒนธรรมให้เป็น สินค้า (Commercialization of Culture) เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะว่าสังคมสมัยใหม่อยู่ภายใต้ การเปลี่ยนแปลงของโลก ปัจจุบันที่ขับเคลื่อนด้วยพลวัตแห่งการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และการค้าแบบทุนนิยม ซึ่งได้มีอิทธิพลต่อการกำหนด สถานการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกาภิวัตน์เศรษฐกิจมีเทคโนโลยี และ กลไกตลาดเป็นตัวกำหนดหรือตัวขับเคลื่อนสำคัญ ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ปัจจุบันภาค ธุรกิจ และระบบ ตลาดมีอิทธิพลที่จะนิยามวัฒนธรรมได้มากกว่าภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคม

4. ความแปลกแยกจากธรรมชาติแวดล้อม เป็นภาวะที่มนุษย์แยกออกห่างจากความเป็นธรรมชาติ ของธรรมชาติแวดล้อม มนุษย์คิดว่าตนเองเป็นคนละส่วนกับธรรมชาติ แต่โดยเนื้อแท้แล้วความจริงของ ธรรมชาติ สรรพสิ่งเป็นการโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน (The Same Oneness) มนุษย์ทุกคน สัตว์ทุกตัว ต้นไม้ทุกต้น แร่ธาตุ สสาร และดาวทุกดวงในจักรวาล มาจากสภาวะหนึ่งเดียวกัน การพัฒนาและใช้เทคโนโลยีในฐานะที่เป็น เครื่องมือ ของมนุษย์ในการควบคุมธรรมชาติและอยู่เหนือธรรมชาตินี้เอง ได้นำมาสู่ความห่างเหินและแยก มนุษย์ออกห่างจาก ธรรมชาติ ในยุคนี้มนุษย์มีความสามารถสูงมาก มีวิทยาการที่เจริญก้าวหน้าในการสร้างสิ่ง ใดก็ได้ เพราะมีความเจริญทางวิทยาการด้านพันธุวิศวกรรม วิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมทุกวันนี้จึงมีความผูกพัน ใกล้ชิดกับเทคโนโลยีมากกว่าธรรมชาติ ยิ่งไปกว่านั้น มนุษย์ยังต้องดำรงชีวิตอยู่อย่างพึ่งพิงและเสพติด เทคโนโลยี (Techno-Addict) อีกด้วย ทำให้มนุษย์ให้ความสำคัญต่อเทคโนโลยีมากกว่าธรรมชาติ

อาจกล่าวได้ว่า “มูลค่าทางเศรษฐกิจ” ในระบบทุนนิยมปัจจุบันได้มีส่วนให้เกิดความแปลกแยกของ มนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ขึ้นไม่มากนักน้อย มูลเหตุสำคัญของปัญหาความแปลกแยกเกิดจากการที่มนุษย์ในสังคม สมัยใหม่ปราศจากความเข้าใจในความเป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งปวงที่สัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์อย่างลึกซึ้ง

บทที่ 3

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” (「神様」) ของคาวากามิ ฮิโรมิ: กระบวนการทำให้ความแปลกแยกสวยงาม นี่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดยใช้วิธีวิเคราะห์เอกสารร่วมกับการใช้แนวคิดที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีการพรรณนา

ขอบเขตของการวิจัย ประกอบด้วย

1. ขอบเขต เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี”(หมายถึงเรื่องสั้นชื่อ “เทพเจ้าหมี”) เขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1994 และเรื่องสั้น “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”เขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1998 โดย คาวากามิ ฮิโรมิ ในหนังสือรวมเรื่องสั้น เทพเจ้าหมี สำนักพิมพ์ ชูโอโกرن พิมพ์ครั้งแรก ค.ศ. 1998 พิมพ์ครั้งที่ 27 ค.ศ. 2021

2. ขอบเขตด้านวิชาการ

เนื้อหาของเรื่องสั้นในบริบทของการใช้ภาษา สังคม วัฒนธรรมญี่ปุ่น

ในโครงการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีและบริบทต่าง ๆ ตามที่ได้ชี้แจงในขอบเขตทางวิชาการ เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจสังคมวัฒนธรรมญี่ปุ่นผ่านการศึกษาวรรณกรรม

เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” ซึ่งเป็นเป้าหมายของการศึกษา และ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ที่นำมาศึกษาร่วม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เนื้อเรื่อง

「神様」

川上弘美

くまにさそわれて散歩に出る。川原に行くのである。歩いて二十分ほどのところにある川原である。春先に、嶋を見るために、行ったことはあったが、暑い季節にこうして弁当まで持っていくのは初めてである。散歩というよりハイキングといったほうがいいのかもしれない。

くまは、雄の成熟したくまで、だからとても大きい。三つ隣の305号室に、つい最近越してきた。ちかごろの引越しには珍しく、引越し蕎麦を同じの住人にふるまい、葉書を十枚ずつ渡してまわっていた。ずいぶん気の遣いようだと思ったが、くまであるから、やはりいろいろとまわりに対する配慮が必要なのだろう。

ところでその蕎麦を受け取ったときの会話で、くまとわたしとは満更赤の他人というわけでもないことがわかったのである。

表札を見たくまが、

「もしや某町のご出身では」

と訊ねる。確かに、と答えると以前くまがたいへん世話になった某君の叔父という人が町の役場助役であったという。その助役の名字がわたしのものと同じであり、たどってみると、どうやら助役はわたしの父のまたいとこに当たるらしいのである。あるか無しかわからぬような繋がりであるが、くまはたいそう感慨深げに「縁^{えにし}」というような種類の言葉を駆使していろいろと述べた。どうも引っ越しの挨拶の仕方といい、この喋り方といい、昔気質^{かたき}のくまらしいのではあった。

そのくまと、散歩のようなハイキングのようなことをしている。動物には詳しくないので、ツキノワグマなのか、ヒグマなのか、はたまたマレーグマなのかは、わからない。面と向かって訊ねるのも失礼である気がする。名前もわからない。なんと呼びかければいいのかと質問してみたのであるが、近隣にくまが一匹もいないことを確認してから、

「今のところ名はありませんし、僕しかくまがいないのなら今後も名をなめる必要がない わけですね。呼びかけの言葉としては、貴方が好きですが、ええ、漢字の貴方です、 口に出すときに、ひらがなではなく漢字を思い浮かべてくださればいいんですが、まあ、どうぞ自由に何とでもお呼びください」

との答えである。どうもやはり少々大時代なくまである。大時代なうえに理屈を好むとみた。

川原までの道は水田に沿っている。舗装された道で、時おり車が通る。どの車もわたしたちの手前でスピードを落とし、徐行しながら大きくよけていく。すれちがう人影はない。たいへん暑い。田で働く人も見えない。くまの足がアスファルトを踏む、かすかなしやりしやりという音だけが規則正しく響く。

暑くない？ と訊ねると、くまは、

「暑くないけれど長くアスファルトの道を歩くと少し疲れます」と答えた。

「川原まではそう遠くないから大丈夫、ご心配くださってありがとう」

続けて言う。さらには、

「もしあなたが暑いのなら国道に出てレストハウスでも入りますか」

などと、細かく気を配ってくれる。わたしは帽子をかぶっていたし暑さには強いほうなので断ったが、もしかするとくま自身が一服したかったのかもしれない。しばらく無言で歩いた。

遠くに聞こえはじめた水の音がやがて高くなり、わたしたちが川原に到着した。たくさんの人が泳いだり釣りをしたりしている。荷物を下ろし、タオルで汗をぬぐった。くまは舌を出して少しあえいでいる。そうやって立っていると、男性二人子供一人の三人連れが、そばに寄っ

てきた。どれも海水着をつけている。男の片方はサングラスをかけ、もう片方はシュノーケルを首からぶらさげていた。

「おとうさん、くまだよ」

子供が大きな声で言った。

「そうだ、よくわかったな」

シュノーケルが答える。

「くまだよ」

「そうだ、くまだ」

「ねえねえくまだよ」

何回かこれが繰り返された。シュノーケルはわたしの表情をちらりとうかがったが、くまの顔を正面から見ようとはしない。サングラスの方は何も言わずにただ立っている。子供はくまの毛を引っ張ったり、蹴りつけたりしていたが、最後に「パンチ」と叫んでくまの腹のあたりにこぶしをぶつけてから、走って行ってしまった。男二人はぶらぶらと後を追う。

「いやはや」

しばらくしてからくまが言った。

「小さい人は邪気がないですなあ」

わたしは無言でいた。

「そりゃいろいろな人間がいますから。でも、子供さんはみんな無邪気ですよ」

そう言うと、わたしが答える前に急いで川のふちへ歩いて行ってしまった。

小さな細い魚がすいすい泳いでいる。水の冷気がほてった顔に心地よい。よく見ると魚は一定の幅の中で上流へ泳ぎまた下流へ泳ぐ。細長い四角の辺をたどっているように見える。その四角が魚の縄張りなのだろう。くまも、じっと水の中を見ている。何を見ているのか。くまの目にも水の中は人間と同じに見えているのであろうか。

突然水しぶきが上がり、くまが水の中にざぶざぶ入っていった。川の中ほどで立ち止まると右掌をさっと水にくぐらせ、魚を掴み上げた。岸边を泳ぐ細長い魚の三倍はありそうなものだ。

「驚いたでしょう」

戻ってきたくまが言った。

「おことわりしてから行けばよかったのですが、つい足が先に出てしまいまして。大きいでしょう」

くまは、魚をわたしの目の前にかざした。魚のひれが陽を受けてきらきら光る。釣りをしている人たちがこちらを指さして何か話している。くまはかなり得意そうだ。

「さしあげましょう。今日の記念に」

そう言う、くまは担いできた袋の口を開けた。取り出した布の包みの中からは、小さなナイフとまな板が出てきた。くまは器用にナイフを使って魚を開くと、これがかねて用意してあったらしい粗塩をばっばと振りかけ、広げた葉の上に魚を置いた。

「何回か引っくり返せば、帰る頃にはちょうどいい干物になっています」

何から何まで行き届いたくまである。

わたしたちは、草の上に座って川を見ながら弁当を食べた。くまは、フランスパンのところに切れ目を入れてパテとラディッシュをはさんだもの、わたしは梅干入りのおむすび、食後には各自オレンジを一個ずつ。ゆっくりと食べおわると、くまは、

「もしよろしければオレンジの皮をいただけますか」

と言い、受け取ると、わたしに背を向けて、いそいで皮を食べた。

少し離れたところに置いてある魚を引っくり返しに行き、ナイフとまな板とコップを流れて丁寧に洗い、それを拭き終えると、くまは袋から大きいタオルを取り出し、わたしに手渡した。

「昼寝をするときにお使いください。僕はそのへんをちょっと歩いてきます。もしよかったらその前に子守歌を歌ってさしあげましょうか」

真面目に訊く。

子守歌なしでも眠れそうだとわたしが答えると、くまはがっかりした表情になったが、すぐに上流の方へ歩み去った。

目を覚ますと、木の影が長くなっており、横にくまが寝ていた。タオルはかけていない。小さくいびきをかいている。川原には、もう数名の人しか残っていない。みな、釣りをする人である。くまにタオルをかけてから、干し魚を引っくり返しにいくと、魚は三匹に増えていた。

「いい散歩でした」

くまは 305 号室の前で、袋から鍵を取り出しながら言った。「またこのような機会を待ちたいものですね」

わたしも頷いた。それから、干し魚やそのほかの札を言うと、くまは大きく手を振って、

「とんでもない」

と答えるのだった。

「では」

と立ち去ろうとすると、くまが、

「あの」

と言う。次の言葉を待ってくまを見上げるが、もじもじして黙っている。ほんとうに大きなくまである。その大きなくまが、喉の奥で「ウルル」というような音をたてながら恥ずかしそうにしている。言葉を喋る時には人間と同じ発声法なのであるが、こうして言葉にならない声を出すときや笑うときは、やはりくま本来の発声なのである。

「抱擁を交わしていただけますか」

くまは言った。

「親しい人と別れるときの故郷の習慣なのです。もしお嫌ならもちろんいいのですが」

わたしは承知した。

くまは一步前に出ると、両腕を大きく広げ、その腕をわたしの肩にまわし、頬をわたしの頬にこすりつけた。くまの匂いがする。反対の頬も同じようにこすりつけると、もう一度腕に力を入れてわたしの肩を抱いた。思ったよりもくまの体は冷たかった。

「今日はほんとうに楽しかったです。遠くへ旅行して帰ってきたような気持ちです。熊の神様のお恵みがあなたの上にも降り注ぎますように。それから干し魚はあまりもちませんから、今夜のうちに召し上がるほうがいいと思います」

部屋に戻って魚を焼き、風呂に入り、眠る前に少し日記を書いた。熊の神とはどのようなものか、想像してみたが、見当がつかなかった。悪くない一日だった。

“เทพเจ้าหมี”

คาวากามิ อิโรมิ

หมีขวนฉันออกไปเดินเล่น พวกเราไปเดินเล่นที่แม่น้ำซึ่งอยู่ห่างจากที่นี่ประมาณ 20 นาที เมื่อต้นฤดูใบไม้ผลิ ฉันเคยไปที่นั่นเพื่อดูนกปากส้อมอยู่ครั้งหนึ่ง แต่นี่เป็นครั้งแรกเลยที่ฉันพกข้าวกล่องไปด้วยเช่นนี้ ในช่วงฤดูร้อน

อาจจะเรียกได้ว่าเป็นการเดินป่ามากกว่าเดินเล่นละนะ

เพราะเขาเป็นหมีตัวผู้โตเต็มวัย จึงตัวใหญ่มาก เขาเพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ห้อง 305 ซึ่งอยู่ถัดจากห้องของฉันไปอีกสามห้อง

เขาแจกโซบะย้ายบ้าน¹และแจกโปสเตอร์การ์ดให้คนละ 10 ใบแก่เพื่อนบ้านในชั้นเดียวกัน การปฏิบัติแบบนี้สำหรับการย้ายบ้านสมัยนี้ ไม่ค่อยพบเห็นได้บ่อยนัก ฉันคิดว่าเขาเป็นหมีที่ดูค่อนข้างใส่ใจรายละเอียดหรือว่าเพราะเป็นหมี จึงจำเป็นต้องเกรงใจคนรอบข้างมาก

¹ โซบะย้ายบ้าน หรือ อิกโคชิโซบะ อิกโคชิ หมายถึงการย้ายที่อยู่ ตามธรรมเนียมการย้ายบ้านของชาวญี่ปุ่น เป็นมารยาทที่จะไปทำความรู้จักกับผู้คนในพื้นที่ใหม่ด้วยการแจกโซบะ ธรรมเนียมนี้มีมาตั้งแต่สมัยเอโดะ เหตุผลที่แจกโซบะ เพราะเส้นยาวของโซบะ สื่อความหมายถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ยาวนาน และคำว่าโซบะ ก็มีคำพ้องเสียงที่มีความหมายว่า ข้างๆ อีกด้วย

จากที่ได้คุยกันในตอนที่ได้รับโฆษณา ฉันก็ได้รับความจริงว่าฉันกับหมีไม่ใช่คนแปลกหน้ากันเสียเลย
ทีเดียว

เมื่อหมีเห็นนามสกุลของฉันที่แผ่นป้ายหน้าประตู เขาถามฉันว่า “คุณมาจากเมือง X ใช่ไหมครับ”

ฉันตอบไปว่าใช่ เขาเล่าว่าลุงของคุณ X คนที่ให้ความช่วยเหลือเขาเป็นอย่างดีก่อนหน้านี้ ที่เป็นรอง
นายกเทศมนตรี นามสกุลเดียวกับฉัน พอลองสืบดูปรากฏว่ารองนายกเทศมนตรีคนนั้นดูเหมือนจะเป็นลูกของ
ลูกพี่ลูกน้องของพ่อฉัน

ไม่ว่าจะมีหรือไม่มี ความเกี่ยวข้องกัน หมีนั้นรู้จักใช้คำว่า *สายสัมพันธ์* ได้อย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าจะป็นวิธี
พูดชักทายตอนย้ายบ้านหรือวิธีการพูดนั้น ดูเหมือนกับว่าเป็นหมีหัวโบราณ

ตอนนี้ฉันและหมีกำลังกึ่งเดินเล่นกึ่งเดินป่า ฉันไม่ค่อยรู้เรื่องเกี่ยวกับสัตว์ดีมากนัก เลยไม่รู้ว่าเขาเป็น
หมีควาย หมีสีน้ำตาล หรือหมีหมากันแน่ จะหันไปถามตรง ๆ ก็รู้สึกว่าจะเสียมารยาท ชื่อก็ไม่รู้ ก็เลยลองถาม
ไปว่าจะให้เรียกว่าอะไรดี

พอแน่ใจได้แล้วว่าในละแวกนี้ไม่มีหมีเลยสักตัว เขาตอบว่า “ตอนนี้ผมยังไม่มีชื่อ ถ้าแถวนี้มีแค่ผมคน
เดียวที่เป็นหมี ก็คงไม่จำเป็นต้องเรียกชื่อหรอกครับ ส่วนคำที่เอาไว้ใช้ตอนเรียก ผมชอบคำว่า “อานาตะ²” ใช
ครับ อานาตะที่เป็นตัวอักษรคันจิจะครับ เวลาพูดก็ทำให้นึกถึงตัวคันจิแทนฮิรางานะ นะครับ แต่เอาเถอะครับ
จะเรียกอะไรก็ตามสะดวกเลย”

เขาช่างเป็นหมีที่ค่อนข้างหัวโบราณ นอกจากจะหัวโบราณแล้ว ดูท่าจะชอบแนวตรรกะอีกด้วย

ถนนที่มุ่งไปสู่แม่น้ำมีท้องนาขนาบข้าง เป็นถนนลาดยางที่บางครั้งก็มีรถวิ่งผ่าน รถทุกคันลด
ความเร็วลงเมื่ออยู่ตรงหน้าพวกเรา พวกเราขับช้า ๆ เลี้ยวห่างออกจากพวกเราไป

ไม่มีผู้คนผ่านไปมาเลย อากาศร้อนมาก แล้วก็ไม่มีใครทำนาอยู่ที่นาข้าวเลย เท้าของหมีเหยียบ
ลงบนทางลาดยางจนเกิดเสียงดังแกรก ๆ เป็นจังหวะสม่ำเสมอ

พอถามไปว่า ร้อนไหม หมีตอบว่า “ไม่ร้อน แต่เดินบนถนนลาดยางนาน ๆ ก็ทำให้เหนื่อยนิดหน่อย
ครับ”

“แต่ไม่เป็นไรเพราะแม่น้ำไม่ได้ไกลมาก ขอขอบคุณที่กรุณาเป็นห่วงนะครับ” เขาพูดต่อ

ยิ่งไปกว่านั้น หมียังถามอย่างห่วงใยว่า “ถ้าคุณร้อน เราออกไปที่ถนนสายหลัก แล้วไปนั่งพักที่จุดพัก
กันไหมครับ”

ฉันใส่หมวกอยู่และเป็นคนที่ไม่ทนอากาศร้อนได้ดี จึงปฏิเสธไป แต่บางทีหมีอาจจะอยากพักก็ได้ พวก
เราจึงเดินไปเงียบ ๆ กันไปสักพัก

เสียงน้ำที่เริ่มได้ยินไกล ๆ ตอนนี้ได้ยินดังขึ้นเรื่อย ๆ ในที่สุดพวกเราก็ก้าวถึงริมแม่น้ำ มีคนจำนวนมาก
กำลังว่ายน้ำและตกปลาอยู่ ฉันวางสัมภาระลง ขับเหยี่ยวด้วยผ้าขนหนู หมีแลบลิ้นหอบเล็กน้อย เรายืนอยู่แบบ
นั้นสักพัก ก็มีกลุ่มคนสามคน ผู้ชายสองคนและเด็กหนึ่งคนเดินใกล้เข้ามา ทั้งสามคนต่างใส่ชุดว่ายน้ำ ผู้ชายคน
หนึ่งใส่แว่นกันแดด อีกคนห้อยสนอร์เกิลไว้ที่คอ

² “อานาตะ” เป็นคำสรรพนามบุรุษที่สอง มีความหมายว่า คุณ หรือ เธอ หากเป็นสามภรรยา คำว่าอานาตะเป็นคำเรียกที่ภรรยาให้เรียกสามี

เด็กพูดเสียงดังออกมาว่า “พ่อ ๆ หมี ๆ”

นายสนอร์เกิลตอบกลับมาว่า “ใช่ รู้ดีเหมือนกันนะเนี่ย”

“หมี ๆ”

“ใช่แล้ว หมี”

“พ่อ ๆ หมีนะ”

ไม่รู้กี่ครั้งต่อกี่ครั้งที่พูดซ้ำไปซ้ำมา นายสนอร์เกิลชำเลื่องมอมมาที่ฉันทันเล็กน้อยเพื่ออ่านสีหน้า แต่ไม่ได้มองไปที่ใบหน้าของหมีตรง ๆ ส่วนนายแวนกันแดดได้แต่ยืนเฉย ๆ โดยที่ไม่พูดจาอะไร เด็กชายดิงชนหมีบ้างเตะบ้าง และจบลงโดยการชกกำปั้นเข้าที่ท้องของหมี แล้วก็วิ่งหนีไป ผู้ชายทั้งสองคนเดินตามหลังไปอย่างเกียจคร้าน

“ไม่เป็นไร ๆ”

“เด็กเล็กช่างไร้เดียงसानะครับ” หมีพูดขึ้นมาหลังจากนั้นสักครู่

ฉันได้แต่นิ่งเงียบ

“มีคนอยู่หลายประเภท แต่เด็ก ๆ ทุกคนนั้นไร้เดียงसानะครับ” เขาเสริม แล้วรีบเดินไปที่ริมฝั่งแม่น้ำ ก่อนที่ฉันจะพูดอะไร

ปลาตัวเล็กเรียกว่าลั้งว้ายน้ำไปมาอย่างคล่องแคล่ว ความเย็นของน้ำทำให้ใบหน้าที่ร้อนผ่าวรู้สึกดีเมื่อมองดูดี ๆ จะเห็นฝูงปลาว่ายไปยังต้นน้ำและว่ายกลับมาปลายน้ำโดยว่ายจับขบวนเป็นความกว้างที่เท่ากัน เหมือนกำลังว่ายน้ำเป็นกรอบสี่เหลี่ยมยาว สี่เหลี่ยมนั้นคงจะเป็นอาณาเขตของปลา หมีเองเอาแต่จ้องมองในน้ำ เขากำลังมองอะไรอยู่ละ ในน้ำนั้น การมองไปในน้ำของหมีจะมองเห็นเหมือนกับมนุษย์หรือเปเล่านะ

จู่ ๆ น้ำก็สาตกกระจ่ายขึ้นเพราะหมีก็รีบจ้ำพรวดพราดลงไป เขาไปหยุดยืนอยู่แถวกลางแม่น้ำ แล้วจ้วงฝ่ามือขวลงไปในน้ำอย่างรวดเร็ว ตะครุบปลาขึ้นมา น่าจะตัวใหญ่กว่าปลาเรียวยาวที่ว่ายอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสักสามเท่า

“คุณคงตกใจสินะครับ” หมีเดินกลับมาและเอ่ยถาม

“ผมน่าจะบอกคุณก่อนที่จะไป แต่ทำมันดันนำไปก่อน ตัวใหญ่ใช่ไหมครับ”

หมียื่นปลามาตรงหน้าของฉัน ครีบบปลาส่องแสงวิบวับรับกับแสงอาทิตย์ ผู้คนที่กำลังตกปลาต่างเข้ามาทางนี้แล้วพูดคุยกะไรกัน

หมีมีท่าทางพึงพอใจมาก เขากล่าวว่า

“ขอมอบให้คุณ เป็นที่ระลึกสำหรับวันนี้ครับ” แล้วเปิดปากถุงที่แบกมาออก เอาเชียงกับมีดเล็ก ๆ ออกมาจากห่อผ้าที่หีบออกมา เขาใช้มีดแล่ปลาอย่างคล่องแคล่ว และโรยเกลือหยาบซึ่งดูเหมือนจะเตรียมมาแล้วอย่างดี จากนั้นก็วางปลาลงบนใบไม้ที่กางเตรียมไว้

“ถ้าพลิกกลับไปกลับมาบ้างนิดหน่อย พอถึงเวลาจะกลับ มันจะกลายเป็นปลาแห้งพอดีเลยครับ” ช่างเป็นหมีที่รอบคอบไปเสียทุกอย่างจริง ๆ

พวกเรานั่งลงบนผืนหญ้า มองแม่น้ำไปพลางกินข้าวกล่องไปด้วยกันไปพลาง หมีใส่ปาร์ตี้และแรดิซไปตามรอยผ้าเป็นแวนๆบนขนมปังฝรั่งเศส ส่วนฉันทิ้งข้าวปั้นไส้บ๊วยเค็ม หลังจากกินอาหารเสร็จก็ต่อด้วยส้มคนละลูก

พอกินกันจนหมด หมีก็พูดขึ้นมาว่า “ถ้าคุณไม่ว่าอะไร ผมขอเปลือกส้มได้ไหมครับ” พอเขาได้รับเปลือกส้มไป ก็หันหลังให้ฉันทิ้งเปลือกส้มนั้นอย่างรวดเร็ว

เขาเดินไปพลิกปลาที่วางอยู่ห่างออกไปนิดหน่อย ล้างมีด เชียงและถ้วยในกระแสน้ำอย่างระมัดระวัง พอเช็ดทั้งหมดเสร็จ เขาก็หยิบผ้าขนหนูผืนใหญ่ออกมาจากถุง และยื่นมาให้ฉัน

“เอาไว้ใช้ตอนนอนกลางวันนะครับ ผมจะไปเดินแถว ๆ นั้นสักหน่อย หรือถ้าคุณไม่ว่าอะไร จะให้ผมร้องเพลงกล่อมเด็กให้ฟังก่อนก็ได้ไหมครับ” หมีถามฉันทอย่างจริงจัง

พอฉันตอบกลับไปว่าน่าจะนอนหลับได้แม้ไม่มีเพลงกล่อมเด็ก หมีก็มีสีหน้าผิดหวังแล้วเดินจากไปที่ต้นน้ำในทันที

เมื่อฉันตื่นขึ้น เงามองต้นไม้ทอดยาวแล้ว และมีหมिनอนอยู่ข้าง ๆ โดยไม่มีผ้าเช็ดตัวคลุม เขากรนเบา ๆ ที่ริมฝั่งแม่น้ำ เหลือคนเพียงแค่นี้ก็คน ทุกคนเป็นคนที่มาตกปลา หลังจากที่เขาเช็ดตัวให้หมี ฉันทก็เดินไปพลิกปลาแห้ง ปรากฏว่ามีปลาเพิ่มมาเป็นสามตัว

“เป็นการเดินเล่นที่ดีจังครับ”

หมีพูดขึ้นตอนที่หยิบกุญแจออกมาจากถุง ที่หน้าห้องหมายเลข 305

“อยากให้มีโอกาสแบบนี้อีกจังเลย”

ฉันทพยักหน้า พอจะพูดขอบคุณเรื่องปลาและเรื่องอื่น ๆ หมีก็รับโบกมือใหญ่

“ไม่เป็นไรเลยครับ” เขาตอบ

“ลาละนะ” ฉันทพูดขึ้นตอนจะลา

เขาก็พูดขึ้นมาว่า “เอ่อ...”

ฉันทเงยหน้าขึ้นมองหมี รอสักที่เขาจะพูดต่อจากนี้ แต่เขาก็ก้มอึกอักเงยบังนอยุ่อย่างนั้น เขาช่างเป็นหมีที่ตัวใหญ่จริง ๆ เสียด้วย

หมีตัวใหญ่นี่มีท่าทางเขินอาย พลองส่งเสียง “อูรู” ในลำคอไปด้วย

ในตอนที่เราคุยกันเป็นภาษา เขามีวิธีการเปล่งเสียงแบบเดียวกับมนุษย์ แต่ตอนที่เปล่งเสียงที่ไม่ได้เป็นภาษาหรือตอนหัวเราะแบบนี้ จะเป็นเสียงตามธรรมชาติของหมี

หมีพูดว่า “ขอถอดรองเท้าได้ไหม”

“เป็นประเพณีของบ้านเกิดที่ทำการเมื่อถึงเวลาต้องลาจากกับเพื่อนสนิทครับ แต่ถ้าคุณไม่ชอบก็ไม่ใช่ไรครับ”

ฉันทเข้าใจ

หมีก้าวมาข้างหน้าหนึ่งก้าว กางแขนทั้งสองข้างออกกว้าง โอบไหล่ของฉันท จากนั้นก็เอาก้ามมาถูกับก้ามของฉันท ฉันทได้กินสาบของหมี พอเขาเปลี่ยนมาถูกับก้ามอีกข้างในลักษณะเดียวกันแล้ว เขาก็โอบกอดที่ไหล่ ฉันทแน่นมากขึ้น ตัวของหมีเย็นกว่าที่ฉันทคิดไว้

“วันนี้สนุกจริง ๆ รู้สึกเหมือนได้กลับมาจากเที่ยวที่ไกล ๆ เลยครับ ขอให้พรจากเทพเจ้าหมีจงสถิตอยู่กับคุณด้วย แล้วก็ปลาแห้งเก็บไว้ได้ไม่นานนะครับ คิดว่าคุณกินคืนนี้เลยจะดีกว่า”

ฉันกลับมาถึงห้อง ย่างปลา อาบน้ำ และเขียนไดอารี่เล็กน้อยก่อนนอน ฉันลองจินตนาการดูว่าเทพเจ้าหมีจะมีหน้าตาเป็นอย่างไร แต่ก็คิดไม่ออก วันนี้เป็นวันที่ไม่เลวเลย

เรื่องสั้นที่นำมาวิเคราะห์ร่วมในงานวิจัยฉบับนี้ ซึ่งนับว่าเป็นภาคจบของ “เทพเจ้าหมี” คือ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” มีเนื้อเรื่องดังต่อไปนี้

「草上の昼食」

川上弘美

くまにさそわれて、ひさしぶりに散歩に出る。くまにはあいかわらず名前がない。そろそろ何か名のつたら、と言っても、頑固に、「くまでいいです」と言いつづける。くまは少し太ったように見えた。太ったのではなく成長したのかもしれない。息が以前よりも荒くなり、胴や胸まわりの毛並みが密になった。

「先日少し里帰りしました」歩きながらくまが言った。お里、どこなの。聞くと、くまは、

「北の方です」とだけ答えた。

電車で、それとも飛行機で？ 重ねて聞くと、

「車です、ともだちに譲ってもらったセコハンですがね」と、少しばかり得意そうな様子になる。くまが案内してくれるというので、初めて通る道を歩いていた。道沿いには民家が並んでいたが、そのうちに家は少なくなりかわりに空き地や林が増えた。

車、運転できたんだ。わたしが言うと、くまは一瞬黙った。

運転、上手そうだね、そういえば。くまが気を悪くしたかと思いあわてて続けると、くまは笑顔になり、

「無事故無違反ですよ、これで」と言った。くまは少し足を早めた。そっと表情を窺ったが、何も思っていないように見えた。何も思わず少し上を向き加減でのしのしと歩いているように見えた。

燕が低いところを飛んでいる。空気に湿った匂いが混じっていた。

雨、降るかな。くまに言うと、くまはふんふん匂いをかいでから、

「日中はもつでしょう」と答えた。くまは提げている大きなバスケットと水筒をかかえなおし、空を見上げた。

ベランダのプランターで育てているイタリアンパセリの鉢にどこからかナズナの種が飛んできて混じって生えるので困るという話や、車を買おうかバイクを買おうか迷ったすえ中古車売買の雑誌を見ていくつかの店に電話したが、くまだとわかるとどの店も態度がひやかになったという話などを、くまはのんびりとした口調で語った。

以前一緒に行った川原とは反対の方角に向かっている。お弁当は何なのかな、訊ねるともなく訊ねると、くまは目を大きくみひらいて、

「着いてからのお楽しみ」と答えた。そのままなんとなく両方で黙りこんだ。鳥の声を聞きながら歩いた。雲雀が、飛びながら高い声で鳴いている。鋭い角度で空にのぼっては下りてくる。

三十分ほども歩いたろうか、しばらく畑が続いた後に、錆びた金網に囲まれた草原 おおかたの部分ががあらわれた。クローパがいちめんに繁っている。あちらこちらにたんぼぼがかたまで、草原にて生え、すかんぼやきんぼうげもところどころに見える。金網はおおかたの部分が朽ちて崩れていた。くまは崩れて低くなっているところをひょいとまたいで、草原に踏みいった。

こんな場所があるの、知らなかったなあ。くまの後に従いながら言うと、

「穴場」って言うんですか」と、くまはさりげなく答えた。

草原の真ん中あたりまで行くと、くまはバスケットの中から敷物を取り出して広げた。空色と白のごばん編の敷物で、空色の部分はもうずいぶんと褪せている。しわやたるみができないよう注意深く広げ、上に食べ物を並べた。

鮭のソテーオランダーズソースかけ。なすとズッキーニのフライ。いんげんのアンチョビあえ。赤ピーマンのロースト。ニョッキ。ペンネのカリフラワーソース。いちごのバルサミコ酢かけ。ラム酒のケーキ。オープンアップルパイ。バスケットから取り出して並べながら、くまはひとつひとつの料理の名前を言っていた。

しゃれてるね、と言うと、くまはちょっと横を向き、おほんと咳払いした。

「赤ワインもあります。バルバレスコです」言いながら、バスケットの底から瓶を一本出す。

なに、そのバなんとかって。笑いながら聞くと、くまは笑わずに真面目に、「店の人に勧められまして。値段の割にいけるそうです」と答えた。

てこの原理で開くようになっているワイン開けでコルクをていねいに抜き、地面の安定のよさそうな場所にワインの瓶を立て、プラスチックのコップと皿とスプーンとフォークを並べ終わると、くまはほっとため息をついた。

大ごちそうね、と言うと、くまはまたちょっと横を向き、それから空を眺め上げた。

「たいしたものじゃないんですが。喜んでいただければ何よりです」そう言いながら、わたしの前に置いてあるプラスチックのコップにワインをついだ。次に自分のコップに、水筒から白湯をつぐ。

ワイン飲まないの、と聞くと、

「酒はたしなみません、おつきあいできなくて申し訳ない」と答えた。

くまの白湯のコップとわたしのワインのコップを打ちあわせ、食事を始めた。最初わたしもくまも黙りがちだったが、くまが料理の作り方を説明しはじめたころから、次第に口がほぐれてきた。

赤ピーマンが甘いね。

「薄皮を剥くのが少しむづかしいでした」

どうやって剥くの。

「オーブンで十分ほど焼いて、それからすぐに紙袋に入れて蒸らします」

なるほど。

「うまく蒸れるとするする剥けます」

気持ちよさそう。

「気持ちいいです」

お料理はどこで。

「自己流です」

上手。

「今まで何でも自己流でしたから。学校に入るのも難しいですし」

ああ。

くまであるのならなるほど学校には入りにくかったのかもしれない。学校ばかりではない、難儀なことは多かろう。

「このごろ^{はり}鍼に行ってるんですよ」ワインをほんの少しコップにたらし、なめるように飲みながらくまが言った。

効く？

「ツボが違うせいでしょうか、期待したよりはどうも」

くまもわたしもせっせと食べた。腹いっぱいになっても、少しずつ食べつづけた。風がかすかに吹いている。綿毛になったたんぽぽが、吹かれて空中に散る。

そのまま風に乗って流れ、いくつかはくまの毛についた。

曇っているので日射しは弱いが、ときおり雲が晴れて草原ぜんたいが輝いた。クロウバの緑が明るみ、すかんぽやいたどりが風に揺れる。^{あぶ}蛇一匹、くまのまわりを飛びまわっている。蛇の飛ぶ音を聞いているうちに、眠くなってきた。

「あの」とくまが言った。知らぬうちにうとうとしていたらしい。気がつく、くまに寄りかかっていた。

「あの。今日はお別れを言い」

え。びっくりして背筋がのびた。

「故郷に帰ることにしました」

かえる。

「帰ります」

いつごろなの。

「明後日には発ちます」

え。そんなにすぐ。

「それほど家財道具はありませんから、決めたら早いです」

いつ、決めたの。

「里帰りしたときに」

何か、その、あったの。

「特に。ただ、しおどき、というんでしょうか」

潮時、と言いながら、くまはまた空を見上げた。わたしも一緒に見上げた。灰色の雲が速く流れていく。空気は先ほどよりもなお湿っぽくなっていた。

ずっと、帰っちゃうの。

「ずっとです」

こちらには、もう。

「来ません。故郷に、落ちつくつもりです」

遊びにも、来ないの。

「たぶん」

たぶん、と言ってから、くまはわたしの肩を軽く叩いた。

「そんなお顔なさないで下さい」

そんな顔、と言われ、自分の口が開かれ眉が寄せられていることを知った。あわてていつもの表情に戻そうとするが、顔はこわばったままなかなか直らない。くまはさらにぽんぽんとわたしの背中を叩いた。くまのてのひらは大きく柔らかい。

どのくらい住んだんだっけ、ここに。

「もうずいぶんになりますね。青年期のころからですから」

くまの息が荒い。静かにてのひらを使いながら、荒い息をわたしの顔でないところに向けて吐く。気をつけて抑えていなければ、もっと荒々しい息づかいになってしまうのかもしれない。わたしの顔を避けて首を不自然なかつこうに曲げながら、くまはやさしくてのひらを使いつづけた。ラム酒のケーキのくずが草の上に散っているところに、蟻が集まっていた。大きく

ずも小さなくずもへだてなく運んで行く。中くらいの黒蟻と小さな赤蟻が混じりあって、それぞれの巣にケーキのかけらを大事そうに運んで行く。

でも、どうして。

訊ねると、くまはてのひらをわたしの背から離し、足を投げ出した姿勢のままでしばらく沈黙した。蟻が何匹かくまの足を這いのぼっていたが、くまは気がついていないようだった。気がつかないまま、何か考えこんでいる。雲が少し切れ、再び日が射しはじめた。

「結局馴染みきれなかったんでしょう」目を細めて、くまは答えた。

馴染んでいたように思っていたけど。言おうとしたが、言えなかった。ほんの少しなめたワインのせいだろうか、くまの息は荒いだけでなく熱くなっている。

わたしも馴染まないところがある。そう思ったが、それも言えなかった。かんとんに、くらべられるものではないだろう。くまが手づかみで皿の上のいんげんをごっそり取り、口に放りこんだ。もぐもぐ嚙む。しっかりした音をたてて、くまはいんげんを嚙みくだいた。じっと見ていると、くまははっと気づき、あわてててのひらをタオルでぬぐった。

「失礼、つい手づかみで食べてしまいました。ぼんやりしてしまして」

いいのに。いつもしているように食べればいいのに。

「どうもこのごろいけません。合わせられなくなってきて」

合わせることなんてないのに。

「そうでしょうか」

そのままくまは黙り、わたしも黙った。料理はおおかたなくなり、ワインもきれいに空いていた。黄蝶が二匹、ついたり離れたりしながら飛んでいる。腹がいっぱいで苦しかった。ひとつぶ、ふたつぶ、雨が落ちてきた。

降ってきたね。言うど、くまは頷いた。

「夕方までもちませんでしたね」

急いでバスケットに料理の残りをしまい敷物をたたむと、くまは大きな傘をバスケットから取り出した。どこまでも用意のいいくまである。傘を広げ、さしかけてくれる。いやに大きい。よくみれば、傘は折りたたみ式のビーチパラソルだった。かるがると、くまはビーチパラソルをさして立っている。空が真っ暗になり、大粒の雨がぱらぱらとビーチパラソルを叩いた。

「いけませんね。かみなりが来ます」くまはしきりに空気を嗅ぎながら、言った。

「大きいやつだ」

しばらくはかみなりの気配はなかったが、数分後に遠くでごろごろと鳴り始めた。雨はかなり激しく、かみなりは見る間に近づいた。いなびかりがしてから雷鳴がとどろくまでの時間が次第にせばまってゆく。

「落ちるかもしれませんなあ」くまは片手にバスケット片手にパラソルという恰好で、あまり切迫したのでもないような口調で言う。いなびかりと雷鳴はほとんど同時に鳴ってい

た。空は暗かったが、いなくまが光るたびに景色がくっきりと浮かびあがった。クローバやたんぽぽが、写真に撮ったようにしろじろと浮かびあがった。

「傘は危ないからやめますよ」言うなりくまは傘を地面に放り、体でわたしを包みこむようにして地面にうずくまった。くまのからだはあいかわらず温かくしめっていた。雨のせいではない、くま自身の温かみとしめりけである。くまの息づかいは先ほどよりもおだやかになったように感じられた。

「怖くないですか」くまが静かな声で聞いた。

少し。少しこわい。わたしはくまに包まれながら答えた。声がかぐもった。くまは頷き、さらに強くわたしを包みこんだ。ひときわ大きな雷鳴が響き、わたしは悲鳴をあげた。くまが笑う。

「気持ちいいじゃありませんか」そう言って、くまは笑った。くまの胴体の中でくまの笑いがほわほわと共鳴した。雷鳴はますます大きくなる。次の瞬間、いなびかりと雷鳴はまったく同時で、からだ全体にどん、という衝撃が走った。くまごしに、大きな衝撃が走った。近くに落ちたのだろうか。

くまは衝撃が走ると同時にわたしから身を離し、大きな声で吠えた。おおおおお、と吠えた。どんな雷鳴よりも大きな声で、くまは直立して空に向かって吠えていた。びりびりと空気が振動した。雷鳴といなくまの間隔はいくらか開きはじめていた。

くまは何回でも、腹の底から吠えた。こわい、とわたしは思った。かみなりも、くまも、こわかった。くまはわたしのいることをすっかり忘れたように、神々しいような様子で、獣の声をあげつづけた。

熊の神様って、どんな神様なの。

かみなりがおさまると、雨もじきに止んだ。くまはあたりに散らばっていたバスケットや水筒を拾い集め、泥汚れをタオルで大ざっぱに拭きとり、ぶるぶると体を揺らして水を切った。水滴が飛び散る。わたしも真似をして体をゆすってみたが、くまのようにうまくはまき散らせない。ひとしきり共に水をはねかせた後に、わたしはくまに聞いたのであった。

「熊の神様はね、熊に似たものですよ」くまは少しずつ目を閉じながら答えた。

なるほど。

「人の神様は人に似たものでしょう」

そうね。

「人と熊は違うものなんですね」目を閉じきると、くまはそつと言った。違うのね、きっと。くまの吠える声を思い出しながら、わたしもそつと言った。

「故郷に帰ったら、手紙書きます」くまはやわらかく目を閉じたまま、わたしの背をぽんぽんと叩いた。

書いてね。待ってる。

それ以上何も言わずに、くまとわたしは草原に立っていた。日が傾きかけていた。夕日
日が大きい。低い雲は風に飛ばされ、高いところに掃いたような雲が流れている。くまもわたし
も彼方を眺めていた。いつかくまに抱擁されたときのことを思い出していた。あのときの抱擁
は、おずおずとした抱擁だった。

帰っちゃうのね。彼方を向いたまま言うと、

「さようなら」 くまも彼方を向いたまま言った。

さよなら。今日はおいしかった。熊の世界で一番の料理上手だと思う。手紙、待つて
るからね。

くまはこのたびは抱擁しなかった。わずかに離れて並んだまま、くまとわたしはずっ
と夕日を眺めていた。

くまから手紙が届いたのは夏になったころだったか。蝉がやたらに鳴いていて、木木
は息苦しいほどに生い茂っていた。

拝啓

今年は例年にない暑さとか。いかがおしのぎですか。

故郷に帰ってすでに二ヶ月が過ぎました。

ご無沙汰心苦しく思っております。

商売でも始めようかと考えておりましたが、毎日魚を採ったり草を刈ったりしている
うちに、いつの間にか時間がたってしまいます。

こちらでは毎日が早いのです。

そちらで身についた習慣もだんだんに忘れます。

楽しく暮らしております。

料理もしなくなりました。しなくなると、どうやってあのようなことができたの だか
不思議になります。

ときどき夢を見ます。

貴方さまと草原に寝ころんで魚の皮などをゆっくりかじっている夢です。

貴方さまもどうぞお元気で。

夏風邪などお召しになりませぬようお祈り申し上げます。

敬具

封筒を裏返してみても、差出人の名前と住所は書かれておらず、消印はこすれて読み
とれなかった。

手紙と一緒に折りたたまれた一枚の絵が同封されていた。最初何が描いてあるのかよくわからなかったが、じっと見ているうちに、くまとわたしが寝そべっている絵であるらしいことがわかった。くまとわたしの上に、魚が浮かんでいる。魚は、ほんとうのことをいえば葉っぱにしか見えない。鉛筆ではなく、消し炭か何かで描いたのだろう、線がこすれている。

ずいぶんきちんとした手紙だと感心しながら、三回繰り返して読んだ。三回目には泣きそうになったが、泣かなかった。

夜になって寝床の中でもう一度文面を思い出し、少しだけ泣いた。赤ピーマンのローストなんかじゃなく、魚の皮をそのまま持ってくればよかったのに。そうつぶやきながら、少し泣いた。

雨があがった後の、草原のクローバや土の匂いを思い出しながら、少し泣いた。泣き終えてから、机に向かって返事を書いた。

お手紙ありがとう。

またいつか草原にピクニックに行きましょう。

オープンアップルパイの作りかた、そのうちに教えてください。

お元気で。

何回書き直しても、くまのようなきちんとした手紙にならなかった。最後まで名前のなくまだったと思いながら、宛先が空白になっている封筒に返事をたたんで入れ、切手をきちんと貼り、裏に自分の名前と住所を書いてから、机の奥にしまった。

寝床で、眠りに入る前に熊の神様にお祈りをした。人の神様にも少しお祈りをした。ずっと机の奥にしまわれているだろうくま宛の手紙のことを思いながら、深い眠りに入っていた。

“อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”

คาวากามิ ฮิโรมิ

หมีขวนฉันไปเดินเล่นหลังจากที่ไม่ได้ไปเสียนาน หมียังไม่มีชื่อเหมือนเดิม แม้ว่าฉันจะบอกเขาว่า ถึงเวลาที่ฉันจะต้องตั้งชื่อให้ แต่เขาก็ดีใจที่พูดว่า “เรียกว่าหมีก็ได้ครับ” ดูเหมือนว่าเขาจะมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นเล็กน้อย อาจไม่ใช่ว่ามีน้ำหนักเพิ่มขึ้น แต่โตขึ้น การหายใจของเขาหนักหน่วงขึ้นกว่าเดิม และขนบริเวณลำตัวและหน้าอกของเขาก็มีดกหนาขึ้น

“วันก่อนผมกลับไปบ้านเกิดมาพักหนึ่ง” หมีพูดขณะที่เราเดิน เมื่อถามว่าบ้านเกิดอยู่ที่ไหน หมีก็ตอบเพียงว่า “อยู่ทางเหนือ” ฉันถามต่ออีกว่า กลับโดยรถไฟหรือเครื่องบิน

“รถยนต์ครับ เป็นรถแวนที่เพื่อนให้ผมมา” เขาพูดด้วยสีหน้าภูมิใจเล็กน้อย เรากำลังเดินไปตามถนนที่ฉันไม่เคยเดินมาก่อนเพราะมีหมีคอยนำทาง เดิมเคยมีบ้านเรียงรายไปตามถนน แต่เมื่อเวลาผ่านไปจำนวนบ้านก็ลดลง พื้นที่ว่างและป่าไม้ก็เพิ่มขึ้น

พอฉันพูดว่า อ้อ ขับรถได้ด้วย หมีก็เงยไปครู่หนึ่ง

พอพูดออกไปแบบนี้ก็คิดว่าอาจจะทำให้หมีรู้สึกไม่ดี จึงรีบพูดต่อไปว่า ท่าทางคุณน่าจะขับรถเก่งนะ หมียิ้มแล้วพูดว่า

“ไม่มีอุบัติเหตุ ไม่มีการผิดกฎจราจรครับ” เขากล่าวเช่นนั้น หมีเร่งฝีเท้าเร็วขึ้นเล็กน้อย ฉันแอบมองดูท่าทางของเขา แต่ดูเหมือนเขาจะไม่ได้คิดอะไร ดูเหมือนว่าเขากำลังก้าวเดินอย่างหนักแน่น และเชิดหน้าขึ้นมาเล็กน้อย

นกนางแอ่นกำลังบินต่ำ มีกลิ่นความชื้นในอากาศ

ฝนจะตกไหม เมื่อฉันถามหมี หมีทำงูพุดพิดตมกลืน แล้วตอบว่า “วันนี้คงไม่ตก” หมีขยับตะกร้าใบใหญ่และขวดน้ำที่ถืออยู่ใหม่ และมองขึ้นไปบนฟ้า

หมีเล่าเรื่องต่าง ๆ ด้วยน้ำเสียงสบาย ๆ ว่า กำลังยุ่งยากเพราะเมล็ดผักข้าวบด ปลิวไปตกในกระถางอิตาเลียนพาร์สลีย์ที่ปลูกไว้ที่ระเบียง กำลังตัดสินใจว่าจะซื้อรถยนต์หรือมอเตอร์ไซด์ดี เขาอ่านเรื่องซื้อขายรถยนต์มือสองจากนิตยสารแล้วลองโทรไปหลายร้าน แต่เมื่อร้านเหล่านั้นรู้ว่าเป็นหมีก็มีท่าทีเย็นชา

เรากำลังมุ่งหน้าไปในทิศทางตรงกันข้ามกับทางไปแม่น้ำที่เคยไปก่อนหน้านี้ เมื่อฉันถามเขาว่า เอาอะไรมาเป็นอาหารกลางวัน หมีก็เบิกตากว้าง แล้วตอบว่า “อดใจรอตอนไปถึงแล้วกัน” แล้วเราทั้งคู่ก็เงยไปฉันเดินไปพร้อมฟังเสียงนก นกจาบฝนส่งเสียงร้องแหลมสูงขณะบิน มันบินเป็นมุมตรงทะยานขึ้นสู่ท้องฟ้าและบินดิ่งลงมา

หลังจากเดินไปได้ประมาณ 30 นาที ก็มองเห็นไร่นาทอดต่อเนื่องไป ต่อจากนั้นเป็นทุ่งหญ้ากว้างที่ล้อมรอบด้วยรั้วตาข่ายเหล็กขึ้นสนิม มีหญ้าโคลเวอร์ปกคลุมเต็มพื้นที่ มีต้นทัมโปโปะขึ้นเป็นหย่อม ๆ ในทุ่งหญ้า และมีหญ้าเจ้าชู้กับบัตเตอร์คัพขึ้นกระจายอยู่ทั่วไป รั้วตาข่ายเหล็กส่วนใหญ่ผูก หมีเหยียบลงบนรั้วที่พังแล้วก้าวเข้าไป

“ฉันไม่เคยรู้เลย ว่ามีที่แบบนี้อยู่” ฉันพูดขณะเดินตามหลังหมี

“คุณหมายถึงสถานที่ลับหรือ” หมีตอบอย่างไม่จริงจังนัก

เมื่อเดินเข้าไปถึงกลางทุ่งหญ้า หมีก็หยิบผ้าปูออกจากตะกร้าแล้วกางออก เป็นผ้าลายตารางหมากรุกสีฟ้าขาวตรงส่วนสีฟ้าซีดจางไปมากแล้ว เขาค่อย ๆ คลี่ผ้าออกอย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดรอยยับหรือย่น จากนั้นจึงจัดวางอาหารไว้บนผ้า

ขณะที่เขาหยิบอาหารออกจากตะกร้ามาจัดเรียง หมีกก็พูดชื่ออาหารแต่ละจาน แซลมอนย่างซอส
ฮอลแลนเดซ มะเขียวยาวผัดกับบวบ ถั่วแขกคลุกปลากระตัก พริกหวานแดงย่าง ญ็อกกี้ เปนเนพาสต้ากับซอส
ดอกกะหล่ำ สตรอเบอร์รี่กับน้ำส้มสายชูบัลซามิก เค้กเหล้ารัม พายแอปเปิลอบ

เมื่อฉันบอกว่าหุหุหามาก หมีกก็หันไปด้านข้างแล้วกระแอม “ยังมีไวน์แดง บาร์บารেসโก” เขากล่าว
พร้อมดึงขวดออกมาจากก้นตะกร้า

บาร์..อะไรนะ ตอนที่ฉันถามเขาไปพร้อม ๆ กับการหัวเราะ หมีกก็ตอบอย่างจริงจังโดยไม่หัวเราะว่า
“คนที่ร้านแนะนำให้ผม ดูเหมือนว่าจะคุ้มกับราคาเลย”

หลังจากเอาจุกไม้ก๊อกออกอย่างระมัดระวังด้วยที่เปิดขวดไวน์แบบใช้คัตเตอร์ วางขวดไวน์ไว้บนพื้นที่
มั่นคง และจัดวางถ้วย จาน ช้อน และส้อมพลาสติกเรียบร้อยแล้ว หมีกถอนหายใจอย่างโล่งอก

เมื่อฉันพูดว่า เป็นมือที่ถนัดการมาก หมีกหันไปด้านข้างครู่หนึ่งแล้วเงยหน้าขึ้นมองท้องฟ้า “มันก็ไม่
มากหรอก แต่ผมยินดีเป็นอย่างยิ่งถ้าคุณมีความสุข” เขากล่าวพร้อมกับรินไวน์ลงในถ้วยพลาสติกที่อยู่ตรงหน้า
ฉัน จากนั้นเติมน้ำร้อนจากขวดน้ำลงในถ้วยของตัวเอง

เมื่อฉันถามเขาว่าเขาไม่ดื่มไวน์หรือ

“ผมไม่ชอบดื่มเหล้า ขอโทษด้วยที่ผมไม่สามารถร่วมดื่มกับคุณได้” เขาตอบ

เราชนแก้วน้ำร้อนของหมีกและไวน์ของฉัน และเริ่มมีอาหารกัน ตอนแรกฉันกับหมีกไม่ค่อยพูดอะไร
แต่เมื่อหมีกเริ่มอธิบายวิธีทำอาหาร เราก็ก้อย ๆ ผ่อนคลายขึ้นและเริ่มสนทนา

พริกแดงหวานดีนะ

“ลอกผิวบาง ๆ ออกได้ยากนิดหน่อย”

ลอกออกยังไง

“อบในเตาอบสักสิบนาที จากนั้นฉันก็ใส่ลงในถุงกระดาษหันทันทีแล้วปล่อยให้อบอยู่ในถุง”

อ้อ ๆ

“ถ้าอบในถุงดี ก็จะไม่ลอกออกง่ายเลย”

ท่าทางลอกเพลินดีนะ

“รู้สึกดี”

เรียนทำอาหารมาจากไหน

“ฝึกเองครับ”

เก่งจัง

“จนถึงตอนนี้ผมทำทุกอย่างด้วยตัวเองมาตลอด การเข้าเรียนในโรงเรียนเป็นเรื่องยุ่งยากครับ”

อ้อ

การเข้าโรงเรียนคงเป็นเรื่องยากสำหรับหมีก ไม่ใช่แค่ที่โรงเรียนเท่านั้น คงมีอีกหลายเรื่องที่ยุ่งยาก

“ช่วงนี้ผมไปฝังเข็มมา” หมีกพูด รินไวน์เล็กน้อยลงในแก้วแล้วจิบ

ได้ผลไหม

“อาจเป็นเพราะจุดคนกับหมีกต่างกัน เลยไม่เป็นอย่างที่ผมคาดหวังไว้”

ฉันกับหมีรับประทานอาหารกันจนอิ่ม แม้จะอิ่มแล้วยังกินต่อไปทีละน้อย ลมพัดเบา ๆ หนาวอ่อนนุ่ม ของดอกทัมโปโปะปลิวล่องลอยไปในอากาศตามสายลม บางส่วนก็ติดอยู่กับขนของหมี

มีเมฆมากดั่งนั้นแสงแดดจึงอ่อนลง แต่บางครั้งที่เมฆจางทุ่งหญ้าทั้งผืนก็จะสะท้อนแสงแดด สีเขียวของโคลเวอร์สว่างสดใสขึ้น หญ้าเจ้าชู้และผักไผ่ก็พลิ้วไหวตามสายลม เหลือบตัวหนึ่งกำลังบินอยู่รอบหมี เมื่อฉันฟังเสียงเหลือบบิน ฉันก็เริ่มรู้สึกง่วงนอน

“เอ่อ” หมีพูด ดูเหมือนว่าฉันจะเผลอหลับไปโดยไม่รู้ตัว กว่าจะรู้ตัวฉันก็พึ่งตัวหมีอยู่

“อืม วันนี้ผมจะมาบอกลา”

เอ๊ะ ฉันรู้สึกประหลาดใจ ยึดตัวตรงขึ้นมา

“ผมตัดสินใจจะกลับบ้านเกิด”

กลับบ้านหรือ

“ครับ จะกลับบ้าน”

เมื่อไหร่

“จะออกเดินทางวันมะรืนนี้”

โอ กระทั่งไหนจัง

“ผมมีของใช้ในครัวเรือนไม่มากนัก พอตัดสินใจได้แล้ว ก็จะกลับได้อย่างรวดเร็ว”

ตัดสินใจเมื่อไหร่

“ตอนที่ผมกลับบ้านครับ”

เกิดอะไรขึ้นหรือ

“ไม่มีอะไรหรอกครับ แต่คงจะเรียกได้ว่า ถึงเวลาแล้ว”

“ถึงเวลาแล้ว” หมีพูด เงยหน้าขึ้นมองท้องฟ้าอีกครั้ง ฉันก็เงยหน้าขึ้นมองเช่นกัน เมฆสีเทาเคลื่อนตัวอย่างรวดเร็ว อากาศก็ขึ้นมากขึ้นกว่าเดิม

จะกลับไปเลยหรือ

“ครับ ตลอดไป”

ไม่กลับมาที่นี่แล้วหรือ

“ไม่มาครับ ผมกำลังวางแผนที่จะปักหลักอยู่ที่บ้านเกิด”

ไม่มาเที่ยวบ้างหรือ

“คงไม่”

หลังจากพูดว่า “คงไม่” หมีตบไหล่ฉันเบา ๆ

“อย่าทำหน้าแบบนั้นสิครับ”

เมื่อเขาพูดว่าอย่าทำหน้าแบบนั้น ฉันก็รู้ว่าปากของฉันอ้าอยู่และคิ้วขมวดเข้าหากัน ฉันพยายามรีบปรับสีหน้าให้เป็นปกติ แต่ยังคงฝันมากยากที่จะกลับเป็นปกติ หมีตบหลังฉันอีก ฝ่ามือของเขาใหญ่และอ่อนนุ่ม

อยู่ที่นี่มานานแค่ไหนนะ

“นานมากแล้วครับ ตั้งแต่เป็นวัยรุ่น”

หมีหายใจแรง ขณะที่ใช้ฝ่ามือปิดปากเบา ๆ เพื่อไม่ให้ลมหายใจถูกใบหน้าของฉันทัน ถ้าไม่ควบคุมการหายใจ คงหายใจแรงขึ้นอีก หมียังคงใช้ฝ่ามืออ่อนโยนของเขาต่อไป เขาต้องฝืนงอคอเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้ลมหายใจถูกใบหน้าของฉันทัน มดมารวมตัวกันเพราะมีเศษเค้กเหล้ารัมกระจัดกระจายอยู่บนพื้นหญ้า มดชนเศษเค้กทั้งชิ้นเล็กชิ้นใหญ่อย่างขยันขันแข็ง มีมดดำขนาดกลางและมดแดงตัวเล็กผสมปนเปกัน แต่ละตัวจะแบกเค้กไปที่รังของตัวเองอย่างระมัดระวัง

ทำไมถึงจะกลับบ้านล่ะ

เมื่อฉันทถามเขา เขาก็กินฝ่ามือออกจากหลังของฉันทและนั่งเฝ้าอยู่ครู่หนึ่งโดยเหยียดขาออกไป มดบางตัวคลานไปตามขาของหมี แต่ดูเหมือนหมีจะไม่สังเกตเห็น เขากำลังคิดอะไรบางอย่างจึงไม่รู้ตัว เมฆแยกตัวออกจากกันเล็กน้อยและดวงอาทิตย์ก็เริ่มส่องแสงอีกครั้ง

“ผมคงไม่สามารถเข้ากับที่นี่ได้” หมีตอบพร้อมหรีดตาลง

ฉันทอยากจะพูดว่า แต่คุณคุ้นเคยกับที่นี่แล้ว แต่ก็ไม่สามารถพูดออกมาได้

หมีหายใจแรงและลมหายใจร้อนผ่าว อาจเป็นเพราะไวน์ที่เขาจับ

ฉันทคิดว่า มีหลายอย่างที่ฉันทไม่คุ้นเคยเช่นกัน และอยากจะพูดออกไป แต่ก็พูดไม่ออก ความรู้สึกของฉันทและหมีคงไม่ใช่สิ่งที่เราจะมาเปรียบเทียบกันได้ง่าย ๆ หมีหยิบถั่วเขียวจากจานแล้วโยนมันเข้าปาก เคี้ยวกรั้ว ๆ เขาเคี้ยวด้วยเสียงหนักแน่น เมื่อฉันทจ้องมอง จู๋ ๆ หมีก็นึกอะไรบางอย่างได้ จึงรีบใช้ผ้าขนหนูเช็ดมือของเขา

“ขอโทษที่ผมใช้มือกิน ผมกำลังเหม่อลอย”

ไม่เห็นเป็นไรเลย กินเหมือนที่เคยกินเถอะ

“ดูเหมือนตอนนี้ผมจะรวน ๆ ทำตัวให้เข้ากับที่นี่ไม่ได้แล้ว”

ไม่เห็นต้องพยายามทำให้เข้ากับที่นี่เลย

“อย่างนั้นหรือครับ”

หมีเฝ้าอยู่อย่างนั้น ฉันทก็เช่นกัน อาหารหมดลงมากแล้ว และขวดไวน์ก็ว่างเปล่า ฝูเสื่อสีเหลืองสองตัวบินวนเวียนตามกันบ้าง แยกห่างจากกันบ้าง ฉันทอึดจนอึดอัด ฝนเริ่มตกลงมาทีละหยด

พอฉันทพูดว่า ฝนตกแล้ว หมีก็พยักหน้า

“ในที่สุดก็ตกลงมาก่อนจะเย็น”

หมีรีบเก็บอาหารที่เหลือลงในตะกร้า พับผ้าปู แล้วหยิบร่มขนาดใหญ่ออกมาจากตะกร้า ช่างเป็นหมีที่เตรียมพร้อมเสมอ เขากางร่มให้ฉันท ร่มมีขนาดใหญ่มาก เมื่อดูชัด ๆ จะเห็นว่าเป็นร่มชายหาดแบบพับได้ หมีกางร่มชายหาดปักลงที่ดินอย่างง่ายดาย ท้องฟ้ากลายเป็นสีดำนสนิท ฝนเม็ดใหญ่ ๆ กระหน่ำลงมาที่ร่มชายหาดอย่างหนัก

“โอ แยะเลย กำลังจะมีฟ้าแลบฟ้าร้อง” หมีพูดพร้อมสูดอากาศหลายครั้ง

“แรงด้วย”

ยังไม่มีสัญญาณของฟ้าร้อง แต่หลังจากนั้นไม่กี่นาทีก็เริ่มมีเสียงดังก้องในระยະไกล ฝนตกหนักมาก และฟ้าแลบฟ้าร้องก็ไล่เข้ามาทุกที เมื่อมองเห็นฟ้าแลบก็จะได้ยินเสียงฟ้าร้องตามมากระชั้นขึ้นเรื่อย ๆ

“อาจจะมึนฟ้าม่า” หมีพูดด้วยน้ำเสียงที่ดูไม่เรงร้อนเกินไป มือข้างหนึ่งถือตะกร้าและจับร่มไว้อีกข้างหนึ่ง ตอนนี้งฟ้ามแลกับเสียงฟ้าร้องดังขึ้นแทบจะพร้อมกัน ท้องฟ้ามืดดำ แต่ทุกครั้งที่ฟ้าแลบทิวทัศน์ก็ปรากฏแจ่มชัด โคลเวอร์และทัมโปโปะที่ถูกแสงฟ้าแลบโดดเด่นราวกับภาพถ่าย

“การร่มจะอันตราย ผมจะเก็บ” หมีพูดพร้อมกับโยนร่มลงบนพื้น และหมอบลงกับพื้นใช้ตัวของเขากำบังตัวฉันไว้ ร่างกายของหมีก่ออบอุ่นและขึ้น ๆ เช่นเคย ไม่ใช่เพราะฝนตก แต่เป็นความอบอุ่นและขึ้นของตัวหมีเอง ลมหายใจของหมีดูเหมือนจะสงบลงกว่าเดิม

“กลัวไหมครับ” หมีถามด้วยน้ำเสียงเรียบ

นิดหน่อย น่ากลัวนิดหน่อย ฉันตอบในขณะที่หมียังกำบังตัวฉันไว้ เสียงของฉันทู้อ หมียพยักหน้าและกอดฉันให้แน่นยิ่งขึ้น มีเสียงฟ้าร้องดังกึกก้องมาก ฉันกรี๊ดร้อง หมิวเราะ

“ร้องแล้วรู้สึกดีใช้ไหมละครับ” หมีพูดแล้วหัวเราะ เสียงหัวเราะของหมิดังอย่างแผ่วเบาภายในร่างกายของเขา เสียงฟ้าร้องก็ดังขึ้นเรื่อย ๆ วินาทีต่อมา ฟ้าแลบและเสียงฟ้าร้องก็เกิดขึ้นพร้อมกัน ความสั่นสะเทือนนั้นวิ่งไปทั่วร่างกายของฉันและก้องไปทั่วร่างของหมีด้วย หรือว่ามีฟ้าผ่าใกล้ ๆ นี้

ทันทีที่เกิดการสั่นสะเทือน หมีก็ผละจากฉันและส่งเสียงคำรามดัง โโโโโโโ

เสียงคำรามของหมิดังยิ่งกว่าเสียงฟ้าร้องใด ๆ เขายืนตัวตรงและคำรามขึ้นไปบนท้องฟ้า อากาศสั่นสะเทือน เริ่มมีระยะห่างระหว่างสายฟ้าแลบและฟ้าร้องบ้าง

หมีคำรามจากส่วนลึกของท้องหลายครั้ง ฉันคิดว่าน่ากลัว ฉันกลัวทั้งฟ้าร้องและหมี ดูเหมือนหมีจะลืมนไปแล้วว่าฉันอยู่ที่นั่น เขายังคงส่งเสียงของสัตว์ ที่แสดงความศักดิ์สิทธิ์แบบเทพเจ้าต่อไป

เทพหมีเป็นเทพแบบไหนกันนะ

ทันทีที่พายุฝนฟ้าคะนองสงบลง ฝนก็หยุดตก หมีเก็บตะกร้าและขวดน้ำที่กระจัดกระจายอยู่ขึ้นมาใช้ผ้าขนหนูเช็ดโคลนออกอย่างคร่าว ๆ แล้วสะบัดขนเอน้ำออกจากตัว หยดน้ำกระจัดกระจาย ฉันพยายามเขย่งร่างกายเลียนแบบเขา แต่ไม่สามารถสลัดน้ำออกได้เหมือนกับหมี หลังจากที่เราสลัดน้ำกันสักพัก ฉันก็ถามหมีไปแบบนี้

“เทพเจ้าหมี ก็คล้ายกับหมีนั่นแหละครับ” หมีตอบแล้วค่อย ๆ กลับตาลง

อ้อ

“เทพของมนุษย์ก็คล้ายกับมนุษย์ใช้ไหมครับ”

ถูกต้องแล้ว

“มนุษย์กับหมีนั่นแตกต่างกัน” หมีพูดเบา ๆ ขณะที่เขาหันกลับตาสันนิท

ใช่ แตกต่าง ฉันมั่นใจ ฉันพูดเบา ๆ นึกถึงเสียงหมีคำราม

“เมื่อผมกลับไปบ้านเกิดแล้ว จะเขียนจดหมายมานะครับ” หมีตอบหลังฉัน ยังคงหลับตาอยู่

เขียนมานะ ฉันจะรอ

ฉันกับหมียืนอยู่บนทุ่งหญ้าโดยไม่พูดอะไรอีก พระอาทิตย์กำลังตกดิน พระอาทิตย์ยามเย็นมีขนาดใหญ่มาก เมฆที่อยู่ต่ำถูกลมพัดไป และเมฆที่อยู่สูงกำลังไหลเลื่อน ฉันกับหมีต่างเหม่อมองออกไปไกล ๆ ฉันนึกถึงตอนที่หมีกอดฉันเมื่อก่อน การกอดครั้งนั้นเป็นการกอดที่เจ็บช้ำ

จะกลับบ้านไปจริง ๆ แล้ว ฉันพูดขึ้นโดยไม่ได้หันหน้าไป
“ลาก่อนครับ” หมิพูดโดยไม่ได้หันหน้ามา
ลาก่อนนะ วันนี้ได้กินอาหารอร่อยมาก ฉันคิดว่าคุณเป็นพ่อครัวที่ดีที่สุดในโลกของหมิ ฉันจะรอ
จดหมายนะ

คราวนี้หมิไม่กอดฉัน เรายืนห่างกันเล็กน้อย มองพระอาทิตย์ตกดิน
คงจะเป็นช่วงราว ๆ ฤดูร้อนที่ฉันได้รับจดหมายจากหมิ จักจั่นส่งเสียงร้องอย่างไพเราะ ต้นไม้เขียว
ครึ้มจนดูแน่นขนัด

เรียน คุณที่เคารพรัก

ปีนี้ร้อนผิดปกติ คุณเป็นอย่างไรบ้าง

เวลาผ่านไปสองเดือนแล้ว ตั้งแต่ผมกลับบ้านเกิด

ต้องขออภัยที่ไม่ได้ติดต่อมาทันทีนะครับ

ผมคิดที่จะเริ่มทำการค้า แต่ใช้เวลาทุกวันเพื่อจับปลาและตัดหญ้า กว่าจะรู้ตัว เวลาก็ผ่านไป

วันเวลาที่นี้ ผ่านไปอย่างรวดเร็ว

ผมลืมนิสัยปฏิบัติที่เคยเรียนรู้ตอนอยู่ในเมืองไปเรื่อย ๆ

ใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุข

และไม่ได้ทำอาหารแล้ว พอหยุดทำอาหาร ก็เริ่มสงสัยว่าผมเคยทำอาหารแบบนั้นได้อย่างไร

บางครั้งก็ฝัน

ฝันว่านอนเล่นอยู่ในทุ่งหญ้ากับคุณ และค่อย ๆ แทะหนังปลาซ้า ๆ

ผมหวังว่าคุณคงสบายดีเช่นกัน

ขออธิษฐานให้คุณสุขภาพดี ไม่เป็นหวัดในฤดูร้อน

ขอแสดงความนับถือ

เมื่อฉันพลิกดูของจดหมายด้านหลัง ไม่พบชื่อและที่อยู่ของผู้ส่งเขียนไว้ และตราประทับไปรษณีย์ก็
เลือนลางจนสามารถอ่านได้

มีภาพพับแนบมาในซองพร้อมกับจดหมาย ตอนแรกฉันก็ไม่แน่ใจว่าเป็นภาพวาดอะไร แต่พอมองดู
ดี ๆ ก็รู้ว่าเป็นรูปหมิและฉันนอนเล่นอยู่ มีปลาลอยอยู่เหนือหมิและฉัน ตัวปลานั้นดูเหมือนไปไม้ อาจวาดด้วย
ถ่านหรืออะไรสักอย่าง ไม่ใช่ดินสอ ลายเส้นไม่ค่อยคมชัด

ฉันอ่านจดหมายนี้สามครั้ง ขึ้นชมความเรียบร้อยของจดหมาย ฉันเกือบจะร้องให้ตอนอ่านครั้งที่สาม
แต่ก็ไม่ได้ร้องให้

ตอนกลางคืน ขณะที่ฉันนอน ฉันคิดถึงข้อความในจดหมายอีกครั้งและร้องให้เล็กน้อย เขาน่าจะเอา
หนังปลามาแทนพริกแดงหวานอย่างนะ ฉันร้องให้เล็กน้อยขณะที่พิมพ์คำเหล่านี้

ฉันร้องให้เล็กน้อยขณะที่ถึงต้นโคลเวอร์และกลิ่นของดินในทุ่งหญ้าหลังฝนตก หลังจากที่ร้องให้
เสร็จ ฉันก็นั่งลงที่โต๊ะแล้วเขียนตอบกลับ

ขอบคุณสำหรับจดหมาย

แล้วเราไปปิกนิกในทุ่งหญ้ากันอีกนะ

ช่วยสอนวิธีอบพายแอปเปิ้ลให้หน่อยนะคะ

หวังว่าคุณคงจะสบายดี

ไม่ว่าจะเขียนแก๊ใหม่กี่ครั้ง ก็ไม่ประณีตเรียบร้อยเหมือนจดหมายของหมี พอนึกได้ว่าในที่สุดหมีก็มีชื่อ ฉันจึงพับจดหมายตอบแล้วใส่ลงในซองที่ไม่ได้เขียนชื่อผู้รับ ติดแสตมป์ เขียนชื่อและที่อยู่ของฉันไว้ด้านหลัง และวางไว้ที่ลิ้นที่สุดของโต๊ะ

บนเตียงก่อนนอน ฉันสวดภาวนาต่อเทพเจ้าหมี และฉันยังอธิษฐานต่อเทพเจ้าของมนุษย์เล็กน้อยด้วย ฉันนึกถึงจดหมายที่ส่งถึงหมีซึ่งจะถูกซ่อนไว้ที่ลิ้นที่สุดที่โต๊ะของฉันตลอดไป และจมดิ่งสู่ห้วงนิทรา

บทที่ 4

บทวิเคราะห์ “เทพเจ้าหมี”

ในบทนี้ผู้วิจัยจะแสดงผลการวิเคราะห์ เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” ควบคู่ไปกับ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ในประเด็นต่าง ๆ คือ

- 1) วิเคราะห์เปรียบเทียบตัวบทเรื่องสั้น ในด้านโครงเรื่อง ตัวละครเอก “ฉันทน์” ตัวละครเอก “หมี” ความแตกต่างระหว่างฉันทน์และหมี ฉาก จุดพลิกผัน ปิดเรื่อง การใช้เป็นบทอ่านคัดสรรสำหรับนักเรียนมัธยม
- 2) วิเคราะห์ด้านภาษา ประเด็นการใช้ “である” การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ การใช้คำสุภาพของ “หมี” การใช้ภาษาของ “ฉันทน์” การใช้คำเรียกกลุ่มชายสามคน ภาษาที่ใช้ใน “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”
- 3) วิเคราะห์ด้านสังคม ประเด็นความแปลกแยกของ “หมี” ชาวต่างชาติในญี่ปุ่น
- 4) วิเคราะห์ด้านวัฒนธรรม ประเด็นชาวไอนุกับหมี อิโอมันเตะและคามุย อามาเอะ โอโมเอียริ

เปรียบเทียบตัวบทเรื่องสั้น

จาก “เทพเจ้าหมี” ถึง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”

จากลักษณะเด่นของงานประพันธ์ของคาวากามิที่มีลักษณะสัจนิยมมหัศจรรย์ ซึ่งผนวกเรื่องราวแฟนตาซีเหนือจริงเข้ากับเรื่องจริง ซึ่งเป็นเรื่องในชีวิตประจำวันธรรมดา เรื่อง “เทพเจ้าหมี” ซึ่งดูเหมือนเรียบง่ายไม่ซับซ้อนทั้งภาษา เส้นเรื่อง และปริมาณเนื้อหา แต่สามารถมองเห็นประเด็นต่าง ๆ ได้มากมาย เช่น การเคารพธรรมชาติ วัฒนธรรมไอนุ การอยู่ร่วมกัน ยอมรับ เรียนรู้และเคารพซึ่งกันและกัน ในความแตกต่าง (ระหว่างสายพันธุ์ วัฒนธรรม ความเชื่อ ฯลฯ) ความหลากหลาย ความเป็นไปได้

“เทพเจ้าหมี” ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหนึ่งในวรรณกรรมที่ใช้เป็นแบบเรียนในวิชาภาษาประจำชาติ (ภาษาญี่ปุ่น) ในระดับมัธยม แต่ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ไม่ได้ถูกกล่าวถึงมากนัก ในการวิเคราะห์วรรณกรรมของคาวากามิ อิโรมิ และไม่ได้ถูกคัดเลือกให้เป็นวรรณกรรมอ่านประกอบสำหรับนักเรียนมัธยมปลาย ด้วยนัยยะของความแตกต่างของเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องนี้ เรื่องแรกถูกเขียนขึ้น ในปี 1994 และเรื่องที่สองถูกเขียนขึ้นในปี 1998 ทั้งสองเรื่องมีโครงเรื่องเดียวกัน และตัวละครเดิม คือการที่ “ฉันทน์” ไปปิกนิก กับ “หมี”

โครงเรื่อง

เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” เป็นการสร้างความสัมพันธ์ครั้งแรกระหว่าง “หมี” และ “ฉันทน์” ไปปิกนิกที่ริมแม่น้ำ เริ่มทำความรู้จักกัน และใช้เวลาอันดีร่วมกันสนทนาและรับประทานอาหาร “หมี” ดูแลไถ่ถามความรู้สึกของ “ฉันทน์” ตลอดการเดินทาง จากลาด้วยการกอด และได้รับพรจากเทพเจ้าหมีตามคำอธิษฐานของหมี เรื่องจบลงที่ “ฉันทน์” ลงความเห็นว่าเป็นวันที่ดีวันหนึ่ง

เรื่องสั้น “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” เริ่มต้นด้วยการไปปิกนิกกันอีก หลังจากที่ “หมี” กลับมาจากการไปเยี่ยมบ้านเกิด คราวนี้ “หมี” เล่าความลำบากในการใช้ชีวิตในสังคมมนุษย์ให้ฟัง ทั้งคู่เดินไปอีกทาง ที่ไม่ใช่

แม่น้ำ เป็นเนินหญ้า มีการแลกเปลี่ยนสนทนาและรับประทานอาหารร่วมกัน ในครั้งนี้ “หมี” ทำอาหารนำ รับประทานมากมาย เป็นอาหารแบบตะวันตกเช่นเคย และแจ้งกับ “ฉัน” ว่าจะกลับไปใช้ชีวิตที่บ้านเกิดอย่างถาวร และจะไม่กลับมาที่นี่อีก “ฉัน” ใจหาย ในตอนนั้นอากาศเปลี่ยน ฝนตกฟ้าร้องฟ้าผ่า ฉันกลัวแต่หมีปกป้อง “ฉัน” เช่นเคย คราวนี้ไม่มีการกอดลา “หมี” กลับบ้านเดิมและเขียนจดหมายมาเล่าชีวิตแบบสัตว์ป่าว่ามีความสุข “ฉัน” เขียนจดหมายตอบแต่ไม่รู้ที่อยู่สำหรับการส่ง จึงเก็บไว้ในลิ้นชัก ในคืนนั้นฉันร้องไห้

เมื่อเปรียบเทียบเรื่อง “เทพเจ้าหมี” กับ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” จะเห็นได้ว่าบรรยากาศของเรื่องแตกต่างกันมาก เรื่องแรกอบอุ่นและเป็นการสร้างมิตรภาพท่ามกลางความแตกต่างของทั้งสองฝ่าย แต่เรื่องที่สองคือการลาจากด้วยสาเหตุของความแตกต่างที่ “หมี” ไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมมนุษย์ สิ่งนี้น่าจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่เรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” มิได้ถูกคัดเลือกให้เยาวชนอ่านเช่นเรื่อง “เทพเจ้าหมี”

ตัวละครเอก “ฉัน”

“ฉัน” ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” ไม่ค่อยปรากฏภาพชัดเจน มีบทบาทในการสังเกต วิเคราะห์พฤติกรรมของ “หมี” และลงความเห็นด้วยมุมมองของตนเอง พูดคุยกับหมีค่อนข้างน้อย สงวนท่าทีมาก แต่ยินดีรับมิตรจิตจากเพื่อนใหม่ ผู้แต่งไม่ได้บรรยายว่า “ฉัน” เป็นเพศใด อายุเท่าไร เปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้ตามอย่างอิสระ ในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” แสดงพัฒนาการของตัวละคร “ฉัน” ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงมาก มีเชื้อโย มีความเอื้ออาทรต่อ “หมี” มากขึ้นกว่าในเรื่องแรกมาก และมีบทสนทนาจบกับหมีเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม ที่ถามคำตอบคำ ค่อนข้างเย็นชาแบบคนรุ่นใหม่มักจะเฝ้าสังเกตพฤติกรรมเพื่อวิเคราะห์ “หมี” เสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ในเรื่องนี้ “ฉัน” เปิดใจมากขึ้น ชวนคุย กล่าวชื่นชม “หมี” โดยใช้ภาษาแบบเพื่อนสนิท สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า “ฉัน” ซึ่งเป็นมนุษย์ในสังคมแบบตัวใครตัวมันของญี่ปุ่น ต้องการเพื่อนและโยหามีมิตรภาพ และโศกเศร้าเมื่อต้องจากกับ “หมี”

ตัวละครเอก “หมี”

“หมี” ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” ที่เต็มไปด้วยความกระตือรือร้นที่จะสร้างมิตรภาพ เครื่องคิดในเรื่องการรักษามารยาทแบบญี่ปุ่น ใช้ภาษาโบราณ ใช้ภาษาสุภาพ เมื่อพูดกับ “ฉัน” ซึ่งเป็นภาษาที่ต่างระดับ กับที่ “ฉัน” ใช้กับหมี มีนิสัยเกรงใจ มีบุคลิกภาพเขินอาย ถ่อมตน มีความเอื้ออาทรแบบคนญี่ปุ่นรุ่นเก่า การใช้ภาษาและพฤติกรรมต่าง ๆ ของ “หมี” ทำให้ “ฉัน” ลงความเห็นว่าเป็น “หมีหัวโบราณ” อย่างไรก็ตาม ภาพของ “หมี” ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” แสดงถึงความใจดี อบอุ่น ร่าเริง มองโลกในแง่ดี และมีความสุข

“หมี” ในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ยังคงสุภาพและเอื้ออาทรต่อเพื่อนเช่นเดิม แต่ในเรื่องนี้ไม่ร่าเริงเหมือนในเรื่องแรก เครื่องขี้นขึ้นมาก “หมี” เล่าอุปสรรคในการใช้ชีวิตในสังคมมนุษย์ เนื่องจากตัวเองเป็น “หมี” จึงถูกกีดกันหลาย ๆ เรื่อง เช่น การไปโรงเรียน การซื้อรถยนต์ เป็นต้น จะเห็นความเหนื่อยล้าไม่ร่าเริงเหมือนเรื่องแรก ในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” “หมี” แสดงสัญชาตญาณสัตว์ป่า โดยการคำรามสู้กับเสียงฟ้าร้อง สิ่งนี้ทำให้ “ฉัน” ตกใจอยู่บ้าง แต่ “หมี” ยังคงสุภาพและปกป้อง “ฉัน” เช่นเคย ในจดหมายที่

หมีเขียนมาเล่า เล่าถึงชีวิตอิสระที่บ้านเกิด การกินอาหารแบบสัตว์ป่า ไม่ทำอาหารตะวันตกเพราะลืมหิวแล้ว ชีวิตมีความสุข บางครั้งนึกถึงวันที่เคยไปปิกนิกกันครั้งแรก เมื่อได้อ่านข้อความเช่นนี้ ทำให้ “ฉัน” สะเทือนใจมาก

ตัวละคร “หมี” ในทั้งสองเรื่องมีความแตกต่างกันเนื่องจากปัญหาความแปลกแยกของตนในสังคมมนุษย์ (สังคมญี่ปุ่น) ที่ทวีความเข้มข้นมากขึ้น ในเรื่องแรกบรรยายให้เห็นอุปสรรคเล็ก ๆ น้อย ๆ ของความแปลกแยก ในกรณีพบชายสามคน แต่ในเรื่องหลัง “หมี” เล่าอุปสรรคต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความท้อแท้ จนต้องยอมจากไป เนื่องจากไม่สามารถดำเนินชีวิตในสังคมนี้ต่อไปได้ “หมี” ไม่สามารถเป็นสมาชิกได้แม้จะใช้ความพยายามอย่างมากก็ตาม

หากวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง “ฉัน” กับ “หมี” จะแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

ตาราง 1

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างฉันกับหมี

ประเด็น	ฉัน	หมี
เชื้อชาติ สัญชาติ	ชาวญี่ปุ่น	ชาวต่างชาติ
เพศสภาพ	เพศสภาพส่วนใหญ่	LGBT
ศักยภาพ	คนแข็งแรง	คนอ่อนแอ
สถานภาพในสังคม	คนส่วนใหญ่	คนส่วนน้อย คนชายขอบ
ภาษา	ฮิรางานะ	คันจิ (อานาตะ, 貴方)
ระดับของภาษา	ธรรมดา	ภาษาสุภาพ
วัฒนธรรม(อาหาร)	ญี่ปุ่น	ต่างประเทศ
มารยาท	ไม่เคร่งครัด	เคร่งครัด
มนุษยสัมพันธ์	น้อย	ดีมาก
นิสัย	ค่อนข้างเย็นชา	ใจดี เอื้อเฟื้อ อ่อน

ฉาก

ฉากในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” มีการเดินจากอะพาร์ตเมนต์ ไปตามถนน มีทุ่งนามีรถผ่านเป็นระยะ จนถึงที่หมายหลักคือริมแม่น้ำ แม้เป็นช่วงเวลาที่ย่ำแย่ แต่มีการบรรยายเสียงน้ำไหล แสงแดดระยิบระยับที่สะท้อนกับน้ำ ผู้คนที่มาพักผ่อนริมแม่น้ำ และคนตกปลา ให้ความรู้สึกเย็นสบาย สนุกสนาน ทั้ง “ฉัน” และ “หมี” มีการพูดคุย และรื่นรมย์กับอาหารที่เตรียมมา มีการพักผ่อนนอนกลางวันหลังจากรับประทานอาหารแล้ว โดย “หมี” เตรียมผ้าขนหนูสำหรับปูนอน และเสนอการร้องเพลงกล่อมให้หลับด้วย สุดท้ายยังมีการจับปลาและทำปลาแดดเดียวเป็นของฝากให้ “ฉัน” นำกลับไปทำอาหารเย็นอีกด้วย ฉากในเรื่องนี้จึงเต็มไปด้วยความสุขและมิตรภาพ

ในขณะที่ฉากในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” เกิดในวันที่อากาศแปรปรวน ทั้งสองเดินจากอะพาร์ตเมนต์ แต่ “ฉัน” สังเกตได้ว่าบ้านเรือนที่เคยเรียงรายอยู่ตามถนน ถูกรื้อถอน เป็นที่ดินรกร้างเป็นจำนวนมาก ทั้งสองไปปิกนิกกันบนเนินหญ้า ช่วงเวลาความสุขเล็กน้อยคือ ตอนที่ “หมี” นำอาหารกลางวันแบบตะวันตกชนิดต่าง ๆ ออกมาจากตะกร้า ซึ่งเป็นเมนูที่น่าตื่นตาตื่นใจมากสำหรับ “ฉัน” รับประทานอาหารเสร็จแล้วเกิดอากาศแปรปรวน มีพายุฝนฟ้าคะนอง ทำให้ฉันหวาดกลัว ทั้งสองอยู่ที่นั่นจนถึงเย็น ได้มองพระอาทิตย์ตกดินด้วยกัน ที่ฉันได้รับฟังการแจ้งการตัดสินใจของ “หมี” ที่ว่าตนเองจะกลับบ้านเกิดอย่างถาวร และจะไม่กลับมาอยู่ที่นี้อีก สิ่งนี้ทำให้ “ฉัน” ตกใจและสะเทือนใจมาก บรรยากาศของฉากในเรื่องนี้จึงหม่นเศร้าและเป็นเรื่องการจากลา

จุดพลิกผัน

อุปสรรคที่ปรากฏในเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” คือการเผชิญหน้าของมนุษย์สามคนกับ “หมี” สามคน เป็นมนุษย์เช่นเดียวกับ “ฉัน” แต่การปฏิบัติต่อหมี เป็นสิ่งที่เสียมารยาทมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมญี่ปุ่น นอกจากคำพูดที่ไม่มีมารยาทของทั้งสาม ซึ่งคือเด็กชาย และผู้ใหญ่เพศชายอีกสองคน หนึ่งในนั้นเป็นพ่อของเด็ก ที่พูดต่อหน้า “ฉัน” และ “หมี” แล้ว เด็กชายยังคุกคามด้วยการต่อยหมีที่ท้อง โดยชายผู้ใหญ่ทั้งสองคนเพียงแต่ยืนดูแล้วเดินจากไป การกระทำนี้ทำให้ฉันไม่มีคำพูดใด ๆ แม้ “หมี” จะให้อภัยเด็ก โดยพูดว่าเด็ก ๆ ก็แบบนี้ ไร้เดียงสา “ฉัน” กลับนั่งเงียบด้วยความอับอายในความเป็นมนุษย์ และเป็นชาวญี่ปุ่น ซึ่งไม่เห็นชอบกับมารยาทเช่นนี้ แต่ “หมี” ซึ่งชื่นชมสังคมมนุษย์ และพยายามปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมของชาวญี่ปุ่นอย่างเคร่งครัดเพราะมีความปรารถนาที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมมนุษย์ (สังคมญี่ปุ่น) ให้ได้ กลับให้อภัยกับการกระทำของเด็กและมารยาทของผู้ใหญ่ทั้งสองคน ทำให้ฉันเงียบด้วยความอายและความโกรธ ที่มีต่อพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งสาม

ในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” การปิกนิกดำเนินไปอย่างราบรื่น มีบทสนทนาของ “ฉัน” ที่เปี่ยมไปด้วยความเห็นใจ “หมี” ผู้ซึ่งต้องเผชิญอุปสรรคหลายประการในการดำรงชีวิตในสังคมมนุษย์ และการใช้ภาษาที่เปลี่ยนไปแบบแสดงความเป็นกันเองมากขึ้นของ “ฉัน” คือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับ “ฉัน” ที่ต้องการสานต่อมิตรภาพกับ “หมี” ให้ยาวนาน จนกระทั่งรับประทานอาหารร่วมกันอย่างสนิทสนม แต่เมื่อรับประทานอาหารเสร็จ กลับเกิดอากาศแปรปรวน ฝนฟ้าคะนอง มีฟ้าร้องฟ้าผ่า และ “หมี” คำรามแสดงสัญชาตญาณสัตว์ป่าต่อธรรมชาติที่น่ากลัว ตรงจุดพลิกผันนี้แสดงให้เห็นความแตกต่างของ “ฉัน” ที่เป็นมนุษย์มนุษย์ กำลังหวาดกลัวปรากฏการณ์ธรรมชาติ ในขณะที่ “หมี” แสดงความแข็งแกร่ง เหตุการณ์นี้เองที่ชี้ให้เห็นว่า “ฉัน” กับ “หมี” มีระยะห่างจากกัน ประกอบกับการแจ้งการลาจากของ “หมี” ที่ให้เหตุผลว่าไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมมนุษย์ได้ คือจุดพลิกผันของเรื่อง

ปิดเรื่อง

เรื่อง “เทพเจ้าหมี” “ฉัน” และ “หมี” กลับมาจากปิกนิก ถึงหน้าห้องพักที่อะพาร์ตเมนต์ “หมี” กล่าวว่าเป็นการเล่นที่ดี อยากรมีโอกาสนี้แบบนี้ อีก และกล่าวอย่างชื่นชมเรื่องการขอกอดลา ตามประเพณี

ของบ้านเกิด เมื่อ “ฉัน” ไม่ปฏิเสธ ทั้งคู่จึงได้กอดกัน “หมี” ยังคงกล่าวอย่างเอื้ออาทรเรื่อง ปลาแดดเดียวที่เขาทำให้ว่าให้รับประทาน และขอพรให้เทพเจ้าหมีจงสถิตอยู่ที่ “ฉัน” คือนั้น “ฉัน” จดบันทึกเล็กน้อยก่อนนอนพยายามจินตนาการว่าเทพเจ้าหมีมีรูปร่างหน้าตาอย่างไร แต่ก็ไม่สามารถทราบได้ “ฉัน” สรุปลงกับตัวเองว่าวันนี้เป็นวันที่ดี เรื่องนี้จบลงด้วยความสุข การสร้างสัมพันธ์กับเพื่อนใหม่ที่มีความแตกต่าง ก่อให้เกิดมิตรภาพและความอบอุ่น

ในขณะที่เรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” หลังจุดพลิกผันของเรื่องที่ได้อ่านข้างต้น ทั้งคู่ได้ยืนมองพระอาทิตย์ตกดินด้วยกัน ไม่มีการโอบกอดเช่นในเรื่องแรก หลายเดือนต่อมา “ฉัน” ได้รับจดหมายจาก “หมี” เป็นจดหมายที่ไม่ได้ระบุที่อยู่ผู้ส่ง ในจดหมายเล่าเรื่องการใช้ชีวิตแบบสัตว์ป่าอย่างมีความสุข การลิ้มวัฒนธรรมแบบมนุษย์ เช่น การปรุงอาหาร และ “หมี” ยังวาดรูปครั้งที่ไปปิกนิกกันครั้งแรกที่ริมแม่น้ำมาด้วย ฉันอ่านจดหมายนี้ 3 รอบ น้ำตาลันเอ่อ นึกถึงวันเก่า ๆ ที่ได้ไปปิกนิกด้วยกันและสิ่งที่หมีทำให้ “ฉัน” เขียนจดหมายตอบ พับเก็บในลิ้นชัก เว้นว่างตรงที่อยู่ผู้รับ เข้านอนและคิดถึงเทพเจ้าหมีแล้วกลับไป

ความแตกต่างระหว่างในการปิดเรื่องของเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องนี้ คือ เรื่อง “เทพเจ้าหมี” ปิดเรื่องแบบมีความสุขในการเริ่มต้นมิตรภาพ ในขณะที่ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” แม้ปิดฉากลงด้วยการระลึกถึงการใช้เวลาร่วมกัน แต่เป็นการหวนคิดถึงแบบโหยหา และสิ้นหวัง รวมทั้งจดหมายที่เขียนแสดงความในใจก็ไม่สามารถสื่อไปถึงผู้รับได้ เป็นการสื่อว่าในที่สุด “หมี” ซึ่งเป็นความแปลกแยก หรือคนชายขอบ ชนกลุ่มน้อย ก็ไม่สามารถดำรงอยู่ และผสมกลมกลืนในสังคมมนุษย์ (สังคมญี่ปุ่น) หรือสังคมหลักได้ อาจด้วยเหตุผลนี้จึงไม่ได้รับคัดเลือกเป็นหนังสืออ่านประกอบในโรงเรียน ให้เยาวชนต่อจากเรื่องแรก

การใช้เป็นบทอ่านคัดสรรสำหรับนักเรียนมัธยม

อย่างไรก็ตามตามากิ มาซากิ (玉木雅己, 2022) บรรยายถึงการทดลองให้นักเรียนอ่าน “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ด้วย นอกเหนือจากการเรียน “เทพเจ้าหมี” ในบทเรียน เนื่องจากพิจารณาแล้วเห็นสมควรว่าเป็นประโยชน์และเพื่อเป็นการเชิญชวนให้ผู้สอนอื่น ๆ พิจารณาให้นักเรียนอ่านด้วย ตามากิแจ้งวัตถุประสงค์ของการให้ผู้เรียนอ่านเรื่องสั้น “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ไว้ 3 ข้อคือ 1) เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนมีความเข้าใจ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” อย่างไร 2) การใช้เรื่องสั้น “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” เป็นตัวแบบในการวิเคราะห์ ตามวิธีการสอนที่ดำเนินการเรียนรู้ในลักษณะที่ทำให้เนื้อหาเป็นประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกันและเหมาะสมกับความตระหนักรู้ของนักเรียน (小説单元学習, Unit study) 3) หลังจากให้ทดลองใช้ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” เป็นบทเรียนในการวิเคราะห์เป็นเวลา 1 ปี ความคิดเห็นของผู้เรียนเป็นอย่างไร

บทความวิจัยเรื่องนี้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของวิธีดำเนินการจัดการเรียนรู้แบบ Unit study โดยใช้ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” เป็นบทอ่าน รายละเอียดด้านต่าง ๆ ของเรื่องสั้น การวางแผนการสอน สถานการณ์การอ่านของผู้เรียน แนวคิดในการจัดระเบียบการวิเคราะห์วรรณกรรม และการสรุปผลการสอนวิธีนี้โดยใช้เรื่องสั้น “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”

ตามากิได้บรรยายคำถามในใบงานที่มอบหมายให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ไว้ดังต่อไปนี้ (ชั่วโมงแรก) (หัวข้อ 1-3 ให้วิเคราะห์โดยอ่านเพียงครั้งแรกของเรื่อง) 1) ชื่อเรื่อง 2) ลักษณะนิสัยของ “ฉัน”

และ “หมี” ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงของ “ฉันทน์” และ “หมี” ที่เกิดขึ้นต่อจากเรื่อง “เทพเจ้าหมี”³⁾ ให้คาดเดาว่าครั้งหลังของเรื่องจะเกิดอะไรขึ้น ช่วงตอนที่ 2 ให้อ่านเรื่องทั้งหมด แล้ววิเคราะห์ 4) มีแนวคิดอะไรบ้าง 5) ความเปลี่ยนแปลงของ “หมี” จากครั้งแรก สู่ครั้งหลังของเรื่อง 6) เหตุผลที่ “ฉันทน์” ร้องไห้ 7) สาเหตุที่ไม่ใช้ชื่อเรื่องว่า “เทพเจ้าหมี” 8) ในการเป็นภาคต่อของ “เทพเจ้าหมี” ระหว่างเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” “เทพเจ้าหมี 2011” เรื่องใดดีกว่ากัน ให้วิเคราะห์โดยแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ในการฝึกอ่าน การทำใบงาน และวิธีอภิปรายโต้ตอบกันของผู้เรียน ทำให้ทามากิทราบว่าผู้เรียน คิด และจินตนาการประเด็นย่อย ๆ ต่าง ๆ อีกมากมายตามประสบการณ์ เช่น ทำไม “หมี” ต้องใจดีกับคนอื่น ทั้ง ๆ ที่คนอื่นใจร้ายและเย็นชากับเขา ระหว่างที่ไม่ได้เจอกับ “ฉันทน์” “หมี” ได้พบกับคนอื่น ๆ และมีปฏิสัมพันธ์อะไรไหม มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับ “ฉันทน์” เล็กน้อยคือมีความเอื้ออาทรต่อหมีขึ้นมาบ้าง เป็นต้น

การใช้วิธีให้ผู้เรียนฝึกวิเคราะห์ของทามากิ แสดงให้เห็นว่า เรื่องสั้น “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” มีประเด็นในสำหรับการวิเคราะห์มาก และทำให้ผู้เรียนในระดับมัธยม ได้พัฒนาการคิดวิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กับการได้เพลิดเพลินกับวรรณกรรม ไม่แพ้เรื่อง “เทพเจ้าหมี” เลย ทามากิจึงเสนอให้มีก๊วนำเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” มาใช้เป็นเรื่องคัดสรรสำหรับอ่านในนักเรียนระดับมัธยมด้วย เช่นเดียวกับเรื่อง “เทพเจ้าหมี”

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า จากการทดลองใช้เรื่องสั้น “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” เป็นหน่วยสำหรับศึกษา และใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ คือการให้ผู้เรียนจับคู่อ่านออกเสียงเนื้อเรื่อง ถามตอบ อภิปราย และทำใบงานที่ผู้สอนกำหนด มีประโยชน์อย่างกว้างขวางต่อการเรียนรู้ ทำให้ได้วิเคราะห์มาก ได้พัฒนาทักษะการอ่าน การคิด และการเขียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การให้มีการอภิปรายโต้ตอบกัน ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มั่นใจที่จะนำเสนอความคิดของตนเอง และมีความยืดหยุ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความสุขในการอ่านวรรณกรรมด้วย

ด้านภาษา

ภาษาที่ใช้ใน “เทพเจ้าหมี”

คาวากามิผู้ประพันธ์ “เทพเจ้าหมี” ใช้ภาษาเรียบง่ายและกระชับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการเล่าเรื่องโดย “ฉันทน์” ที่ “หมี” ขวนไปเดินเล่นและปิกนิกริมแม่น้ำ “ฉันทน์” พบกับหมีเป็นครั้งแรก แต่ไม่มีข้อสงสัยใด ๆ สำหรับการปรากฏตัวของหมีในการใช้ชีวิตประจำวันของมนุษย์ ซึ่งก็คือแนวทางของสัจนิยมมหัศจรรย์ เมื่อเริ่มอ่านผู้อ่านจะยังไม่รู้ว่าเรื่องจะดำเนินไปอย่างไร แต่การเปิดเรื่องชวนให้ติดตาม แล้วเรื่องราวจึงค่อย ๆ คลี่คลายเปิดเผยขึ้นมาเรื่อย ๆ

การใช้ “である” คาวากามิเปิดเรื่องด้วย

くまにさそわれて散歩に出る。川原に行くのである。

หมีชวนฉันทน์ออกไปเดินเล่น พวกเราไปเดินเล่นที่แม่น้ำ

ภาษาที่ใช้เป็นรูป “である” แทนที่จะใช้ “だ” ซึ่งเป็นการใช้แบบปกติ การใช้ “である” ในเรื่องนี้ค่อนข้างพิเศษทำให้ภาษาหนักแน่น กระชับ ตัวอย่างประโยคอื่น ๆ ที่มีการใช้ “である”

歩いて二十分ほどのところにある川原である。

……弁当まで持っていくのは初めてである。

くまとわたしとは満更赤の他人というわけでもないことがわかったのである。

どうやら助役はわたしの父のまたいここに当たるらしいのである。

なんと呼びかければいいのかと質問してみたのであるが、……

การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ

ความกามีใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติหลายแห่ง เพื่อสร้างบรรยากาศให้กับเรื่อง เช่น เสียงฝีเท้าของ “หมี” ที่เดินบนถนนลาดยาง เป็นจังหวะ “ซาริซาริ” (しやりしやり) เสียงที่เด็กต๋อยท่อง “หมี” ดัง “พานจิ” (パンチ) สภาพการเดินโซเซแบบขี้เกียจของผู้ชายสองคน เดิน “บุระบุระ” (ぶらぶら) เสียงฝีเท้า “หมี” ที่ลุยลงไปในแม่น้ำดัง “ซาบูซาบู” (ざぶざぶ) ภาพครีปปลาที่กำลังดิ้นสะท้อ้นกับแสงแดด มองเห็นเป็นประกายระยิบระยับ “คิราคิระ” (きらきら) เสียงหมีครางในลำคอตอนเขินอาย “อูรุรุ” (ウルル)

การใช้คำสุภาพของ “หมี”

เนื่องจากผู้เขียนต้องการให้ “หมี” เป็นหมีหัวโบราณที่รักษาขนบธรรมเนียมญี่ปุ่นแบบคนรุ่นก่อน บทสนทนาระหว่าง “หมี” และ “ฉั่น” จึงใช้ภาษากันคนละระดับ “หมี” ใช้คำสุภาพ (敬語) ซึ่งใช้หลายระดับ ทั้งคำยกย่อง (尊敬語) คำถ่อมตัว (謙讓語) และคำสุภาพปกติ (「です」「ます」形) กับ “ฉั่น” ตลอดเรื่อง แต่ “ฉั่น” พูดกับ “หมี” ด้วยภาษาพูดแบบเพื่อน ภาษาของหมีเต็มไปด้วยความเกรงใจและอ่อนน้อมถ่อมตน ตัวอย่างเช่น

ひらがなではなく漢字を思い浮かべてくださればいいんですが、まあ、どうぞご自由に何でもお呼びください。

暑くないけれど長くアスファルトの道を歩くと少し疲れます。

川原まではそう遠くないから大丈夫、ご心配くださってありがとう。

もしあなたが暑いのなら国道に出てレストハウスでも入りますか。

おことわりしてから行けばよかったのですが、つい足が先に出てしまいました。大きいでしょう。

さしあげましょう。今日の記念に。

もしよろしければオレンジの皮をいただけますか。

昼寝をするときにお使ください。僕はそのへんをちょっと歩いてきます。もしよかったらその前に子守歌を歌ってさしあげましょうか。

抱擁を交わしていただけますか。

เป็นต้น

นอกจากนี้บางสำนวนที่ “หมี” ใช้ แสดงถึงภาษาแบบคนสูงวัยสมัยก่อนด้วยเช่นประโยคตอนท้ายของเรื่อง ตอนอำลา บอกว่าอยากให้มีโอกาสแบบนี้อีก 「またこのような機会を待ちたいものですな」 การลงท้ายประโยคด้วย “な” เป็นการพูดแบบคนรุ่นก่อน

การใช้ภาษาของ “ฉัน”

ตลอดเรื่อง “เทพเจ้าหมี” บทพูดของตัวละคร “ฉัน” ไม่ได้อยู่ในเครื่องหมาย 「」 แต่เป็นการดำเนินเรื่องโดยการเล่าผ่าน “ฉัน” เหมือนมีการสนทนาโต้ตอบของ “หมี” และ “ฉัน” การแสดงออกของ “ฉัน” ที่สนทนาโต้ตอบกับ “หมี” มีน้อยมาก ส่วนใหญ่ “หมี” เป็นผู้เริ่มสนทนาและดำเนินการสนทนา หากวิเคราะห์ลักษณะตัวละคร “ฉัน” จากภาษาพบว่า “ฉัน” ใช้ภาษาญี่ปุ่นระดับที่เพื่อนพูดกับเพื่อน ไม่ใช่ภาษาสุภาพ เช่น 暑くない?

การใช้คำเรียกกลุ่มชายสามคน

ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” มีบุคคลที่สามเข้ามากระหว่างการเดินทางไปปิกนิกของ “ฉัน” กับ “หมี” เป็นกลุ่มชายสามคน ผู้ใหญ่สอง เด็กหนึ่ง ในการเล่าเรื่องของ “ฉัน” มีวิธีเรียกผู้ใหญ่ทั้งสองคนแบบไม่ให้เกียรติ เนื่องจากทั้งสองคนนี้เสียมารยาท เมื่อกล่าวถึงชายที่ใส่สนอร์เกิล เช่นบรรยายว่า “สนอร์เกิลตอบว่า....” เมื่อกล่าวถึงชายที่สวมแว่นกันแดด บรรยายว่า “แว่นกันแดดไม่พูดอะไรเลย” อาจกล่าวได้ว่าผู้ประพันธ์ถือว่าคนที่ไม่เคารพความแตกต่าง ไม่สมควรได้รับการนับถือ จึงมีการใช้การเรียกแบบเสียดสี

ในสังคมญี่ปุ่นที่สามารถมองเห็นความหลากหลายที่เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างของคนในเมืองกับคนในชนบทที่เข้ามาอาศัยในเมือง ชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่มากในญี่ปุ่น ความหลากหลายทางเพศที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนในสังคมญี่ปุ่น เป็นต้น ความกามิเขียนแสดงถึงการเคารพความแตกต่างเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกัน

ภาษาที่ใช้ใน “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”

ความแตกต่างด้านภาษาที่พบในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” กับ “เทพเจ้าหมี” คือ

1) รูปแบบของภาษาในการดำเนินเรื่องไม่พบการใช้ “である” ซึ่งเป็นการใช้ที่โดดเด่นในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” เป็นการใช้ภาษาในการบรรยายธรรมดา เป็นการเล่าเรื่องโดยตัวละคร “ฉัน” เช่นเดิม ความกามิเปิดเรื่องด้วยประโยค くまにさそわれて、ひさしぶりに散歩に出る。ซึ่งคล้ายคลึงกับประโยคเปิดเรื่อง “เทพเจ้าหมี” คือ くまにさそわれて散歩に出る。川原に行くのである。 แต่ประโยคถัดมาคือ くまにはあいかわず名前がない。 และตลอดเรื่อง ไม่ปรากฏการบรรยายแบบใช้ “である” การใช้คำ ひさしぶりに และ あいかわず แสดงถึงความเชื่อมโยงของเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องถึงแม้ว่าจะใช้เวลาแต่งห่างกัน 4 ปี

ภาษาของ “หมี” ยังคงเป็นการใช้ภาษาสุภาพ (敬語) ซึ่งใช้หลายระดับ ทั้งคำยกย่อง (尊敬語) คำถ่อมตัว (謙譲語) และคำสุภาพปกติ (「です」「ます」形)

2) มีบทพูดของตัวละคร “ฉัน” เป็นปริมาณมาก แต่ก็ไม่ใช่เครื่องหมายคำพูด 「」 อย่างไรก็ตามบทพูดจำนวนมากของ “ฉัน” ทำให้เห็นตัวตนของ “ฉัน” มากขึ้น “ฉัน” ยังคงใช้ภาษาระดับเพื่อนสนทนากับเพื่อน และแสดงความสนิทสนมมากขึ้นกว่าในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” เป็นอย่างมาก มีการแสดงความสนใจที่จะโต้ตอบบทสนทนากับ “หมี” มากขึ้น มีความเอื้ออาทรปะปนอยู่ในบทสนทนา และมีอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจ เสียใจที่ “หมี” จะจากไป ค่อนข้างมาก

ตัวอย่างประโยคของ “หมี” ที่ยังคงรักษาการใช้ภาษาสุภาพคงเดิม เช่นเดียวกับในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” ได้แก่

先日少し里帰りしました。
車です、ともだちに譲ってもらったセコハンですがね。
たいしたものじゃないんですが。喜んでいただければ何よりです。
酒はたしなみません、おつきあいできなくて申し訳ない。
自己流です。
ツボが違うせいでしょうか、期待したよりはどうも。
あの。今日はお別れを言いに。
特に。ただ、しおどき、というんでしょうか。
来ません。故郷に、落ちつくつもりです。
そんなお顔なさないで下さい。
結局馴染みきれなかったんでしょう。
いけませんね。かみなりが来ます。
気持ちいいじゃありませんか。
故郷に帰ったら、手紙書きます。

เป็นต้น

ตัวอย่างประโยคของ “ฉันทน์” ที่ใช้คำสนทนาในระดับเพื่อนที่สนิทสนมกับ “หมี” ได้แก่

電車で、それとも飛行機で？
車、運転できたんだ。
しゃれてるね。
ワイン飲まないの。
赤ピーマンが甘いね。
どうやって剥くの。
なるほど。
上手。
効く？
いつごろなの。
いつ、決めたの。
何か、その、あったの。
ずっと、帰っちゃうの。
遊びにも、来ないの。
どのくらい住んだんだっけ、ここに。
でも、どうして。

いいのに。いつもしているように食べればいいのに。

合わせるなんてないのに。

書いてね。待ってる。

帰っちゃうのね。

การใช้ภาษาสุภาพของ “หมี” ในเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องแสดงถึงความพยายามที่จะหลอมรวมเป็นสมาชิกที่ดีและได้รับการยอมรับอย่างสุภาพชนในสังคมญี่ปุ่น การใช้ภาษาของ “ฉัน” ที่มีปริมาณมากและแสดงอารมณ์ความรู้สึกมากในเรื่องถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างบางประการในด้านการใช้ภาษาในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” แตกต่างจากการใช้ภาษาในการสนทนาของ “ฉัน” ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” ที่แทบไม่แสดงอารมณ์ความรู้สึกใด ๆ เลยและมีคำพูดน้อยมากและไม่ปรากฏความเอื้ออาทรต่อ “หมี” เมื่อถูกกลุ่มชายสามคนแสดงความเสียมารยาทและละเมิดร่างกาย “หมี” “ฉัน” กลับไม่มีคำพูดใด ๆ ภาพของตัวละคร “ฉัน” จึงไม่ชัดเจนในเรื่องอารมณ์ความรู้สึก เพียงแค่รู้สึกดีต่อการไปเดินเล่นเห็นจากการจดบันทึกในคืนวันนั้น เป็นประโยคสุดท้ายของเรื่อง ว่า 悪くない一日だった。 ซึ่งก็ไม่ได้แสดงความพึงพอใจหรือสุขออกมาอย่างเต็มที่นัก การใช้ภาษาในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” แสดงภาพของตัวละคร “ฉัน” ชัดเจนขึ้นโดยเฉพาะความตกใจและเสียใจที่ต้องจากกับ “หมี” เช่นเดียวกับเนื้อหาที่มีความเข้มข้นและแสดงความแปลกแยกของ “หมี” ที่เป็นสัญญาณของการต้องจากเมืองกลับไปอยู่สังคมเดิมในป่า

ด้านสังคม

ความแปลกแยกของ “หมี”

อารากิ นามิ กล่าวไว้ใน 川上弘美「神様」「草上の昼食」論—「くま」のいきづらさを通して見えてくるもの— (2011) 札幌大学総合論叢第三十二号 (2011 10 月, pp. 216 - 232) ถึงสิ่งที่ “หมี” พยายามหลอมรวมตัวเองให้เข้ากับสังคมญี่ปุ่น โดยกล่าวนำปูพื้นว่า สังคมญี่ปุ่นเองก็มีความเปลี่ยนแปลงด้วย คือการเปลี่ยนเป็นปัจเจกชน ซึ่งเดิมสังคมญี่ปุ่น เน้นเรื่องกลุ่ม ทศวรรษ 1970 เด็ก ๆ ชาวญี่ปุ่นใช้ชีวิตและเรียนใกล้บ้าน เมื่อเติบโตขึ้นก็ทำงานใกล้บ้าน สื่อสารปฏิสัมพันธ์กับผู้คนรอบตัว ทศวรรษ 1980 เศรษฐกิจตกต่ำ คนตกงาน ใช้ชีวิตแบบตัวใครตัวมัน พึ่งตนเอง และแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง สิ่งเหล่านี้พัฒนาเป็นสภาวะปัจเจกชนนิยม ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” จะเห็นได้จากความเย็นชาของ “ฉัน” ซึ่งเป็นคนญี่ปุ่นในสมัยนั้น ปฏิกริยาช่วงแรกของ “ฉัน” ที่พบกับ “หมี” เพราะสังคมที่ฉันอยู่มีลักษณะ ที่คนในสังคมเองก็มีความยากลำบาก ในการดำรงชีวิต คือไม่เข้าใจผู้อื่นและผู้อื่นก็ไม่เข้าใจเรา แต่ก็ยังต้องทำตามมาตรฐานที่สังคมกำหนด

「後期近代」以降、次第にその価値基準は「個人」のものとなる。各個人は自分自身あるいは狭いつながりの中でそれぞれが「基準」を定めなければならない。しかもその「基準」は、社会によって「管理」されているところのものである。本人はあくまでも「社会の価値基準の一つ」に従っているのだ。このような場面での他社との意思疎通

は、当然の帰結として困難を定めるだろう。自分が「常識」どう思って働きかけたことが、相手には通じない。通じないどころか、酷い誤解を与えることにもなりかねない。

(川上弘美「神様」「草上の昼食」論—「くま」のいきづらさを通して見えてくるもの一, p. 229)

เมื่อสังคมญี่ปุ่น เปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบนี้ “หมี” ซึ่งยังมีภาพของสังคมญี่ปุ่นในยุคก่อนหน้านี้ จึงถูกฉันทองว่าเป็นหมีหัวโบราณ (昔気質) และ “หมี” ที่ล้ำสมัยนิดหน่อย (少々大時代) ในกรณีนี้อารากิกล่าวว่าสามารถพูดได้ว่า “หมี” เป็นตัวแทนของคนในยุคก่อนซึ่งให้ความสำคัญกับการปฏิสัมพันธ์ และแสดงออกถึงความยินดีที่มากเกินไปจนเมื่อได้เชื่อมโยงกับคนอื่น

このような人間社会の変容を前提とすると、「くま」が熊社会からやってきて馴染もうとしたこの人間社会は、「わたし」が「くま」の行動を「昔気質」「少々大時代」と評しているように、すでに「後期近代」に移動した社会にあったと考えられる。必要以上にコミュニティに気を遣い、人とのつながりに大げさなほどに喜んで見せる「くま」は、いわばひとつ前の世代の人間社会をモデルにして、なんとかその偉人となろうと努力しているということになる。(อารากิ, 2011 ,p. 229)

“หมี” ทำตัวอบอุ่น รักชมารยาทมากแบบคนรุ่นก่อน ทำตามกฎระเบียบของสังคม ยึดบรรทัดฐานค่านิยมของสังคมเป็นหลัก พยายามข่มสัญชาตญาณ ของตัวเอง เกรงใจ คนรอบตัว พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ชุมชน สังคมที่อาศัยอยู่ บุคลิกภาพแบบคนญี่ปุ่นรุ่นเก่าคือความแปลกแยก ในเรื่องของ “รุ่น” นั้นเอง ดังนั้นแม้ว่ามี จะพยายามทำตัวให้เข้ากับสังคมปัจจุบันอย่างไร ก็ไม่สามารถหลอมรวมเข้าได้ จนกระทั่งเหนื่อยล้าและท้อถอยไปเพราะไม่มีชุดค่านิยม หรือ ความรู้ความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิตแบบปัจจุบัน เรื่องสั้นนี้จึงแสดงปัญหาของความแปลกแยกในเรื่องของ “รุ่น” ด้วย ซึ่งผู้อ่านสามารถเห็นนิสัยของ “หมี” ผ่านมุมมองของ “ฉันทอง”

「わたし」から見た「くま」は、自我を表に出さず、自分よりもまず相手を尊重し、あくまでも人間社会の「原則」に従って生きる存在として映っている。「くま」の行動基準は、自分自身でなく「社会」である。自分がどうしたいかよりもまず相手であり、自分が属する「コミュニティの原則」に従って生きようと努力しているように見える。明らかに「くま」は一つ前の世代の社会の原則をモデルとしている存在なのだ。だからこそ「わたし」には、「くま」の振る舞いが「少々大時代」に映る。(อารากิ, 2011 ,p. 228)

ความแปลกแยกที่ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นผ่านบุคคลที่สาม คือ

1) ระหว่างทางไปแม่น้ำ รถที่ผ่านมาชะลอความเร็วลงเพื่อใช้เวลามอง “ฉันทอง” และ “หมี” แล้วก็พยายามขับเลี้ยวออกไป

2) กลุ่มชายสามคน ที่ประกอบไปด้วยเด็กชายกับผู้ใหญ่สองคน (คนหนึ่งใส่สนอร์เกิล อีกคนหนึ่งสวมแว่นกันแดด)

3) คนที่มาพักผ่อนและตกปลาริมแม่น้ำ มองมาที่หมีซึ่งกระโจนลงไปกลางแม่น้ำแล้วจับปลาขึ้นมาได้

กลุ่มคน 1) และ 3) ไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับ “ฉันทอง” และ “หมี” แต่อย่างใด แต่การจ้องมองมาหมายถึงการมองสิ่งที่แตกต่างอย่างสนใจ แสดงถึงการแบ่งแยก “หมี” ออกจากมนุษย์ ส่วน 2) การปรากฏตัว

ของกลุ่มชายสามคน เป็นจุดที่แสดงถึงการแบ่งแยกชัดเจน มัตสึโมโตะ คาซุยะ กล่าวไว้ใน 松本和也 『川上弘美を読む』, 水声社, 2013, pp. 28-31) ว่าจากการปรากฏตัวของชายสามคนแสดงถึงการแบ่งแยกที่เด่นชัด 「三人連れ」の場面から、「神様」が「露骨な差別の視線・言葉をも抱えこみ、その上で類を異にする他者同士——「わたし」と「くま」のコミュニケーションの可否を問うた、その意味で実に問題含みの小説。(『川上弘美を読む』、2013, p. 28)

กล่าวได้ว่าการให้ชายสามคนได้พบกับ “ฉัน” และ “หมี” เป็นความตั้งใจของผู้ประพันธ์ ชายสามคนถึงแม้ว่าจะเป็นชาวญี่ปุ่น แต่ก็ป็นรุ่นที่ไม่ได้ให้ความสำคัญ กับเรื่องมารยาทแบบญี่ปุ่น แม้เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าเป็นผู้ปกครอง แต่ไม่ได้ให้การอบรมเด็ก ซึ่งกำลังปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเสียมารยาท ผู้อ่านเรื่องสั้นชาวญี่ปุ่น เมื่ออ่านมาถึงฉากนี้ คงตำหนิการกระทำของผู้ใหญ่แบบนี้ แต่ดังที่กล่าวไว้ในตอนต้นว่า สังคมญี่ปุ่นปัจจุบันได้เปลี่ยนไปแล้ว ขนบธรรมเนียม มารยาท ถูกละลาย ปังเจกชนสนใจเรื่องของตนเอง ไม่ได้เกรงใจผู้อื่นแบบคนรุ่นก่อน ดังนั้น “ฉัน” จึงเจียบ ไม่มีคำพูดใด ๆ ต่อการกระทำของทั้งสามคน แต่กล่าวได้ว่าฉันไม่พึงพอใจต่อพฤติกรรมของพวกเขา ดังนั้น “ฉัน” ซึ่งเป็นผู้เล่าเรื่อง จึงมีวิธีเรียกชื่อผู้ใหญ่สองคนแบบไม่ให้เกียรติเช่นกัน คือเรียกเป็นสิ่งที่ของ ว่า

“สนอร์เกิล” (シュノーケルが答える。สนอร์เกิลตอบ

シュノーケルはわたしの表情をチラリとうかがった。สนอร์เกิลชำเลื่องมอมมาที่ฉันเล็กน้อยเพื่ออ่านสีหน้า

และ “แว่นกันแดด” (サングラスの方は何も言わずにただ立っている。นายแว่นกันแดดได้แต่ยืนเฉย ๆ โดยที่ไม่พูดจาอะไร)

ไม่ได้เรียกว่า ชายที่ใส่สนอร์เกิลชายที่สวมแว่นกันแดด และอีกเรื่องหนึ่งที่ฉันนึ่งเจียบ คือเมื่อเห็นปฏิกิริยาโต้ตอบของหมีที่มีต่อการเสียมารยาทของเด็ก ที่ดึงขน ขกท้องหมี และการที่ผู้ปกครองเด็กนิ่งเฉยไม่มีการกล่าวขอโทษต่อ “หมี” และ “ฉัน” แต่อย่างใด แต่ “หมี” กลับพูดว่า

「小さい人は邪気がないですなあ」

(略)

「そりゃいろいろな人間がいますから。でも、子供さんはみんな無邪気ですよ」

“เด็กเล็กช่างไร้เดียงสาเนะครับ”

(ย่อ)

“มีคนอยู่หลายประเภท แต่เด็ก ๆ ทุกคนนั้นไร้เดียงสาเนะครับ”

ปฏิกิริยาของหมี ที่ถูกกระทำอย่างไร้มารยาท กลับเป็นการให้อภัย และพยายามแก้ต่างให้เด็ก ซึ่งการไม่ถือสาหาความ ความเมตตา ที่มีต่อเด็กแบบนี้จะเห็นในคนญี่ปุ่นรุ่นเก่า

สำหรับความแตกต่างประเด็นอื่น ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” คือ

1) อาหาร

わたしたちは、草の上に座って川を見ながら弁当を食べた。くまは、フランスパンの
ところどころに切れ目を入れてパテとラディッシュをはさんだもの、わたしは梅干入り
のおむすび、食後には各自オレンジを一個ずつ。（「神様」、2021, p. 15）

พวกเรานั่งลงบนพื้นหญ้า มองแม่น้ำไปพลางกินข้าวกล่องไปด้วยกันไปพลาง หนีไล่ปาร์ตี้และแรดดิช
ไปตามรอยผ้าเป็นแวน ๆ บนขนมปังฝรั่งเศส ส่วนฉันกินข้าวปั้นไส้บ๊วยเค็ม หลังจากกินอาหารเสร็จก็ต่อด้วยลัม
คนละลูก

อาหารที่ “หนี” เตรียมมาเป็นอาหารตะวันตก ซึ่งนำรับประทาน ส่วนอาหารที่ “ฉัน” เตรียม
มาเป็นข้าวปั้นซึ่งแสดงความเป็นญี่ปุ่นมาก กล่าวคือข้าวสีขาวและบ๊วยดองสีแดงหนึ่งเม็ดตรงกลาง ซึ่ง
กล่าวกันว่าเป็นที่สุดของความเป็นญี่ปุ่นด้วยในบรรดาข้าวปั้นไส้ต่าง ๆ เพราะความเรียบง่าย และ
รูปลักษณะที่เหมือนธงญี่ปุ่น ส่วนในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” เป็นอาหารที่ “หนี” เตรียมมา
ทั้งหมดซึ่งเป็นอาหารตะวันตก มีปริมาณมาก หลากหลายชนิด และของหวานคือเค้ก รวมทั้งเครื่องดื่ม
ไวน์

草原の真ん中あたりまで行くと、くまはバスケットの中から敷物を取り出して広げ
た。空色と白のご飯編の敷物で、空色の部分はもうずいぶんと褪せている。しわやた
るみができないよう注意深く広げ、上に食べ物を並べた。

鮭のソテーオランダーズソースかけ。なすとズッキーニのフライ。いんげんのアン
チョビあえ。赤ピーマンのロースト。ニョッキ。ペンネのカリフラワーソース。いちご
のバルサミコ酢かけ。ラム酒のケーキ。オープンアップルパイ。バスケットから
取り出して並べながら、くまはひとつひとつの料理の名前を言っていた。

しゃれてるね、と言うと、くまはちょっと横を向き、おほんと咳払いした。「赤
ワインもあります。バルバレスコです」言いながら、バスケットの底から瓶を一本
出す。（「草上の昼食」、2021, p. 178）

เมื่อเดินเข้าไปถึงกลางทุ่งหญ้า หนีก็หยิบผ้าปูออกจากตะกร้าแล้วกางออก เป็นผ้าลายตารางหมากรุกสีฟ้าขาวตรงส่วนสีฟ้าขีดจางไปมากแล้ว เขาค่อย ๆ คลี่ผ้าออกอย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดรอยยับหรือย่น จากนั้นจึงจัดวางอาหารไว้บนผ้า

ขณะที่เขาหยิบอาหารออกจากตะกร้ามาจัดเรียง หนีก็พูดชื่ออาหารแต่ละจาน แซลมอนย่างซอส
ฮอลแลนด์ มะเขียวยาวผัดบวบ ถั่วแขกคลุกปลากระตัก พริกหวานแดงย่าง ญ็อกกี้ เปนเน่พาสต้ากับซอสดอก
กะหล่ำ สตโรเบอร์รี่กับน้ำส้มสายชูบัลซามิก เค้กเล้ารัม พายแอปเปิลอบ

เมื่อฉันบอกว่าหิวหิวมาก หนีก็หันไปด้านข้างแล้วกระแอม “ยังมีไวน์แดง บาร์บาเรสโก” เขากล่าว
พร้อมดึงขวดออกมาจากก้นตะกร้า

เมื่อฉันถามถึงอาหารต่าง ๆ ด้วยความสนใจ “หนี” จะอธิบาย กระบวนการปรุงอย่างละเอียด เช่น

赤ピーマンが甘いね。

「薄皮を剥くのが少しむづかしいでした」

どうやって剥くの。

「オーブンで十分ほど焼いて、それからすぐに紙袋に入れて蒸らします」

なるほど。
うまく蒸れるとするする剥けます」
気持ちよさそう。
「気持ちいいです」
（「草上の昼食」，2021, pp. 179-180）

พริกแดงหวานดีนะ

“ลอกผิวบาง ๆ ออกได้ยากนิดหน่อย”

ลอกออกยังไง

“อบในเตาอบสักสิบนาที จากนั้นฉันก็ใส่ลงในถุงกระดาษทันทีแล้วปล่อยให้อบอยู่ในถุง”

อ้อ ๆ

“ถ้าอบในถุงดี ก็jelลอกออกง่ายเลย”

ทำทางลอกเพลิดินะ

“รู้สึกดี”

มีการบรรยายเกี่ยวกับอาหารต่าง ๆ ในเรื่องสั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่คาซากามิให้สัมภาษณ์ว่า ชอบเขียนมากเพราะตนเองสนใจเรื่องอาหารมากด้วย จึงมักจะเขียนเกี่ยวกับอาหารลงในนวนิยายเสมอ

“หมี” ยังคงเตรียมอุปกรณ์ปิกนิกมาอย่างรอบคอบ ทั้งผ้าปูรองนั่ง รมควันใหญ่ แก้วไวน์ เป็นต้น แต่ในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” มีเตรียมอาหารตะวันตกมาทั้งหมด โดย “ฉัน” ไม่ต้องเตรียมอาหารมาเองเลย

2) จุดพลิกผันของเรื่อง ระหว่างเรื่อง “เทพเจ้าหมี” กับเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ผู้วิจัยตีความจุดพลิกผันของเรื่องว่าเป็นจุดที่แสดงความแปลกแยกของ “หมี” ให้เห็นชัดเจน ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” คือฉากปฏิสัมพันธ์ของ “ฉัน” และ “หมี” กับกลุ่มชายสามคน ที่แสดงการแบ่งแยกหมีออกจากสังคมมนุษย์ ซึ่งก็คือสังคมญี่ปุ่น โดยขับเคลื่อนความแปลกแยกให้เห็นเด่นชัดขึ้นในฉากนี้ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น

ส่วนในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ซึ่งมีได้มีบุคคลที่ 3 ในเรื่องเลย แต่มีการกล่าวของหมีด้วยความท้อแท้ ต่อการพยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคมมนุษย์ (สังคมญี่ปุ่น) เป็นช่วง ๆ ตลอดเรื่อง ถึงแม้ว่าฉันจะปลอบใจว่า ไม่ต้องพยายามทำตัวให้เข้ากับสังคม ก็ได้ และตัวฉันเองก็ไม่สามารถทำตัวให้เข้ากับสังคมได้เช่นกัน

ตัวอย่างเช่น ที่ฉันพูดว่า 「合わせるなんてないのに」 “ไม่เห็นต้องพยายามทำให้เข้ากับที่นี่เลย” และ 「わたしも馴染まないところがある。そう思ったが、それとも言えなかった。かんたんに、くらべられるものではないだろう。」 “ฉันคิดว่า มีหลายอย่างที่ไม่คุ้นเคยเช่นกัน และอยากจะพูดออกไป แต่ก็พูดไม่ออก ความรู้สึกของฉันและหมีคงไม่ใช่สิ่งที่จะเอามาเปรียบเทียบกันได้ง่าย ๆ ” ในการบรรยายส่วนนี้ แสดงให้เห็นบุคลิกภาพ นิยาย ของ “ฉัน” ด้วยว่า ใช้ชีวิตแบบไม่พยายามทำตัวให้เข้ากับสังคม ไม่สนใจสายตาสังคม หรือคนรอบข้าง ซึ่งก็คือนิสัยของปัจเจกชนญี่ปุ่น ซึ่งแตกต่างจากคนญี่ปุ่นในยุคก่อนหน้านี้

ในเรื่องนี้มีหลายจุดที่ “หมี” แสดงพฤติกรรมแบบสัตว์ เช่น การเงยหน้าสุดดมอากาศ เพื่อคาดคะเนปรากฏการณ์ธรรมชาติ การสะบัดขนที่เปียกฝนแบบสัตว์ แต่ฉากที่เป็นจุดพลิกผัน ชัดเจนให้เห็นความแตกต่างของ “หมี” กับ “ฉันทัน” ซึ่งเป็นมนุษย์ คือฉากที่ฟ้าผ่าแล้ว “หมี” ค่ำรามก็กก้องโดยไม่สนใจตัวตนของ “ฉันทัน” ซึ่งอยู่ข้าง ๆ เลย “หมี” แสดงสัญชาตญาณสัตว์ป่าออกมาอย่างเต็มที่ เมื่อ “ฉันทัน” เห็นพฤติกรรมของ “หมี” ในขณะนั้น “ฉันทัน” กลัวมาก เพราะสัมผัสได้ถึงความแตกต่างระหว่างกันแล้ว พฤติกรรมคำราม หอน ของ “หมี” กล่าวได้ว่าเป็นการประกาศตัดขาดจากสังคมมนุษย์ (สังคมญี่ปุ่น) ที่ตนเองพากเพียร และใช้ความพยายามต่าง ๆ นานา เพื่อให้ได้รับการยอมรับ แต่ไม่สมปรารถนา และในโอกาสนี้ได้มาถึงการสิ้นสุดความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสังคมญี่ปุ่นแล้ว

雷鳴はますます大きくなる。次の瞬間、いなびかりと雷鳴はまったく同時に、からだ全体にどん、という衝撃が走った。くまごしに、大きな衝撃が走った。近くに落ちたのだろうか。

くまは衝撃が走ると同時にわたしから身を離し、大きな声で吠えた。おおおお、と吠えた。どんな雷鳴よりも大きな声で、くまは直立して空に向かって吠えていた。びりびりと空気が振動した。雷鳴といなずまの間隔はいくらか開きはじめていた。

くまは何回でも、腹の底から吠えた。こわい、とわたしは思った。かみなりも、くまも、こわかった。くまはわたしのいることをすっかり忘れたように、神々しいような様子で、獣の声をあげつづけた。

(「草上の昼食」、2021, pp. 186-187)

เสียงฟ้าร้องก็ดังขึ้นเรื่อย ๆ วินาทีต่อมา ฟ้าแลบและเสียงฟ้าร้องก็เกิดขึ้นพร้อมกัน ความสั่นสะเทือนนั้นวิ่งไปทั่วร่างกายของฉันทันและก็วิ่งไปทั่วร่างของหมีด้วย หรือว่ามีฟ้าผ่าใกล้ ๆ นี้

ทันทีที่เกิดการสั่นสะเทือน หมีก็ผละจากฉันทันและส่งเสียงคำรามดัง โโโโโโโโ

เสียงคำรามของหมีดังยิ่งกว่าเสียงฟ้าร้องใด ๆ เขายืนตัวตรงและคำรามขึ้นไปบนท้องฟ้า อากาศสั่นสะเทือน เริ่มมีระยะห่างระหว่างสายฟ้าแลบและฟ้าร้องบ้าง

หมีคำรามจากส่วนลึกของท้องหลายครั้ง ฉันทันคิดว่าน่ากลัว ฉันทันกลัวทั้งฟ้าร้องและหมี ดูเหมือนหมีจะลืมนไปแล้วว่าฉันทันอยู่ที่นั่น เขายังคงส่งเสียงของสัตว์ ที่แสดงความศักดิ์สิทธิ์แบบเทพเจ้าต่อไป

ในเรื่อง “อาหารกลางวันบนผืนหญ้า” นี้ “หมี” ยังคง ดูแล แสดงความเห็นใจ ปลอดภัย และปกป้อง “ฉันทัน” ตามวัฒนธรรมอามาเอะ ที่ “หมี” เข้าใจว่าจำเป็นสำหรับ “ฉันทัน” แต่อยู่ในระดับที่ไม่มาก ไม่อบอุ่นแบบใน “เทพเจ้าหมี” ในตอนท้ายของเรื่องไม่มีการกอดลา ไม่หันหน้าเข้าหากัน แต่ยืนเคียงข้าง แบบมีระยะห่างมองพระอาทิตย์ตกดินด้วยกัน

それ以上何も言わずに、くまとわたしは草原に立っていた。日が傾きかけていた。夕日が大きい。低い雲は風に飛ばされ、これ、高いところに掃いたような雲が流れている。くまもわたしも彼方を眺めていた。いつかくまに抱擁されたときのことを思い出し

ていた。あのときの抱擁は、おずおずとした抱擁だった。(略) くまはこのたびは抱擁しなかった。わずかに離れて並んだまま、くまとわたしはずっと夕日を眺めていた。

(「草上の昼食」、2021, pp. 188-189)

ฉันกับหมียืนอยู่บนทุ่งหญ้าโดยไม่พูดอะไรอีก พระอาทิตย์กำลังตกดิน พระอาทิตย์ยามเย็นมีขนาดใหญ่มาก เมฆที่อยู่ต่ำถูกลมพัดไป และเมฆที่อยู่สูงกำลังไหลเลื่อน ฉันกับหมีต่างเหม่อมองออกไปไกล ๆ ฉันนึกถึงตอนที่หมีกอดฉันเมื่อก่อน การกอดครั้งนั้นเป็นการกอดที่เจินอาย (ย่อ) คราวนี้หมีไม่กอดฉัน เรายืนห่างกันเล็กน้อย มองพระอาทิตย์ตกดิน

จากเรื่อง “เทพเจ้าหมี” ที่แสดงถึงการเริ่มต้นความสัมพันธ์ระหว่าง “หมี” และ “ฉัน” ซึ่งมีที่ทว่ามิตรภาพจะพัฒนาไปอีก ทั้งสองฝ่ายเริ่มทำความรู้จักซึ่งกันและกัน และรู้สึกดีต่อการใช้เวลาด้วยกัน ดูเหมือนว่าเป็นไปได้ที่จะมีการนัดพบกันอีกในอนาคต ในเรื่องไม่ได้แสดงปัญหาความแปลกแยกอย่างรุนแรงของ “หมี” ในสังคมมนุษย์ หมียังคงร่าเริงและสนุกกับการใช้ชีวิตในเมืองร่วมกับมนุษย์ แต่ใน “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ซึ่งเป็นภาคจบ “ฉัน” ซึ่งรู้สึกสนิทสนมกับหมีมากขึ้นแล้ว แต่ “หมี” ในเรื่องนี้ไม่ร่าเริงเหมือนในเรื่องแรก เครื่องขั้มนและเล่าปัญหาความเข้ากันไม่ได้ของตนเองกับสังคมมนุษย์ให้ “ฉัน” ฟังเป็นระยะ และดินฟ้าอากาศฝนตก พายุร้อนฟ้าผ่าในฉากก็รุนแรง ไม่สบายและน่าเกลียดเหมือนในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” ในเรื่องนี้เป็นการบอกเล่า เป็นการลาจากอย่างถาวร เพราะหมีจะกลับไปอยู่ในป่า และ “ฉัน” จะไม่สามารถติดต่อกับ “หมี” ได้อีก จบเรื่องด้วยอารมณ์สะท้อนใจของ “ฉัน” จนต้องหลั่งน้ำตาเมื่อนึกถึงวันเวลาแห่งมิตรภาพเก่า ๆ ความแปลกแยกของ “หมี” ในสังคมมนุษย์ในเรื่องแรกไม่เป็นปัญหาสำหรับมิตรภาพระหว่าง “หมี” และ “ฉัน” “หมี” ยังคงมีความหวังในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมมนุษย์ เรื่องจบลงโดยที่ทั้งสองฝ่ายพึงพอใจ และเป็นสุขกับความสัมพันธ์กับเพื่อนที่มีความแตกต่าง แต่ในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” แสดงถึงความล้มเหลวในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมมนุษย์ (สังคมญี่ปุ่น) ของ “หมี” ซึ่งเป็นตัวแทนของความแตกต่างทั้งหลายที่ดำรงอยู่ในสังคมญี่ปุ่น เช่น ชาวต่างชาติ คนชายขอบ คนรุ่นเก๋า LGBT เป็นต้น

ชาวต่างชาติในญี่ปุ่น

ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” สามารถตีความ “หมี” เป็นความแปลกแยกได้หลายอย่าง หนึ่งในนั้นคือชาวต่างชาติในญี่ปุ่น ซึ่งถ้าวิเคราะห์ไปถึงเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” จะกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัวของชาวต่างชาติให้เข้ากับวัฒนธรรมญี่ปุ่น “หมี” ให้ความสำคัญอย่างมากที่จะเป็นเหมือนชาวญี่ปุ่น เช่น การใช้ภาษาสุภาพ การรักษาระบบนิยมนปฏิบัติแบบชาวญี่ปุ่น (แจกโซบะย้ายบ้าน และโปสเตอร์) การรักษามารยาท การเอื้อเฟื้อดูแลแบบโอโม่เตนาชิ (คอยดูแลถามไถ่ “ฉัน” ตลอดการไปปิกนิก) สร้างความประทับใจให้กับ “ฉัน” เป็นอย่างยิ่ง แต่ในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ซึ่งถือเป็นภาคจบของเรื่องราวความสัมพันธ์ “หมี” ได้แจ้งกับ “ฉัน” ว่าจะกลับไปบ้านเกิดเพราะว่าเหน็ดเหนื่อยจากการพยายามปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของที่นี่ “ฉัน” อยู่ ซึ่งอาจตีความได้ว่าเป็นประเทศญี่ปุ่น และ “หมี” ยังได้เล่าถึงความยากลำบาก ในการซื้อรถยนต์ การเข้าเรียนทำอาหาร และเรื่องอื่น ๆ ที่ถูกกีดกันไม่ได้สิทธิ์แบบคน ทั้ง ๆ ที่มี

ศักยภาพไม่แพ้กับคน และกล่าวว่า ไม่สามารถทำให้ตัวเองกลมกลืนกับสังคมของคนได้ ซึ่งสามารถตีความว่าไม่ว่าจะพยายามสักเพียงไร ชาวต่างชาติก็ไม่สามารถเข้าสู่สังคมญี่ปุ่น ไม่สามารถได้รับการยอมรับ

มีการบรรยายการรักษาระบบนิเวศญี่ปุ่นโบราณของ “หมี” และประโยชน์ของฉันทน์ที่ว่า เพราะเป็นหมีจึงต้องคอยเกรงใจคนรอบข้าง ประโยชน์นี้สามารถตีความถึงความระมัดระวังเรื่องมารยาท ขนบธรรมเนียม มีความเกรงใจ อ่อนน้อมถ่อมตน ที่ชาวต่างชาติปฏิบัติต่อชาวญี่ปุ่นเนื่องจากเป็นผู้เข้ามาอาศัยในญี่ปุ่น

くまは、雄の成熟したくまで、だからとても大きい。三つ隣の305号室に、つい最近越してきた。ちかごろの引越しには珍しく、引越し蕎麦を同じの住人にふるまい、葉書を十枚ずつ渡してまわっていた。ずいぶん気の遣いようだと思ったが、くまであるから、やはりいろいろとまわりに対する配慮が必要なのだろう。

(「神様」, 2021, p. 9)

เพราะเขาเป็นหมีตัวผู้โตเต็มวัย จึงตัวใหญ่มาก เขาเพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ห้อง 305 ซึ่งอยู่ถัดจากห้องของฉันไปอีกสามห้อง เขาแจกโซบะย้ายบ้านและแจกโปสการ์ดให้คนละ 10 ใบแก่เพื่อนบ้านในชั้นเดียวกัน การปฏิบัติแบบนี้สำหรับการย้ายบ้านสมัยนี้ ไม่ค่อยพบเห็นได้บ่อยนัก ฉันคิดว่าเขาเป็นหมีที่ดูค่อนข้างใส่ใจรายละเอียด หรือว่าเพราะเป็นหมี จึงจำเป็นต้องเกรงใจคนรอบข้างมาก

ในตอนที่ต้องเรียกชื่อกัน “หมี” ขอให้เรียกว่า อานาตะ ที่หมายถึง คุณ หรือ เธอ ในภาษาญี่ปุ่น แต่ขอให้เรียกโดยนึกถึงตัวคันจิ (คืออักษรจีนที่ชาวญี่ปุ่นนำมาใช้ในภาษาญี่ปุ่น) เช่น เกี่ยวกับชื่อของชาวญี่ปุ่นที่เขียนด้วยตัวอักษรคันจิ

近隣にくまが一匹もいないことを確認してから、

「今のところ名はありませんし、僕しかくまがないのなら今後も名をなめる必要がないわけですね。呼びかけの言葉としては、貴方が好きですが、ええ、漢字の貴方です、口に出すときに、ひらがなではなく漢字を思い浮かべてくださればいいんですが、まあ、どうぞご自由に何とでもお呼びください」

(「神様」, 2021, pp.10-11)

พอแน่ใจดีแล้วว่าในละแวกนี้ไม่มีหมีเลยสักตัว เขาตอบว่า “ตอนนี้ผมยังไม่มีชื่อ ถ้าแถวนี้มีแค่ผมคนเดียวที่เป็นหมี ก็คงไม่จำเป็นต้องเรียกชื่อหรอกครับ ส่วนคำที่เอาไว้ใช้ตอนเรียก ผมชอบคำว่า

“อานาตะ” ไซ่ครับ อานาตะที่เป็นตัวอักษรคันจินะครับ เวลาพูดก็ทำให้นึกถึงตัวคันจิแทนฮิรางานะนะครับ แต่เอาเถอะครับ จะเรียกอะไรก็ตามสะดวกเลย”

หลังรับประทานอาหาร “ฉันทน์” และ “หมี” กินสัสมันคนละลูก แต่ “หมี” อยากกินเปลือกส้มด้วย เป็นสัญชาตญาณดั้งเดิมที่ไม่เหมือน “ฉันทน์” แสดงถึงความแตกต่าง

食後には各自オレンジを一個ずつ。ゆっくりと食べおわると、くまは、

「もしよろしければオレンジの皮をいただけますか」

と言ひ、受け取ると、わたしに背を向けて、いそいで皮を食べた。

(「神様」, 2021 , p. 9)

พอกินกันจนหมด หมื่ก็พูดขึ้นมาว่า “ถ้าคุณไม่ว่าอะไร ผมขอเปลือกส้มได้ไหมครับ” พอเขารับเปลือกส้มไป ก็หันหลังให้ฉันและกินเปลือกส้มนั้นอย่างรวดเร็ว

ตอนท้ายของเรื่องสั้นที่มีการอำลากันหน้าห้องหลังจากกลับกันมาจากปิกนิกแล้ว “หมี่” ขออนุญาตทอดอาลา แสดงถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างจากของญี่ปุ่น

「抱擁を交わしていただけますか」

くまは言った。

親しい人と別れるときの故郷の習慣なのです。もしお嫌ならもちろんいいのです
が」

(「神様」, 2021 , p. 7)

หมี่พูดว่า “ขอกอดหน่อยได้ไหม”

“เป็นประเพณีของบ้านเกิดที่ที่ทำการ เมื่อถึงเวลาต้องลาจากกับเพื่อนสนิทครับ แต่ถ้าคุณไม่ชอบก็ไม่เป็นไรครับ”

ตอนจากลา “หมี่” ขอให้เทพเจ้าหมี่คุ้มครอง “ฉัน” การขอให้เทพเจ้าหรือพระเจ้าในวัฒนธรรมของตนเองคุ้มครองตอนกล่าวอำลา ก็เป็นการแสดงถึงวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ของญี่ปุ่น

「今日はほんとうに楽しかったです。遠くへ旅行して帰ってきたような気持ちです。
熊の神様のお恵みがあなたの上にも降り注ぎますように。」

(「神様」, 2021 , pp. 17-18)

“วันนี้สนุกจริง ๆ รู้สึกเหมือนได้กลับมาจากเที่ยวที่ไกล ๆ เลยครับ ขอให้พรจากเทพเจ้าหมี่จงสถิตอยู่กับคุณด้วย

ตัวอย่างประโยคที่แสดงความแปลกแยกของ “หมี่” ใน “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”

ในตอนที่หมี่เล่าเรื่องการขับรถกลับไปบ้านเกิด โดยเพื่อนให้รถมา ต่อมาเขาตัดสินใจจะซื้อรถไว้ใช้เองจึงติดต่อไปที่ร้านขายรถมือสอง

車を買おうかバイクを買おうか迷ったすえ中古車売買の雑誌を見ていくつかの店
電話したが、くまだとわかれるとどの店も態度がひややかになったという...

(「草上の昼食」, 2021, p. 177)

กำลังตัดสินใจว่าจะซื้อรถยนต์หรือมอเตอร์ไซด์ดี พออ่านเรื่องซื้อขายรถยนต์มือสองจากนิตยสารแล้วลองโทรไปหลายร้าน แต่เมื่อร้านเหล่านั้นรู้ว่าหมี่ก็มีทำที่เย็นชา

ตอนที่ “ฉัน” ถามเรื่องการทำอาหาร เนื่องจากหมี่ทำอาหารตะวันตกได้เก่งและหลากหลายมาก ทั้งที่บรรยายอาหารต่าง ๆ ไว้ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี่” และเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”

お料理はどこで。

「自己流です」

上手。

「今まで何でも自己流でしたから。学校に入るのも難しいですし」

ああ。

くまであるのならなるほど学校には入りにくかったのかもしれない。学校ばかりではない、難儀なことは多かろう。

(「草上の昼食」, 2021, p.180)

เรียนทำอาหารมาจากไหน

“ฝึกเองครับ”

เก่งจัง

“จนถึงตอนนี้ผมทำทุกอย่างด้วยตัวเองมาตลอด การเข้าเรียนในโรงเรียนเป็นเรื่องยุ่งยากครับ”

อ้อ

การเข้าโรงเรียนคงเป็นเรื่องยากสำหรับหมี ไม่ใช่แค่ที่โรงเรียนเท่านั้น คงมีอีกหลายเรื่องที่ยุ่งยาก

ในตอน “หมี” บอกว่าวันนี้จะบอกลาเพื่อกลับไปอยู่บ้านอย่างถาวร

でも、どうして。

訊ねると、くまはてのひらをわたしの背から離し、足を投げ出した姿勢のまましばらく沈黙した。蟻が何匹かくまの足を這いのぼっていたが、くまは気がついていないようだった。気がつかないまま、何か考えこんでいる。雲が少し切れ、再び日が射しはじめた。

「結局馴染みきれなかったんでしょう」目を細めて、くまは答えた。

(「草上の昼食」, 2021, pp. 183-184)

ทำไมถึงจะกลับบ้านล่ะ

เมื่อฉันถามเขา เขาก็เอาฝ่ามือออกจากหลังของฉันและนั่งเฝ้าอยู่ครู่หนึ่งโดยเหยียดขาออกไป มดบางตัวคลานไปตามขาของหมี แต่ดูเหมือนหมีจะไม่สังเกตเห็น เขากำลังคิดอะไรบางอย่างโดยไม่รู้ตัว เมฆแยกตัวเล็กน้อยและดวงอาทิตย์ก็เริ่มส่องแสงอีกครั้ง

“ผมคงไม่สามารถเข้ากับที่นี่ได้” หมีตอบพร้อมหรีดตาลง

ในตอน “หมี” ลืมตัวไม่ได้ควบคุมตัวเองตามมารยาทแบบมนุษย์ ก็จะใช้สัญชาตญาณเดิม ทั้งในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” ที่หันหลังให้ฉัน เพื่อกินเปลือกส้ม เพราะกลัวฉันจะเป็นวิธีกินแบบ “หมี” และการใช้มือหยิบอาหารในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”

くまが手づかみで皿の上のいんげんをごっそりと取り、口に放りこんだ。もぐもぐ噛む。しっかりした音をたてて、くまはいんげんを噛みくだいた。じっと見ていると、くまははっと気づき、あわてててのひらをタオルでぬぐった。

「失礼、つい手づかみで食べてしまいました。ぼんやりしていました」

いいのに。いつもしているように食べればいいのに。

「どうもこのごろいけません。合わせられなくなってきました」

合わせることもなんてないのに。

「そうでしょうか」

(「草上の昼食」, 2021, p.184)

หมี่หิบบิ๊วเขียวจากจานแล้วโยนมันเข้าปาก เคี้ยวกรั้วม ๆ เขาเคี้ยวด้วยเสียงหนักแน่น เมื่อฉันจ้องมอง จู๋ ๆ หมี่ก็นึกอะไรบางอย่างได้ จึงรีบใช้ผ้าขนหนูเช็ดมือของเขา

“ขอโทษที่ผมใช้มือกิน ผมกำลังเหม่อลอย”

ไม่เห็นเป็นไรเลย กินเหมือนที่ฉันเคยกินเถอะ

“ดูเหมือนตอนนี้ผมจะรวน ๆ ทำตัวให้เข้ากับที่นี่ไม่ได้แล้ว”

ไม่เห็นต้องพยายามทำให้เข้ากับที่นี่เลย

“อย่างนั้นหรือครับ”

เหล่านี้เป็นตัวอย่างที่แสดงถึงความแปลกแยกที่ปรากฏในเรื่อง แสดงให้เห็นความต่างทางวัฒนธรรมของ “หมี่” และ “ฉัน” ความพยายามทำตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของมนุษย์และความพ่ายแพ้ในการก้าวข้ามผ่านกำแพงเชื้อชาติ วัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นปัญหาของชาวต่างชาติในญี่ปุ่นในเวลานั้น ได้เป็นอย่างดี

แรงงานต่างชาติในประเทศญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษ 1980-1990 (ช่วงก่อนและหลังการประพันธ์เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี่”)

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าหลังการฟื้นฟูประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นเข้าสู่ยุคแห่งความรุ่งโรจน์ทางเศรษฐกิจ (ค.ศ. 1956-1988) โดยมียุคเศรษฐกิจเฟื่องฟูแบบเบิ้ล (ค.ศ.1980-1990) ก่อนจะเข้าสู่ภาวะฟองสบู่แตกและเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจตกต่ำ (ค.ศ.1989-2000) เป็นจุดเริ่มต้นของทศวรรษที่หายไปของญี่ปุ่น

เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี่” ถูกเขียนขึ้นในปี ค.ศ.1994 ซึ่งญี่ปุ่นอยู่ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำนี้

ในกระบวนการเติบโตทางเศรษฐกิจ มีการนำเข้าแรงงานต่างด้าวเพื่อตอบสนองความต้องการแรงงาน ถึงแม้จะไม่ใช่เรื่องที่ตึงเครียดที่มีแรงงานต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาสู่ญี่ปุ่น เพราะโดยพื้นฐานแล้วสังคมญี่ปุ่นในยุคนั้นยังไม่เปิดรับคนต่างเชื้อชาติ แต่ญี่ปุ่นก็อยู่ในภาวะจำยอม เนื่องจากความต้องการแรงงานในช่วงที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจสูง แรงงานต่างชาติที่เข้ามาจะอยู่ในภาคของการผลิต การก่อสร้าง ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1980

ภาวะเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมในการทำงานในทศวรรษ 1980 เข้มงวดและรุนแรงมากเมื่อเทียบกับช่วงหลัง แรงงานต่างชาติจะปรากฏตัวมากขึ้นในการใช้ชีวิตในสังคมญี่ปุ่น และระยะเวลาการพำนักของชาวต่างชาติที่เข้าประเทศญี่ปุ่นในช่วงเวลานี้ยาวนาน การพำนักของชาวต่างชาติในญี่ปุ่น ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งขึ้นเสมอ และเมื่อเข้าสู่ช่วงทศวรรษ 1990 การว่างงานเกิดขึ้นเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยหลังจากเศรษฐกิจฟองสบู่แตก อย่างไรก็ตามจำนวนแรงงานต่างด้าวไม่ได้ลดลงและจำนวนแรงงานต่างด้าวเพิ่มขึ้น

เป็นที่เชื่อกันว่าปัญหาแรงงานต่างชาติได้ “กระจาย” และ “ลึกซึ้งยิ่งขึ้น” (日本における外国人労働者問題の歴史的推移と今後の課題 , p.2)

ในช่วงทศวรรษที่ 1980 และ 1990 ญี่ปุ่นเผชิญกับปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้องกับแรงงานต่างชาติ เนื่องจากเศรษฐกิจเติบโต โดยเฉพาะในช่วง “เศรษฐกิจฟองสบู่” (ปลายทศวรรษที่ 1980) และเศรษฐกิจตกต่ำ ในช่วงทศวรรษที่ 1990 ทศวรรษเหล่านี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของความเกี่ยวข้องระหว่างญี่ปุ่นกับแรงงานต่างชาติ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการขาดแคลนแรงงาน แต่ญี่ปุ่นต้องเผชิญกับความท้าทายที่เกิดขึ้นพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงนี้

ภูมิหลังทางเศรษฐกิจและการขาดแคลนแรงงาน

การเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษที่ 1980 ซึ่งขับเคลื่อนโดยอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น การก่อสร้าง การผลิต และบริการก่อให้เกิดการขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมืออย่างรุนแรงเนื่องจากแรงงานญี่ปุ่นจำนวนมากหันไปทำงานประจำหรืองานที่มีทักษะ จึงมีความต้องการแรงงานเพิ่มขึ้นเพื่อมาเติมเต็มตำแหน่งที่มีค่าจ้างต่ำและต้องใช้แรงงานหนัก โดยเฉพาะในภาคก่อสร้าง โรงงานขนาดเล็ก และภาคเกษตรกรรม หรือที่ในญี่ปุ่นเรียกว่างาน 3K ซึ่งหมายถึงงาน คิตสึย (หนัก) คิตาโน (สกปรก) คิคิน (อันตราย)

เมื่อประเทศญี่ปุ่นตระหนักถึงการเป็นสังคมที่เจริญรุ่งเรือง ก็จะมีการขาดแคลนแรงงานในอาชีพ 3K และสาขาการทำงานที่สนับสนุนสังคมชั้นพื้นฐาน แรงจูงใจหลักในการแนะนำแรงงานต่างชาติคือการอัดฉีดแรงงานเข้าสู่ภาคส่วนเหล่านี้ แม้ว่ากระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงจะเข้ามาครอบงำ แต่แรงงาน 3K ยังคงอยู่ในกระบวนการนี้ และแรงงาน 3K ก็ไม่สามารถจัดออกจากสังคมเศรษฐกิจได้อย่างสมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม ทั้งบริษัทและรัฐบาลต่างจำเป็นต้องพยายามกำจัดงาน 3K ออกจากสังคม จำเป็นต้องพัฒนาระบบอัตโนมัติและเทคโนโลยีนำไปใช้กับกิจกรรมการผลิต เพื่อประหยัดแรงงาน ซึ่งจะลดจำนวนแรงงาน 3K

การเข้ามาของแรงงานต่างชาติ

ปกติญี่ปุ่นมักจะหลีกเลี่ยงการรับแรงงานต่างชาติจำนวนมาก เนื่องจากให้ความสำคัญกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางเชื้อชาติ จึงมีนโยบายตรวจคนเข้าเมืองที่เข้มงวด แต่เมื่อมีความจำเป็นต้องตอบสนองต่อปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องยอมรับแรงงานต่างชาติหลังไหลเข้ามา โดยเฉพาะจากประเทศกำลังพัฒนาในเอเชีย เช่น ฟิลิปปินส์ ไทย บังกลาเทศ อิหร่าน ปากีสถาน และจีน เป็นต้น แรงงานเหล่านี้จำนวนมากเข้ามาในญี่ปุ่นอย่างผิดกฎหมายหรือด้วยวีซ่าชั่วคราว (เช่น วีซ่าท่องเที่ยว) และอยู่เกินกำหนดเพื่อทำงาน

สืบเนื่องจากการเข้ามาสู่ประเทศญี่ปุ่น ยังมีปัญหาของการอยู่ต่อของแรงงานต่างด้าวเป็นเวลานาน เพื่อตอบสนองต่อภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่ยืดเยื้อ บริษัทต่าง ๆ จะดำเนินการเพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านบุคลากรเพื่อลดต้นทุน และจะพิจารณามาตรการต่าง ๆ เช่น การลดจำนวนพนักงาน การเปลี่ยนพนักงานประจำไปเป็นงานพาร์ทไทม์ การจ้างทรัพยากรมนุษย์จากภายนอก และการใช้แรงงานต่างชาติ ในส่วนของปัญหาแรงงานต่างชาติ บริษัทต่างๆ พยายามใช้ประโยชน์จากแรงงานต่างชาติในรูปแบบของการจ้างงานทางอ้อมให้มากที่สุด คือจากบริษัทจัดหางาน การทำเช่นนี้ช่วยลดต้นทุนการจัดการการจ้างงาน

นโยบายสำคัญและกรอบกฎหมาย

พระราชบัญญัติควบคุมการเข้าเมืองของญี่ปุ่นได้รับการแก้ไขในปี 1989 เพื่อนำกฎหมายที่เข้มงวดยิ่งขึ้นมาใช้ในขณะที่ยกเว้นให้ชาวต่างชาติบางประเภทสามารถทำงานได้ พระราชบัญญัตินี้ห้ามแรงงานต่างชาติที่ไม่มีทักษะอย่างเป็นทางการ แต่อนุญาตสำหรับผู้เชี่ยวชาญที่มีทักษะ (เช่น วิศวกร) รัฐบาลได้ริเริ่มระบบฝึกงานเพื่อให้แรงงานต่างชาติสามารถเข้ามาฝึกงานได้ แม้ว่าระบบนี้จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าใช้แรงงานราคาถูกโดยแอบอ้างว่าเป็นการฝึกทักษะก็ตาม รัฐบาลยังสนับสนุนให้ลูกหลานชาวญี่ปุ่น (นิคเกจิน) รุ่นที่สองและสามย้ายถิ่นฐานกลับมาญี่ปุ่น โดยเฉพาะจากบราซิลและเปรู สามารถทำงานในญี่ปุ่นได้อย่างถูกกฎหมาย

ความท้าทายและปัญหา

การเข้าเมืองและการแสวงประโยชน์โดยผิดกฎหมาย

แรงงานต่างชาติจำนวนมากเข้ามาในญี่ปุ่นโดยไม่ได้รับใบอนุญาตถูกต้องตามกฎหมาย ส่งผลให้เกิดปัญหาแรงงานผิดกฎหมาย นายจ้างมักแสวงประโยชน์จากแรงงานเหล่านี้ซึ่งได้รับค่าจ้างต่ำ ทำงานเป็นเวลานาน และมีสภาพการทำงานที่ไม่เหมาะสม แรงงานต่างชาติได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายน้อยมากและเสี่ยงต่อการถูกละเมิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานในอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น การก่อสร้าง การผลิต และความบันเทิง

การเลือกปฏิบัติ

แรงงานต่างด้าวต้องเผชิญกับการเลือกปฏิบัติทางสังคมจำนวนมาก และมักถูกมองว่าเป็นคนนอกหรือเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่น (แม้ว่าการกล่าวอ้างดังกล่าวมักจะเกินจริง) รายงานของสื่อที่เชื่อมโยงแรงงานต่างด้าว โดยเฉพาะผู้อพยพผิดกฎหมาย กับอาชญากรรม ทำให้เกิดการตีตราเชิงลบ ความคิดเห็นของสาธารณชนในญี่ปุ่นในช่วงเวลานั้น ส่วนใหญ่ไม่เห็นอกเห็นใจแรงงานต่างด้าว เนื่องจากยึดมั่นในวัฒนธรรมญี่ปุ่นมากกว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผู้อพยพมักตกเป็นเป้าของอคติและการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ และปัญหาของอคติและการเลือกปฏิบัติเหล่านี้เป็นเรื่องปกติทั่วโลก กล่าวได้ว่าเป็นปัญหาที่พบบ่อยในประเด็นแรงงานต่างชาติในประเทศต่าง ๆ แรงงานอยู่ภายใต้การเลือกปฏิบัติ “การเลือกปฏิบัติ”

นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นกับระบบฝึกงานของรัฐบาล ที่ส่งเสริมโปรแกรมฝึกงานเพื่อเป็นวิธีช่วยให้คนงานได้รับทักษะ แต่กลับกลายเป็นระบบสำหรับการนำเข้าแรงงานราคาถูก แรงงานต่างด้าวหลายคนรายงานว่าสภาพการทำงานที่เลวร้าย ถูกเอารัดเอาเปรียบ และการฝึกอบรมจริงมีน้อยมาก

ด้านการงานและการใช้ชีวิตในต่างประเทศ ต้องมีความอดทน ความอดสาเห แต่แรงงานต่างชาติต้องเผชิญกับภาวะการคาดหวังไม่สมหวัง ปัญหาแรกสำหรับผู้อพยพคือการอาศัยอยู่ในประเทศที่มีวิถีชีวิตและภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และการเรียนรู้ภาษาของประเทศอื่น ทุ่มพลังมหาศาลในการปรับตัวในท้องถิ่นเพื่อเริ่มทำงานและใช้ชีวิตมาก่อน ในกระบวนการปรับตัวในท้องถิ่น มักจะถูกบังคับให้อดทน นอกจากนี้แม้ว่าในตอนแรกผู้คนจะอพยพออกไปพร้อมกับความฝันและตั้งเป้าหมายไว้ แต่ส่วนใหญ่ความคาดหวังของพวกเขากลับไม่เป็นดังคาด

ในด้านของลูกหลานญี่ปุ่นรุ่นที่สองและสามที่กลับมาจากต่างประเทศ ในช่วงต้นทศวรรษ 1990 รัฐบาลญี่ปุ่นได้คัดเลือกคนเชื้อสายญี่ปุ่นที่เป็นชาวบราซิลและเปรูให้ทำงานในภาคส่วนที่ขาดแคลนแรงงาน

แม้ว่านิเกจินจะมีสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์กับญี่ปุ่น แต่พวกเขาก็ยังคงเผชิญกับอุปสรรคด้านภาษาและการเลือกปฏิบัติ เนื่องจากสังคมยังไม่ยอมรับพวกเขาในฐานะ “คนญี่ปุ่น” อย่างเต็มที่

ความสัมพันธ์กับปัญหาชีวิตประจำวันของชาวต่างชาติ

ชาวต่างชาติมักจะรวมตัวกันในบางสถานที่ ในความเป็นจริงมีปรากฏการณ์ที่ชาวต่างชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เฉพาะและทำให้เกิดปัญหาที่ยากลำบาก ในพื้นที่ที่มีชาวต่างชาติอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากสามารถใช้เพียงภาษาแม่ของประเทศต้นทางในการดำรงชีวิตได้ สิ่งนี้มีศักยภาพที่จะพัฒนาไปสู่สถานการณ์ที่ตัดขาดจากวัฒนธรรมญี่ปุ่น และมีความขัดแย้งทางวัฒนธรรมของชาตินั้น ๆ ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างคนทั้งสองประเทศ และอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งกับสังคมญี่ปุ่นด้วย เป็นภาระขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่จะต้องจัดการกับปัญหาความขัดแย้งนี้ ชาวญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันหรือใกล้เคียงมักจะร้องเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมของชาวต่างชาติ เช่น การรวมตัวส่งเสียงดังในยามวิกาล การไม่รักษาความสะอาดเรียบร้อย การทิ้งขยะที่ไม่เป็นไปตามกฎของเมือง เป็นต้น

บริษัทต่าง ๆ ให้ความสนใจกับการจัดการการจ้างงานของชาวต่างชาติที่พวกเขาจ้างในเวลากลางวัน แต่เมื่อแรงงานต่างชาติออกจากบริษัท ชีวิตของพวกเขาภายนอกบริษัทนั้นไม่ผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น และต้องแก้ไขปัญหาในชุมชนท้องถิ่นในขณะเดียวกันก็รักษาความสัมพันธ์อันดีกับรัฐบาลท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่น ปัญหาอีกประการหนึ่งที่ชาวต่างชาติเผชิญในชีวิตประจำวันคือเรื่องการศึกษาของบุตรหลาน ลูก ๆ ของชาวต่างชาติกลายเป็นคนญี่ปุ่นเพราะพวกเขาได้รับการศึกษาและเติบโตในญี่ปุ่น แต่เนื่องจากพวกเขาอยู่ระหว่างประเทศบ้านเกิดของพ่อแม่กับญี่ปุ่น พวกเขาจึงมีโอกาสสับสนทั้งในด้านความคิดและภาษา จำเป็นต้องปรับตัวอย่างมากเมื่อเข้าโรงเรียนในญี่ปุ่น ผลกระทบนี้เกิดขึ้นในครอบครัวของคนงานชาวต่างชาติ สถานที่ศึกษา และชุมชนท้องถิ่น แต่บริษัทที่จ้างชาวต่างชาติมักจะไม่สนใจปัญหาเหล่านี้

ผลกระทบของฟองสบู่เศรษฐกิจแตก (ทศวรรษ 1990)

เมื่อเศรษฐกิจฟองสบู่ของญี่ปุ่นแตกในช่วงต้นทศวรรษ 1990 อัตราการว่างงานก็เพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้ความไม่พอใจต่อคนงานต่างชาติเพิ่มมากขึ้น คนงานต่างชาติจำนวนมากสูญเสียงานและเผชิญกับการเนรเทศหรือถูกกดดันให้ออกจากงาน เมื่อเกิดสถานการณ์เช่นนี้ แรงงานต่างชาติน่าจะตัดสินใจกลับประเทศตน แต่ข้อเท็จจริงมิได้เป็นเช่นนั้น โยริมิตสึ มาซาโทชิ กล่าวไว้ใน 日本における外国人労働者問題の歴史的推移と今後の課題 ความว่า

バブルの崩壊 労働需要の変化

バブルの崩壊とともに、外国人労働者問題への関心が急速に低下していった。その背景には、バブルの崩壊による不況の長期化は全体としての労働需要を縮小させ、外国人労働者への需要も減少し、外国人は母国へ帰らざるをえない、との観測があったものと思われる。より具体的には、外国人を最も多数雇用していた自動車や家電製品の関連下請け企業からの外国人労働者に対する需要が激減すると、外国人労働者が失職し、国内の外国人労働者の数は減少する、との予想である。

ところが、現実とは異なっていた。慢性的に労働力の不足状態の地域・産業・企業があり、非常に根強い外国人への需要が存在し、外国人労働者はそこに向かって流れていっ

た。この現象を別の観点から見ると、地域的にも職業的にも外国人労働者の就労が拡散したことになる。従って、予想に反して、外国人労働者の数が減らなかったのである。

(Yorimitsu, 2002, p. 26)

สรุปได้ว่า

“เมื่อเศรษฐกิจฟองสบู่แตก ความสนใจในประเด็นแรงงานต่างชาติลดลงอย่างรวดเร็ว ข้อสังเกตว่าภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่ยืดเยื้อยาวนานจากฟองสบู่แตก จะทำให้ความต้องการแรงงานโดยรวมลดลง ลดความต้องการแรงงานต่างด้าว และบังคับให้ชาวต่างชาติต้องเดินทางกลับประเทศบ้านเกิดของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อความต้องการแรงงานต่างด้าวจากบริษัทรับเหมาช่วงที่เกี่ยวข้องกับรถยนต์และเครื่องใช้ในบ้านซึ่งมีการจ้างงานชาวต่างชาติมากที่สุดลดลงอย่างรวดเร็ว แรงงานต่างด้าวตกงานและจำนวนแรงงานต่างด้าวในประเทศลดลง

อย่างไรก็ตาม ความเป็นจริงแตกต่างออกไป มีหลายภูมิภาค อุตสาหกรรม และบริษัทที่ประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานอย่างเรื้อรัง และมีความต้องการชาวต่างชาติอย่างมาก แรงงานต่างชาติจึงหลั่งไหลเข้ามาหาพวกเขา เมื่อมองปรากฏการณ์นี้จากอีกมุมมองหนึ่ง แสดงว่าการจ้างงานแรงงานต่างด้าวได้แพร่กระจายไปทั้งในระดับภูมิภาคและด้านอาชีพ จึงไม่เป็นไปตามคาดจำนวนแรงงานต่างด้าวจึงไม่ลดลง”

อีกเหตุผลหนึ่งที่อยู่เบื้องหลังการแพร่กระจายและการเพิ่มจำนวนแรงงานต่างชาติก็คือความจริงที่ว่าแม้ว่าพวกเขาจะเดินทางกลับประเทศบ้านเกิดก็ไม่มีการทำ ซึ่งหมายความว่าการทำงานในญี่ปุ่นมีโอกาสมหาศาลที่ดีกว่าการกลับประเทศบ้านเกิด ดังนั้นแม้ว่าจะตกงาน แต่ก็ยังคงอยู่ในญี่ปุ่นต่อไปแม้จะอยู่ในเงื่อนไขที่ไม่เหมาะสม ถูกเอารัดเอาเปรียบ

สรุปปัญหาแรงงานต่างด้าว

1. การแสวงประโยชน์จากแรงงาน ค่าจ้างต่ำ ชั่วโมงการทำงานที่ยาวนาน และสภาพการทำงานที่เลวร้ายสำหรับแรงงานต่างด้าว
2. การอพยพเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย แรงงานที่ไม่มีเอกสารจำนวนมากทำให้เกิดการปราบปรามและการเนรเทศ
3. การเลือกปฏิบัติทางสังคมและปัญหาการปรับตัวของชาวต่างชาติ เนื่องจากมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมมาก ตั้งแต่ค่านิยม ภาษา วิธีการดำรงชีวิต ทำให้ชาวต่างชาติมีความยากลำบากมากในการดำรงชีวิตในญี่ปุ่น พวกเขาต้องเผชิญกับการกีดกัน อคติ และการตีตรา
4. ปัญหาของระบบฝึกงาน ระบบถูกนำไปใช้ในทางที่ผิดเพื่อจัดหาแรงงานราคาถูกแทนที่จะให้การฝึกอบรมทักษะ
5. นิกเกจินแม้ว่าจะได้รับการยอมรับทางกฎหมาย แต่นิกเกจินยังคงเผชิญกับความยากลำบากทางวัฒนธรรมและสังคมเนื่องจากไม่ค่อยได้รับการยอมรับ

ความท้าทายของญี่ปุ่นในเรื่องแรงงานต่างชาติในช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990 เน้นย้ำถึงการเผชิญปัญหาที่กว้างขึ้นเกี่ยวกับการย้ายถิ่นฐาน การบูรณาการ และความสมดุลระหว่างความต้องการทางเศรษฐกิจและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม คาวากามิยอมเห็นความแปลกแยกของชาวต่างชาติที่อพยพเข้ามาทำงานและใช้

ชีวิตในประเทศญี่ปุ่นและต้องการแสดงให้เห็นวิถีชีวิต อารมณ์ความรู้สึกของพวกเขาผ่านตัวละคร “หมี” ด้วยกลวิธีการเล่าเรื่องแนวสัจนิยมมหัศจรรย์ ทำให้เกิดเรื่องราวระหว่าง “หมี” กับ “ฉัน” โดยฉันสามารถยอมรับเพื่อนใหม่ที่มีความแตกต่างได้ในระดับหนึ่งทีเดียว จึงไม่น่าแปลกใจที่เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” ถูกคัดเลือกให้นักเรียนมัธยมอ่านในฐานะเรื่องสั้นร่วมสมัย เพราะชาวญี่ปุ่นในยุคต่อ ๆ ไปจะต้องปรับตัวกับความหลากหลายที่มีเพิ่มขึ้นในสังคมญี่ปุ่น การยอมรับและให้เกียรติผู้ซึ่งมีความแตกต่างเป็นคุณสมบัติของเยาวชนในฐานะประชากรโลกด้วย

จากการวิเคราะห์ “หมี” ในเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” ที่รู้สึกว่าตัวเองแปลกแยกในสังคมญี่ปุ่น จึงมีความพยายามในหลาย ๆ ด้านในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมญี่ปุ่น เช่น การรักษามารยาท การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีญี่ปุ่น แสดงความสนใจต่อผู้อื่นตามแบบคนรุ่นเก่าของญี่ปุ่น ใช้ภาษาสุภาพตามครรลองของสุภาพชนในญี่ปุ่น เป็นต้น ความพยายามนี้เป็นไปเพราะ “หมี” ประารถที่จะเข้าไปเป็นสมาชิกคนหนึ่งคนในสังคมญี่ปุ่น แต่สุดท้ายในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” แสดงถึงความล้มเหลวของความพยายาม ที่ปฏิบัติตามยาวนานตั้งแต่ตอนย้ายเข้ามาในเมืองตั้งแต่เป็นหนุ่ม เห็นความแปลกแยกของ “หมี” ในสังคมญี่ปุ่นชัดเจนยิ่งขึ้น “หมี” เหน็ดเหนื่อยและท้อแท้จนในที่สุดก็ตัดสินใจกลับไปบ้านเดิมในป่า

ด้านวัฒนธรรม

ชาวไอนุกับหมี อิโอมันเตะ (イオマンテ, Iomante) และ คามุย (カムイ, Kamuy)

ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 เกี่ยวกับคุณลักษณะของวรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์ ที่เนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น นิทานพื้นบ้าน ตำนานเทพปกรณัม ในรวมเรื่องสั้น *เทพเจ้าหมี* มีคุณลักษณะนี้ โดยสิ่งมีชีวิตในโลกแฟนตาซีที่เป็นอื่น ไม่ใช่มนุษย์ ปรากฏขึ้นในชีวิตประจำวันของมนุษย์ และมีการสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์กันจนเป็นเรื่องราว สิ่งมีชีวิตเหล่านี้บางก้อยู่ในตำนาน บางก้อยู่ในจินตนาการของมนุษย์ รวมทั้ง “หมี” ที่ใช้ภาษามนุษย์และมีพฤติกรรมแบบมนุษย์ มีความเข้าใจวัฒนธรรมญี่ปุ่น เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” และ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” มีความเกี่ยวข้องกับตำนานหรือเทพปกรณัมญี่ปุ่น มีการกล่าวถึงเทพเจ้าหมี การวอนขอให้เทพเจ้าหมีปกป้องคุ้มครอง “ฉัน” ซึ่งเป็นมนุษย์ ในวัฒนธรรมของชาวไอนุ ซึ่งอาศัยอยู่ที่เกาะฮอกไกโดเหนือสุดของญี่ปุ่น มีเรื่องเกี่ยวกับเทพเจ้าหมีถึงแม้ว่าในเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” จะไม่มีการกล่าวถึงคามุย (วิญญาณศักดิ์สิทธิ์) แห่งหมีโดยตรง แต่ก็มีความเป็นไปได้สูงที่คามูกาโมอาจได้รับแรงบันดาลใจจากความเชื่อของชาวไอนุและวัฒนธรรมญี่ปุ่นโดยรวมในการสร้างสรรค์เรื่องราวนี

ความเชื่อมโยง คามุยแห่งหมี กับเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี”

เหตุผลที่สามารถเชื่อมโยงกันได้คือ

1. **ความเชื่อในเทพเจ้าและสิ่งเหนือธรรมชาติ** ทั้งคามุยแห่งหมีและเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” ล้วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อในเทพเจ้าและสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมญี่ปุ่นและวัฒนธรรมพื้นเมืองต่าง ๆ

2. **ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ** เน้นย้ำถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยคามุยแห่งหมีเป็นตัวแทนของธรรมชาติ ส่วนเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” และ “อาหารกลางวันบนพื้น

หญา”มีการนำเสนอตัวละคร “หมี” ที่ผูกพันกับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง คาวากามิเป็นคนเคารพและให้ความสำคัญต่อธรรมชาติ ดังที่ได้กล่าวในบทที่ 2

3. การใช้สัญลักษณ์ สัตว์ต่าง ๆ มักถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในทั้งวรรณกรรมและความเชื่อของหลายวัฒนธรรม หมีก็เป็นสัตว์ที่มีความหมายทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย อาจเป็นไปได้ว่าหมีในเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” อาจถูกใช้เป็นสัญลักษณ์แทนความแข็งแกร่ง ความเฉลียวฉลาด ความอบอุ่น และความรัก

4. การสำรวจความเป็นมนุษย์ ทั้งคามุยะแห่งหมีและเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” อาจมีการสำรวจความและตั้งคำถามกับเป็นมนุษย์ด้วย เช่น ทศนคติ อารมณ์ความรู้สึกของ “ฉัน” เมื่อได้มีปฏิสัมพันธ์กับ “หมี” หรือชายสามคนที่ประกอบด้วยผู้ใหญ่สอง เด็กหนึ่ง ที่ปฏิบัติต่อหมีแบบไม่มีมารยาท ซึ่งปกติแล้วชาวญี่ปุ่นจะไม่มีพฤติกรรมแบบนี้กับชาวญี่ปุ่นด้วยกัน

คามุยะแห่งหมี คือศูนย์กลางของความเชื่อของชาวไอนุ ถือเป็นหนึ่งในคามุยะที่สำคัญที่สุดในความเชื่อของชาวไอนุ หมีไม่ได้เป็นเพียงแค่วรรณคดีในสายตาของชาวไอนุ แต่ยังเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อมโยงกับเทพเจ้าอย่างใกล้ชิด สาเหตุที่หมีมีความสำคัญต่อชาวไอนุคือ

เป็นตัวแทนของคามุยะ ชาวไอนุเชื่อว่าหมีเป็นสัตว์ที่คามุยะแปลงกายมาเพื่อมาเยี่ยมเยียนมนุษย์ หมีจึงเป็นตัวแทนของคามุยะบนโลกมนุษย์

มีความแข็งแกร่งและสติปัญญา หมีเป็นสัตว์ที่แข็งแกร่ง ฉลาด และสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี ชาวไอนุจึงยกย่องหมีในฐานะสัตว์ที่น่าเคารพ

เป็นแหล่งอาหารและเครื่องนุ่งห่ม หมีเป็นแหล่งอาหารและขนสัตว์ที่สำคัญสำหรับชาวไอนุ การล่าหมีจึงเป็นเรื่องที่ต้องทำด้วยความเคารพและระมัดระวัง

อยู่ในพิธีกรรมอิโอมันเตะ พิธีกรรมอิโอมันเตะเป็นพิธีกรรมสำคัญของชาวไอนุที่เกี่ยวข้องกับหมีโดยตรง พิธีนี้เป็นการส่งวิญญาณของหมีกลับคืนสู่สวรรค์ เพื่อเป็นการขอบคุณคามุยะที่ได้มอบของขวัญอันมีค่ามาให้

สำหรับคนทั่วไป หมีเป็นสัญลักษณ์ของป่า สำหรับชาวไอนุ หมีคือเทพเจ้า พิธีส่งหมีของชาวไอนุหรือพิธีอิโอมันเตะ เป็นพิธีต้อนรับเทพเจ้าหมีที่ส่งมาจากดินแดนแห่งเทพเจ้า และนำวิญญาณของพวกเขากลับสู่ดินแดนแห่งเทพเจ้า

เมื่อสิ้นสุดฤดูหนาว ชาวไอนุจะล่าหมีสีน้ำตาลที่ยังคงจำศีลอยู่ในรูของพวกมัน หากลูกหมีเกิดในช่วงจำศีลฤดูหนาว แม่หมีจะถูกฆ่า แต่ลูกหมีจะถูกพากลับไปหมู่บ้านและเลี้ยงดู ในตอนแรกจะถูกเลี้ยงดูที่บ้านเหมือนเด็ก และบางครั้งก็ให้นมเหมือนเด็กทารก เมื่อพวกมันโตขึ้น จะถูกย้ายออกไปข้างนอกไปยังกรงที่ทำจากท่อนไม้ แต่พวกมันยังคงได้รับอาหารคุณภาพสูง หลังจากเลี้ยงหมีได้ประมาณหนึ่งหรือสองปี คนทั้งหมู่บ้านก็จัดพิธีอำลาครั้งใหญ่ ฆ่าหมีสีน้ำตาลโดยเอาคอไว้ระหว่างท่อนไม้ ฆ่าแหละและเสิร์ฟเนื้อให้กับผู้คน มีการจัดแท่นบูชา คันธนูและลูกธนู อาหาร และในปัจจุบันมีการถวายเป็นมณีนาริน และรินสาเกลงบนหมี พวกเขายิงหมีด้วยลูกศรดอกไม้เพื่อ “ปล่อยให้มันเล่น” และสุดท้ายก็แยกร่างกายและวิญญาณของหมีออกด้วยการบีบคอของหมีด้วยท่อนไม้ ในขณะนั้นเอง ตัวแทนชาวไอนุคนหนึ่งจะยิงธนูขึ้นไปบนท้องฟ้า และทุกคนก็กรีดร้องพร้อมกัน

ในทางศาสนาถูกตีความว่า เป็นคามุยที่มายังโลกของมนุษย์ในรูปของหมีสีน้ำตาล และหลังจากได้รับการดูแลอย่างเอาใจใส่ในช่วงระยะเวลาหนึ่งก็จะมีการจัดงานเลี้ยงอำลาเพื่อให้คามุยกลับคืนสู่โลกของ เทพเจ้า เนื้อและขนที่ได้จากการฆ่าหมีสีน้ำตาลเป็นของที่ระลึกที่คามุยทิ้งไว้ เพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณ สำหรับชาวไอนุ คามุยคือหมีสู่ที่เป็นที่รักบนโลก ด้วยพิธีนี้ชาวหมู่บ้านจึงได้รับพรจากการล่าสัตว์อันอุดมสมบูรณ์ ผู้คนจะขอพรให้หมีสู่กลับมา พิธีโอโม่มนะในฮอกไกโดถูกห้ามจัดตั้งตั้งแต่ปี 1955 ด้วยสาเหตุที่ว่าเป็นพิธีกรรมปาเถื่อน แต่ประกาศดังกล่าวถูกถอนออกในเดือนตุลาคมปี 2006 โดยกระทรวงสิ่งแวดล้อม ระบุว่าพิธีกรรมที่ใช้สัตว์ไม่ถือเป็นการทำธุรกรรมสัตว์ トラバコที่มีการดำเนินการอย่างเหมาะสมและมีเหตุผลอันสมควร ดังนั้นในเดือนเมษายน ปี 2007 องค์กรที่เกี่ยวข้องจึงได้รับการแจ้งให้ทราบถึงการยกเลิกการห้ามทำพิธี

(イオマンテ, 2024) <https://ja.wikipedia.org/wiki/イオマンテ> เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2567

การเตรียมการสำหรับพิธีโอโม่มนะ

- 1) ผู้เฒ่าตัดต้นอินาคูเพื่อถวายคามุย
- 2) พวกผู้หญิงเตรียมสาเก ชาวบ้านเดินรำไปรอบ ๆ กรงหมี เพื่อไว้อาลัยแด่พระเจ้า
- 3) ดึงหมีออกจากกรง ผูกเชือก แล้วนำออกไปในที่โล่ง ผู้หญิงที่เป็นผู้ดูแลหมีเดินตามมา
- 4) มัดหมีไว้กับเสาในลานกว้างแล้วยิงพวกมันด้วยลูกธนูดอกไม้อ่อน แล้วปล่อยให้หมีเล่นสนุก
- 5) หลังจากที่มีสนุกสนานเพียงพอแล้ว พวกเขาจะบีบคอของหมีสู่ด้วยท่อนไม้ แล้ววิญญาณและร่างกายก็แยกจากกัน ผู้หญิงที่เป็นผู้ดูแลหมีรำให้
- 6) ร่างกายของหมีสู่ซึ่งแยกออกจากจิตวิญญาณ จะถูกประดิษฐานอยู่บนแท่นบูชา มีการถวายสาเกและต้นอินาคู ชาวบ้านอธิษฐานด้วยความเคารพ
- 7) หลังจากนั้น กะโหลกของหมีสู่ซึ่งมีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์อาศัยอยู่ จะถูกจัดวางขึ้นที่บูชาชั้น (แท่นบูชา) และมีการถวายเครื่องบูชาอย่างยิ่งใหญ่
- 8) ชาวบ้านฉลองหลังจากพิธี สนุกกับงานเลี้ยงและเต้นรำ

พิธีโอโม่มนะ ไม่ได้เป็นเพียงแค่พิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังเป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างชาวไอนุกับธรรมชาติ และเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมและความเชื่อของชาวไอนุจากรุ่นสู่รุ่น

ตามประวัติการศึกษาของคาวากามิ เธอเรียนชีววิทยาและเคยเป็นครูมัธยม บิดาเป็นศาสตราจารย์ชีววิทยาในมหาวิทยาลัย อาจกล่าวได้ว่ามีความเคารพต่อชีวิตสัตว์ และมีความรู้สึกขอบคุณสัตว์ทดลอง ที่ได้เสียสละชีวิตเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นของมนุษย์ หมีสู่ที่ถูกบูชาส่งวิญญาณกลับสู่ดินแดนแห่งเทพเป็นตัวแทนของสัตว์ที่ถูกใช้งานตามความต้องการของมนุษย์

อามาเอะ ใน “เทพเจ้าหมี”

อามาเอะ (甘え) เป็นคำซึ่งแสดงวัฒนธรรมและพฤติกรรมของชาวญี่ปุ่นได้ดีอีกคำหนึ่ง อามาเอะ หมายถึงการอ่อนหรือต้องการการปรนเปรอ ตามใจ ในเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” จะเห็นได้ว่า “หมี” คอยถามไถ่ความรู้สึกของ “ฉันทัน” และเสนอสิ่งต่าง ๆ พร้อมการปรนนิบัติมากมาย จนผู้อ่านคิดว่าเกินปกติไป

มาก ในด้านของตัวละคร “ฉัน” ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าเป็นชาวญี่ปุ่น ได้รับการเอาใจใส่เป็นอย่างมากจนรู้สึกดี สิ่ง
“หมี” เสนอให้ได้แก่

- 1) มอบโซบะย้ายบ้านให้
- 2) การถามว่าร้อนไหมระหว่างเดินไปจุดหมายปลายทาง หากร้อน เสนอให้หาที่นั่งพัก
- 3) ปูผ้าที่เตรียมมาให้ที่นั่งปิกนิกริมแม่น้ำ
- 4) เตรียมอุปกรณ์สำหรับรับประทานอาหารมา
- 5) เสนอให้ผ้าเช็ดตัวสำหรับให้หมีสำหรับการนอนหลังอาหารกลางวัน
- 6) เสนอการร้องเพลงกล่อมให้หลับ
- 7) จับปลาในแม่น้ำให้ และทำปลาแดดเดียวมอบให้เป็นที่ระลึกในเย็นวันนั้น

สิ่งที่ “หมี” เสนอให้แสดงความห่วงใย เอาใจใส่ตามแบบที่ชาวญี่ปุ่นในยุคก่อนมักจะมีให้ต่อกัน ใน 7
ข้อการเสนอความเอาใจใส่ “ฉัน” ปฏิเสธไปเพียง 2 ข้อคือ การนั่งพักคลายร้อนกับการร้องเพลงกล่อมให้หลับ
นอกนั้นยินดีรับการปรนเปรอจาก “หมี” การเสนอให้และรับการตามใจเช่นนี้ ผังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมญี่ปุ่น
ซึ่งผู้วิจัยสันนิษฐานว่า นำไปสู่ขนบการให้บริการที่เป็นเอกลักษณ์ของญี่ปุ่นคือ โอโมเตนาชิ หรือ hospitality
แบบญี่ปุ่น ซึ่งเป็นการให้บริการเกินความคาดหมายของผู้รับไปมาก

International Psychoanalytical Association มีการอธิบายเรื่อง อามาเอะ ไว้ใน The IPA Inter-
Regional Encyclopedic Dictionary of Psychoanalysis ความว่า

甘えは、一般的に日常的に使用される日本語の言葉である。それは、甘えるという動
詞の 名詞形である。どちらも「甘い味」を意味する形容詞、甘いから派生している。甘える
は、「得る」や「獲得する」を意味する動詞「える」と甘いとの結合である。それゆえ、甘えるの
元々の意味は、文字通り、甘いものを得るということである。一般的には、甘えるは、寛大さを
引き出し、望んだものを手に入れるために、子どものような、依存的なやり方で振る舞うことを
言う。望んだものとは、愛情、身体的親密さ、情緒的あるいは実際の援助、要求への同意とい
ったものである。それは、わがままであることをアピールする行動であり、ある 程度のなじみ
深い親密な近接を想定している。典型的には、乳児や子どもが、自分の願望を 認めてもらうた
めに、母性的な人物や世話をする人に愛らしく依存する方法で関わるのであろう。

甘えと甘える行動は、なじみのある環境や子ども時代に限らず、日本人の対人間の交
流 において見受けられる。これは、親密な個人的友情、カップル関係の親密さ、拡大家族、同
級生やチームメイトのような密着した小グループの中で生じるかもしれない。また、教 師/生
徒、上司/部下、先輩/後輩といった仲間のような権力や地位の差のある関係においても認められ
る。対人関係の状況により、甘えという現象は、関係性の強さや健全さの意味 を表わすものと
して広く受け入れられている一方で、人の未熟さや自分勝手さ、権利の感覚、社会に対する認識
や常識の欠如としてネガティブにも理解されている。(衣笠, 2002, p. 2)

อามาเอะ เป็นคำภาษาญี่ปุ่นที่ใช้กันทั่วไปในชีวิตประจำวัน มันเป็นรูปนามของคำกริยา Amaeru
ทั้งสองคำมีรากศัพท์มาจากคำว่า “หวาน” ซึ่งหมายถึง “รสหวาน” อามาเอะ เป็นการผสมผสานระหว่าง
คำกริยา “เอะ” ซึ่งแปลว่า “ได้รับ” หรือ “ได้รับ” และ “อาโม” ซึ่งแปลว่าหวาน ดังนั้นความหมายดั้งเดิมของ
อามาเอะ จึงหมายถึงการได้รับของหวาน โดยทั่วไป การทำตามใจชอบ หมายถึงการประพฤติตนเหมือนเด็ก

พึ่งพาอาศัยกัน เพื่อกระตุ้นความมีน้ำใจและได้รับสิ่งที่ปรารถนา ความใกล้ชิดทางกาย การได้รับสนับสนุนทางอารมณ์หรือในทางปฏิบัติด้วย และการยินยอมต่อคำขอ พฤติกรรมที่แสดงความเอาแต่ใจตัวเองนี้ทำได้อีกคนที่ถือว่ามีความคุ้นเคยและใกล้ชิดในระดับหนึ่ง โดยปกติแล้ว ทารกและเด็กจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมารดาหรือผู้ดูแล ด้วยความรักและการพึ่งพา เพื่อให้ความปรารถนาของพวกเขาได้รับการยอมรับ

การอ่อนและพฤติกรรมเอาแต่ใจ (ต้องการถูกตามใจ) ไม่ได้จำกัดอยู่แค่สภาพแวดล้อมที่คุ้นเคยหรือในเด็กเท่านั้น แต่สามารถเห็นได้จากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนญี่ปุ่น สิ่งนี้อาจเกิดขึ้นในมิตรภาพส่วนตัวที่ใกล้ชิด ความใกล้ชิดของความสัมพันธ์แบบคู่รัก ครอบครัวขยาย หรือในคนกลุ่มเล็ก ๆ ที่ใกล้ชิดกัน เช่น เพื่อนร่วมชั้นหรือเพื่อนร่วมทีม นอกจากนี้ยังได้รับการยอมรับในความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือสถานะที่แตกต่างกัน เช่น ระหว่างครูกับนักเรียน ผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา รุ่นพี่กับรุ่นน้อง ปรากฏการณ์ของอามาเอะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในด้านของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลว่า เป็นสัญลักษณ์ของความเข้มแข็งและความสัมพันธ์ที่ดี ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แต่ก็อาจเป็นสัญญาณในเชิงลบ เช่น การขาดวุฒิภาวะ ความเห็นแก่ตัว ขาดความตระหนักรู้ทางสังคม และสามัญสำนึก

คินูางะ และคณะ ยังกล่าวไว้อีกว่า

The North American Comprehensive Dictionary of Psychoanalysis において、Akhtar (2009, p. 12) は、甘えを「断続的に繰り返される、文化的に形作られた交流を意味する日本 の言葉であり、そこでは礼儀や形式といった通常の規則が猶予され、人々が互いのために愛情深い自我の支援を受け取ったり与えたりする」と定義している。

ใน The North American Comprehensive Dictionary of Psychoanalysis Salman Akhtar (2009, p. 12) ให้คำจำกัดความของอามาเอะ เป็นคำภาษาญี่ปุ่นที่แสดงถึงการแลกเปลี่ยนที่มีรูปแบบทางวัฒนธรรมที่ไม่สม่ำเสมอตายตัว ซึ่งกฎเกณฑ์ด้านมารยาทและพิธีการตามปกติจะถูกระงับ และผู้คนต่างแสดงความรักซึ่งกันและกัน “การรับหรือให้บางสิ่งบางอย่าง” หมายถึง “การรับหรือให้บางสิ่งบางอย่าง”

(衣笠, 2002, pp. 2-3)

สังคมญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับเด็กและดูแลเด็กดีมาก คนในชุมชนช่วยกันปกป้องให้เด็กปลอดภัย ผู้ใหญ่ที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน จะช่วยเป็นหูเป็นตาเพื่อสวัสดิภาพของเด็ก เด็กจะถูกปกป้องด้วยค่านิยมและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อการเจริญเติบโตตามแบบแผน มีชีวิตที่ปลอดภัย ส่วนหนึ่งเพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สิ่งนี้แสดงให้เห็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในการช่วยดูแลเด็ก ๆ และเด็กจะเรียนรู้เพื่อกำหนดสถานภาพของตนเองในชุมชน ชาวญี่ปุ่นถูกปกป้องด้วยสังคมและรัฐมาก กฎหมาย กฎระเบียบต่าง ๆ ถูกกำหนดอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และปกป้องประชาชนจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งกฎระเบียบเหล่านี้อาจจะดูเข้มงวดเกินไปในสายตาของชาวต่างชาติ เมื่อชาวญี่ปุ่นออกไปนอกกรอบพื้นที่ สังคมวัฒนธรรมญี่ปุ่น เป็นเรื่องง่ายที่พวกเขาจะพบกับอันตราย เนื่องจากชาวญี่ปุ่น เคยชินกับวิถีชีวิตในประเทศญี่ปุ่น มักจะไม่มีสมาธิหรือไม่สามารถพยากรณ์ภัยต่าง ๆ จากมนุษย์ ที่จะมาคุกคามพวกเขาได้ อาจกล่าวได้ว่าชาวญี่ปุ่นเคยชินกับอามาเอะ นั่นเอง

ผู้ที่วิเคราะห์เกี่ยวกับอามาเอะของญี่ปุ่นได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง และงานเขียนถูกอ้างอิงมากที่สุดคือ โดอิ ทาเกโอะ (土居健郎) จิตแพทย์ชาวญี่ปุ่น หนังสือ “โครงสร้างของอามาเอะ” (『甘えの構造』) ที่ตีพิมพ์ในปี 1971 เป็นที่กล่าวถึงอย่างกว้างขวาง ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ สำหรับฉบับภาษาไทยใช้ชื่อว่า “อะมะเอะ แก่นแท้จิตใจคนญี่ปุ่น” แปลและเรียบเรียงโดยมณฑา พิมพ์ทอง (2538) หนังสือเขียนขึ้นเพื่อทำความเข้าใจจิตวิทยาของชาวญี่ปุ่นและโครงสร้างของอามาเอะ ซึ่งหมายถึงความรู้สึกที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแบบญี่ปุ่น ที่ต้องการเป็นที่ขึ้นชอบและพึ่งพาคนรอบข้าง โดอิเปรียบเทียบกับพฤติกรรมนี้กับเด็กที่เรียกร้องจากผู้ปกครอง นอกจากนี้เขายังกล่าวด้วยว่าความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก เป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ในอุดมคติ

โดอิ กล่าวว่า อามาเอะเป็นความคิดสำคัญที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในโครงสร้างของบุคลิกภาพของคนญี่ปุ่น ความคิดที่เกิดจากภูมิหลังทางวัฒนธรรมนั้นเป็นเรื่องที่ฝังรากลึกจนยากที่จะถอนได้ (ย่อ) สภาพจิตใจแบบอามาเอะ นั้นเป็นแกนสำคัญของ กิริ นินโจ ซึ่งเป็นตัวสร้างทัศนคติทางศีลธรรมตั้งแต่สมัยเมจิ “อะมะเอะ แก่นแท้จิตใจคนญี่ปุ่น” (โดอิ, 2538, p. 13,15) นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงไปยังคำอื่น ๆ ด้วย โดยกล่าวว่า คิกานะ นั้นจะแสดงออกถึงความเกรงอกเกรงใจอยู่เสมอ เนื่องจากมีความกังวลว่าอีกฝ่ายหนึ่ง จะไม่ยอมรับอามาเอะของตนเองอย่างจริงจัง ส่วนवादากามาริ นั้นคือการเก็บกดความแค้นไว้ในใจโดยไม่แสดงอะไรออกมา สำหรับพวก เทเรรุ คือพวกที่ไม่สามารถจะแสดงอามาเอะของตัวเองออกมาโดยตรงไปตรงมา เช่นเดียวกับพวก โคดา วารุ เนื่องจากเกิดความละอายที่จะแสดงอามาเอะของตนออกมาต่อหน้าคนอื่น ไม่ใช่เพราะเกรงว่า อามาเอะของตนจะถูกปฏิเสธ (ย่อ) คนญี่ปุ่นใช้คำว่า ชูมาโน กันติดปากก็เพราะไม่ต้องการสูญเสียไมตรีจิตที่จะได้รับจากอีกฝ่ายหนึ่ง และต้องการได้รับอามาเอะ จากอีกฝ่ายหนึ่งต่อไปด้วย สภาพจิตใจในกรณีของ ชูมาโน ที่ได้พิจารณามาแล้วนี้มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกผิดและอาย (โดอิ, 2538, p. 22,24) คำว่า ชูมาโน เราจะคุ้นเคยกับการใช้โดยพูดคำว่า ชูมิมาเซ็น ที่ชาวต่างประเทศแปลความหมายว่าขอโทษ

ชาวต่างชาติมักจะรู้สึกแปลกใจมากที่ชาวญี่ปุ่น กล่าวคำว่า ชูมิมาเซ็น แทนการกล่าวขอบคุณ เมื่อได้รับการทำอะไรให้ เช่น เมื่อได้รับของขวัญวันเกิด สถานการณ์นี้สามารถอธิบายได้ด้วยหลักการในหนังสือของโดอิ คือ

ความรักในแบบที่เป็นฝ่ายรับนั้น จะมีแนวโน้มที่ฝ่ายที่เป็นผู้ต้องการความรัก จะรู้สึกขอบคุณ แต่ความรู้สึกขอบคุณนั้นจะมีความอายปนอยู่ด้วย และเป็นธรรมดาที่ความอายจะกั้นขวางความรู้สึกขอบคุณ ทำให้นึกถึงคำว่า ชูมาโน ในภาษาญี่ปุ่นขึ้นมาทันที การพูดขอบคุณต่อความปรารถนาดีของอีกฝ่ายหนึ่ง โดยใช้คำว่า ชูมาโนนี้เป็นการขอโทษที่ได้ทำให้เกิดภาระแก่อีกฝ่ายหนึ่งด้วย การขอบคุณมีความอายอยู่ และความอายนั้นเป็นอุปสรรคขวางกั้นความรู้สึกขอบคุณ (โดอิ, 2538, p.79)

สำหรับความรู้สึกเกรงใจแบบ คิกานะ และอายแบบเทเรรุ ซึ่งเป็นอาการของคนที่ไม่แสดงออกถึงความเกรงอกเกรงใจอยู่เสมอ เนื่องจากมีความกังวลว่าอีกฝ่ายหนึ่ง จะไม่ยอมรับอามาเอะของตนเองอย่างจริงจัง เป็นไปได้ว่า “หมี” ซึ่งพยายามทำตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมญี่ปุ่น มีอาการเหล่านี้เพราะกลัวว่า “ฉัน” จะไม่ยอมรับอามาเอะของตน ในตอนที่ขอกอดอ่าลา

การที่ “หมี” เอาอกเอาใจ “ฉันทน์” เป็นอย่างมากดังแสดงไว้ตอนต้นของหัวข้อนี้ แสดงให้เห็นว่า “หมี” มีความเข้าใจวัฒนธรรมญี่ปุ่น และเข้าใจ “ฉันทน์” ว่าต้องการการพึ่งพาแบบอามาเอะ “หมี” ใช้คำสุภาพตลอดเรื่อง ในขณะที่ “ฉันทน์” ใช้ภาษาธรรมดา และเสนออะไรให้เหมือนให้กับเด็ก เช่นร้องเพลงกล่อม โตอีกกล่าวถึงการใช้ภาษาสุภาพของชาวญี่ปุ่นไว้ว่า

การใช้คำสุภาพหรือเคโกะ ซึ่งพูดกันว่าพัฒนาไปมากในญี่ปุ่น เคโกะ มีความหมายตามตัวอักษรว่าเป็น ภาษาที่ใช้ยกย่องบุคคลที่มีฐานะสูงกว่าตน และไม่ต้องสงสัยเลยว่าผู้ที่เป็ฝ่ายได้รับการใช้คำสุภาพจะรู้สึกพึงพอใจมากกว่า ที่จะรู้สึกถูกยกย่องจนท่างเหินออกไป เคโกะที่ใช้กับผู้ที่มีฐานะสูงกว่ากับการใช้คำกับเด็กเล็ก ๆ นั้นคล้ายกันมาก คำที่เรียกเด็กมีคำยกย่อง โอเอ อยู่ข้างหน้าด้วย สิ่งนี้เองทำให้ผู้เขียนเกิดความคิดว่าในกรณีที่ใช้เคโกะกับผู้ที่มีฐานะสูงกว่าก็จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะเอาใจ เช่นเดียวกับที่เอาใจเด็ก ๆ โดยทั่ว ๆ ไป (โดอิ, 2538, p.54)

ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” มีบรรยากาศของ อามาเอะ ซึ่งเป็นความต้องการพึ่งพา การลดทอนอัตตาและกฎเกณฑ์เพื่อให้ได้ใกล้ชิดกันมากขึ้น อามาเอะ จะเกิดขึ้นได้ต้องได้รับการยอมรับหรืออนุญาตจากอีกฝ่าย การรอมชอมกันของ “ฉันทน์” ซึ่งเป็นมนุษย์ กับ “หมี” ซึ่งไม่ใช่มนุษย์ ชี้ให้เห็นการพึ่งพาซึ่งกันและกันภายใต้ความแตกต่าง การที่ “ฉันทน์” เสียใจเมื่อ “หมี” กล่าวลาอย่างถาวรในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” เป็นความรู้สึกที่มีความอ้างว้างเช่นเดียวกับเด็กที่ไม่ได้รับอามาเอะจากแม่ปะปนอยู่ด้วย

โอโมอิยาริ (思いやり) : ความสุขในการให้

ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” ผู้อ่านจะสัมผัสได้ถึงความโอบอ้อมอารีของ “หมี” และในงานวิจัยนี้ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ ถึงลักษณะ อุปนิสัยของ “หมี” ว่าสามารถเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมญี่ปุ่น หรือคนญี่ปุ่นในยุคก่อนที่เอื้อเพื่อ ใส่ใจ มีน้ำใจต่อคนรอบข้างคนรอบข้าง มีชีวิตแบบสมาชิกที่ดีของสังคม นิยมความกลมเกลียว หลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่ง ลักษณะนิสัยของหมีประการหนึ่งอธิบายได้ด้วยคำสำคัญในวัฒนธรรมญี่ปุ่น คือ โอโมอิยาริ

Erin Niimi Longhurst เขียนไว้ในหนังสือ โอโมอิยาริ ความสุขแห่งการนึกถึงผู้อื่นและเข้าใจตนเอง ว่าศิลปะแห่งโอโมอิยาริคือ การ เอาใจเขามาใส่ใจเรา มีน้ำใจ และนึกถึงผู้อื่น การคำนึงถึงผู้อื่น ให้มากขึ้น จำเป็นต้องมีศรัทธา และความไว้วางใจผู้อื่นในระดับ หนึ่ง สำหรับบางคน อาจหมายถึงการลดเกราะความระแวดระวังตัว โอโมอิยาริ ไม่ใช่เรื่องของการทำดีโดยมีแรงจูงใจแอบแฝง อย่างผลประโยชน์ทางธุรกิจ หรือได้เลื่อนสถานะความรักขึ้นไปอีกขั้น แต่เป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่กว่านั้น อาจเป็นเรื่องของการทำความดีเสียก็ได้ โอโมอิยาริ มุ่งเน้นวิธีที่จะส่งต่อความสุขที่ได้ค้นพบด้วยตนเองไปให้คนอื่น ๆ โดยการใช้ชีวิตให้สอดคล้องเข้ากันได้กับผู้อื่น ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน รู้จักแสดงความเคารพต่อกันอย่างเหมาะสม และรู้จักแสดงความชื่นชมยินดีกับผู้อื่น ความสำคัญของการเคารพซึ่งกันและกัน และการสื่อออกมาแม้ไม่ได้ถูกพูดถึงอย่างชัดเจน ในวัฒนธรรมญี่ปุ่น แต่แสดงออกผ่านการกระทำ ขนบธรรมเนียมปฏิบัติที่เคร่งครัด ผ่านภาษากาย การต้อนรับขับสู้ หรือแม้แต่เรื่อง تبدوเหมือนไม่สลักสำคัญ สิ่งเหล่านี้เผยให้เห็นชัดถึงวิธีที่ชาวญี่ปุ่นมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (ลอง เอิร์สต์, 2567, หน้า 17-24)

ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” จะเห็นได้ว่าการที่ “หมี” ใส่ใจ คำนึงถึงความต้องการของ “ฉั่น” ใฝ่ถามอย่างเอื้ออาทรระหว่างการไปปิกนิก เช่น ร้อนหรือไม่ จะให้ร้องเพลงกล่อมนอนหรือไม่ ปลาตากแห้งควรรับประทานภายในวันนี้ไม่เช่นนั้นจะเสีย เป็นต้น การตระเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับการปิกนิก และการจับปลา ทำปลาแดดเดียว ระหว่างที่ฉั่นนอนพักหลังอาหารกลางวัน เพื่อมอบให้เป็นของฝากสำหรับวันนี้ของ “หมี” และในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” “หมี” เตรียมอุปกรณ์ปิกนิกไปเช่นเคย ในครั้งนี้เตรียมอาหารตะวันตกไปหลายชนิดซึ่งเขาทำเองอย่างประณีต สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงโอโมอิยาริของ “หมี”

โอโมอิยาริ ในด้านของการใช้ชีวิตให้สอดคล้องเข้ากันได้กับผู้อื่น การแสดงความเคารพซึ่งกันและกัน ก็สามารถเห็นได้จากความสุภาพของ “หมี” การทำตัวให้สอดคล้องกับ “ฉั่น” และถึงแม้จะถูกกระทำแบบเสียมารยาทจากกลุ่มชายสามคน “หมี” ก็ให้อภัย

ในด้านการแสดงความเห็นอกเห็นใจ ในเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ตอนที่ฉั่นหวาดกลัวฝนตกฟ้าร้อง “หมี” ช่วยใช้ร่างกายปกป้องฉั่นจากฝนและความหวาดกลัว เมื่อ “ฉั่น” แสดงออกถึงความเศร้าหมองที่รู้ว่า “หมี” จะจากไปอย่างถาวร “หมี” ตอบโหล่ปลอบใจให้คลายความวิตกและสัญญาว่าจะเขียนจดหมายมาหา

เอริน นิอิมิ ลองเฮิร์สต์ กล่าวโดยเชื่อมโยงโอโมอิยาริกับจิตวิญญาณแบบญี่ปุ่นเรื่องอื่นอีกด้วยศิลปะแห่งโอโมอิยาริ อันหมายถึงการเข้าอกเข้าใจเห็นใจผู้อื่น และปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเอื้ออาทร เป็นสิ่งที่ต่อยอดมาจากเรื่อง วะ (和) (ย่อ) โอโมอิยาริจึงไม่ใช่แค่วิธีที่คุณปฏิบัติต่อผู้อื่น แต่ยังรวมถึงการปฏิบัติต่อโลกรอบตัวและต่อตัวคุณเอง (ลองเฮิร์สต์, 2567, หน้า 134)

วะ คือความกลมเกลียว การปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติ คาวากามิ ผู้ประพันธ์ “เทพเจ้าหมี” เป็นผู้ที่เคารพธรรมชาติและได้ให้สัมภาษณ์ว่าธรรมชาติยิ่งใหญ่ และมนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้ธรรมชาติ ในที่สุดแล้วใน “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” “หมี” ได้กลับไปสู่ป่า คืนสู่ธรรมชาติในที่สุด

ผลการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีเปรียบเทียบด้วยบทเรื่องสั้น ในด้านโครงเรื่อง ตัวละครเอก “ฉั่น” ตัวละครเอก “หมี” ความแตกต่างระหว่าง “ฉั่น” และ “หมี” ฉาก จุดพลิกผัน ปิดเรื่อง การใช้เป็นบทอ่านคัดสรรสำหรับนักเรียนมัธยมทำให้ทราบถึงความเหมือนและพัฒนาการของตัวละคร และความแตกต่างของโครงเรื่อง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” ความแปลกแยกของ “หมี” ในสังคมเป็นเรื่องที่ “ฉั่น” ปรับตัวให้เข้ากันได้ และสร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน เป็นการดำรงอยู่ร่วมกันของความแตกต่าง แม้จะมีอุปสรรคตอนที่พบกับชายสามคน ที่ชี้ให้เห็นความแปลกแยกของ “หมี” ในสังคมมนุษย์ แต่การใช้เวลาร่วมกันในการปิกนิกจบลงด้วยความปิติยินดี ต่างจากเรื่อง “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ที่แสดงความแปลกแยกของ “หมี” ชัดเจนขึ้น จนถึงจุดจบในการแยกย้าย “หมี” ต้องละจากเมืองกลับสู่ป่า ไปใช้ชีวิตแบบเดิม

ผลการวิเคราะห์ด้านภาษา พบว่าในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” มีการใช้ภาษาสั้น กระชับ ในการดำเนินเรื่อง โดยใช้ “である” โดดเด่น เป็นการเปิดตัว “หมี” แบบสัจนิยมมหัศจรรย์ โดยให้เห็นเป็นเรื่องธรรมดาที่ “หมี” ใช้ชีวิตปกติในสังคมมนุษย์ ตลอดเรื่องมีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติสร้างบรรยากาศให้สวยงาม มีชีวิตชีวา บทสนทนาในเรื่อง เต็มไปด้วยการใช้คำสุภาพของ “หมี” การใช้ภาษาแบบเพื่อนของ “ฉั่น” ในเรื่อง

“อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” มีบทพูดของ “ฉัน” มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แสดงถึงเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของ “ฉัน” ที่ให้ความสนิทสนมกับ “หมี” มากขึ้นกว่าในเรื่องแรก การใช้คำเรียกกลุ่มชายสามคน แสดงการเสียดสีมนุษย์ที่แบ่งแยก กีดกันผู้อื่น ไม่ยอมรับความแตกต่างและไม่มีเมตตา

ผลวิเคราะห์ด้านสังคม แสดงประเด็นความแปลกแยกของ “หมี” และสถานการณ์ชาวต่างชาติในประเทศญี่ปุ่นในปลายยุครุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและยุคฟองสบู่แตก ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการประพันธ์เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” และ “หมี” เป็นตัวแทนของความแตกต่างทั้งหลายที่ดำรงอยู่ในสังคมญี่ปุ่น เช่น ชาวต่างชาติ คนชายขอบ คนรุ่นเก๋า LGBT เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์ด้านวัฒนธรรม เนื่องจากลักษณะหนึ่งของการประพันธ์แนวสัจนิยมมหัศจรรย์ จะมีเรื่องเกี่ยวกับประเพณีโบราณ นิทานพื้นบ้าน ตำนาน เรื่องลึกลับเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงมีการยกประเด็นเกี่ยวกับชาวไอนุกับหมี อิโอมันเตะและคามุย ขึ้นมาวิเคราะห์ นอกจากนี้การปฏิบัติตัว ลักษณะนิสัยของ “หมี” และความสัมพันธ์ระหว่าง “หมี” และ “ฉัน” ยังแสดงให้เห็นถึงจิตวิญญาณแบบญี่ปุ่นจึงมีการวิเคราะห์ลักษณะนิสัยอันเป็นแก่นแท้ของชาวญี่ปุ่นเรื่องอามาเอะ และโอโมอิยาริ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้ได้วิเคราะห์เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” ในบริบทของภาษา สังคม และวัฒนธรรม ที่ถูกนำเสนอ โดยผ่านการประพันธ์แนวสัญญนิยมหัตถกรรม ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมีผลการวิเคราะห์ด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์ตัวบท

วิเคราะห์ตัวบท โดยกล่าวถึงผู้ประพันธ์ หนังสือรวมเรื่องสั้น 『神様』 ที่ประกอบด้วยเรื่องสั้นแนว สัญนิยมหัตถกรรม 9 เรื่อง วิเคราะห์ “เทพเจ้าหมี” โดยเปรียบเทียบกับเรื่องสั้น “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” เรื่องสั้นเรื่องที่ 9 ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นภาคจบของเรื่องราวระหว่าง “ฉัน” กับ “หมี” ในประเด็นต่าง ๆ คือ ตัวละครเอก “ฉัน” และ “หมี” ฉาก จุดพลิกผัน ปิดเรื่อง ทำให้เห็นความแปลกแยกและการปรับตัวของ “หมี” ซึ่งสามารถตีความได้ว่าเป็นตัวแทนของสิ่งต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์ และปฏิสัมพันธ์ระหว่าง “ฉัน” และ “หมี” ซึ่งสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น

ด้านภาษา

วิเคราะห์ได้ว่า 1) คาวากามิเงะจงใช้ภาษาพิเศษในการประพันธ์เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” โดยใช้ “である” ซึ่งสั้นกระชับและหนักแน่น 2) มีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ เพื่อสร้างบรรยากาศให้กับเรื่อง 3) ในบทสนทนาของ “ฉัน” และ “หมี” จะได้เห็นความแตกต่างของระดับภาษา โดย “ฉัน” ใช้ภาษาปกติเหมือน การคุยกันกับเพื่อน แต่ “หมี” ใช้ภาษาสุภาพ ยกย่อง ถ่อมตน 4) มีการใช้ภาษาในการเรียกกลุ่มชายสามคน เป็นการเสียดสี เนื่องจากชายผู้ใหญ่อีกสองคนเสียมารยาทต่อ “ฉัน” และ “หมี” โดยภาษาที่ใช้เรียกชายทั้งสอง เรียกด้วยสิ่งของที่พวกเขาสวมใส่อยู่ เช่น “สนอร์เกิลตอบว่า.....” “แว่นกันแดดไม่พุดอะไรเลย” ซึ่งเป็นการ เสียดสีผู้ที่ไม่มีมารยาท ไม่เคารพความแตกต่าง ความหลากหลาย

ด้านสังคม

ในงานวิจัยนี้วิเคราะห์ความแปลกแยกของ “หมี” ไว้ว่า สามารถตีความได้ว่า “หมี” เป็นตัวแทนของ หลายสิ่งคือ ชาวต่างชาติ LGBT คนอ่อนแอ คนส่วนน้อย คนชายขอบ คนรุ่นเก่า และวิเคราะห์การปรับตัวของ “หมี” ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม โดยวิเคราะห์สภาพสังคมญี่ปุ่นในขณะนั้น ที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ “หมี” ยึดถือ ค่านิยม มารยาท การปฏิบัติตน ขนบธรรมเนียมแบบคนรุ่นก่อน จึงกล่าวได้ว่าเป็นความแปลกแยกเรื่อง “รุ่น” และผู้ประพันธ์ได้แสดงให้เห็นความแปลกแยกของความเป็นอื่น ผ่านสายตาและการกระทำของบุคคลที่สาม

งานวิจัยแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับสังคมญี่ปุ่นช่วงที่มีการประพันธ์เรื่องสั้นเรื่องนี้คือทศวรรษ 1980 และ 1990 ที่ประเทศญี่ปุ่นอยู่ปลายยุคเศรษฐกิจฟองสบู่จนกระทั่งยุคฟองสบู่แตก ในช่วงเวลานี้มีชาวต่างชาติ จากประเทศยากจนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอิหร่านเข้ามาเป็นแรงงานผิดกฎหมายในประเทศญี่ปุ่นเป็น จำนวนมาก แรงงานต่างชาติเหล่านี้ต้องเผชิญกับปัญหาในด้านชีวิตความเป็นอยู่ การเลือกปฏิบัติ การไม่

สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่นได้ เนื่องจากไม่ได้รับการยอมรับและถูกต่อต้านจากชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ เนื่องจากชาวญี่ปุ่นมองเห็นปัญหามากมายที่เกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจของชาวต่างชาติต่อกฎระเบียบ ซึ่งมีมากมายและเคร่งครัดของญี่ปุ่น จึงมีการฝ่าฝืนอยู่เสมอ ทำให้เกิดการกระทบกระทั่งจากความแตกต่างทางความคิดและธรรมเนียมปฏิบัติ ส่งผลให้สังคมที่เคยสงบสุขและเป็นระเบียบเรียบร้อยของญี่ปุ่นต้องสั่นคลอน และอีกประการหนึ่งคือ แนวคิดเรื่อง “คนใน” “คนนอก” ของชาวญี่ปุ่นที่ฝังรากลึกมายาวนาน ทำให้ชาวญี่ปุ่นแบ่งแยกคนในออกจากคนนอกชัดเจน และไม่ยอมรับคนนอกโดยง่าย

ด้านวัฒนธรรม

งานวิจัยแสดงการวิเคราะห์ด้านวัฒนธรรมเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) ประเพณีเกี่ยวกับเทพหมี ที่เรียกว่า อิโอมันตะ ของชาวโคโน ที่รับคามุยซึ่งหมายถึงวิญญาณอันสูงส่งและศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในร่างของ “เทพเจ้าหมี” มาเลี้ยงดูจนเติบโต และจัดพิธีส่งวิญญาณหมีกลับสู่ดินแดนแห่งเทพด้วยการบูชาয়ัญ ตามความเชื่อของชาวโคโน หมีคือตัวแทนของคามุยเนื่องจากหมีเป็นสัตว์ที่ฉลาด แข็งแกร่ง และทรงพลัง ได้รับการเคารพ เป็นสัญลักษณ์ของป่าและธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ การที่คามากามิเขียนให้ “หมี” เป็นตัวละครหลักของเรื่อง เนื่องจากให้ความสำคัญกับธรรมชาติ สิ่งมีชีวิต และความเชื่อของคนในท้องถิ่น ประเด็นหลังนี้เป็นคุณสมบัติหนึ่งของการประพันธ์แนวสัจนิยมมหัศจรรย์

2) อามาเอะ ซึ่งหมายถึง การต้องการความสนใจ ความรักความเอาใจใส่ หรือการอ่อน เป็นลักษณะที่ปรากฏในตัวละคร “ฉั่น” อย่างไรก็ตาม อามาเอะจะบรรลุผลได้ อีกฝ่ายต้องเข้าใจและยอมรับด้วย ซึ่งใน “เทพเจ้าหมี” ผู้ให้คือ “หมี” อามาเอะ เป็นคำสำคัญที่ทั้งจิตแพทย์ นักมานุษยวิทยา ทั้งชาวญี่ปุ่นและชาวต่างชาติถือว่าเป็นหนึ่งในจิตวิญญาณของชาวญี่ปุ่น ซึ่งทำให้เกิดอัตลักษณ์แบบญี่ปุ่นหลายเรื่อง เช่น ธรรมเนียมปฏิบัติ มารยาทเกี่ยวกับการให้และรับ ซึ่งมีความซับซ้อน ชาวต่างชาติต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจ การฟังพา การเอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกันของคนในสังคมญี่ปุ่นทำให้สังคมเข้มแข็ง ในสังคมลักษณะนี้สมาชิกจะเข้าใจสถานภาพและบทบาทของตัวเอง เป็นสังคมที่อบอุ่น ปลอดภัย และสงบสุขตามทฤษฎีของชาวญี่ปุ่น

3) โอโมอิยาริ ซึ่งหมายถึงการนึกถึงผู้อื่น จิตใจที่มีความสุขในการให้ ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” ผู้มีโอโมอิยาริคือ “หมี” ซึ่งคอยดูแลเอาใจใส่ เอื้ออาทร ต่อ “ฉั่น” และมีเมตตา ให้อภัยต่อกลุ่มชายสามคน ผู้ที่เสียมารยาทและละเมิดร่างกายตน โอโมอิยาริเป็นจิตวิญญาณแบบญี่ปุ่น ที่เป็นพื้นฐานของวิถีปฏิบัติของชาวญี่ปุ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ส่งเสริม วัฒนธรรม ความกลมเกลียวซึ่งเป็นทั้งระหว่างผู้คน รวมไปถึงผู้คนกับธรรมชาติด้วย ความเอื้ออาทรของ “หมี” ถูกบรรยายอย่างละเอียดผ่านมุมมองของ “ฉั่น” ต่อเนื่องทั้งใน “เทพเจ้าหมี” และ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยการวิเคราะห์เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” จากงานวิจัยและสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่า คามากามิ ฮิโรมิ นักประพันธ์สตรีร่วมสมัย ได้ใช้แนวทางการประพันธ์แบบสัจนิยมมหัศจรรย์ แต่งเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” โดยทำความเข้าใจของ “หมี” ให้เกิดเรื่องราวมิตรภาพอันงดงาม ซึ่งเกิดขึ้นระหว่าง “ฉั่น” และ “หมี” แสดงให้เห็นการยอมรับความแตกต่าง เคารพในความหลากหลาย และการดำรงอยู่ร่วมกัน

คุณสมบัติเหล่านี้ทำให้ได้รับการคัดเลือกให้เป็นวรรณกรรมร่วมสมัยคัดสรรให้นักเรียนมัธยมของญี่ปุ่นอ่าน เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” มีลักษณะของสังคมนิยมมหัศจรรย์ดังต่อไปนี้

1) การผสมผสานระหว่างความเป็นจริงและจินตนาการ ซึ่งผู้ประพันธ์สามารถสร้างโลกที่ผสมผสานระหว่างชีวิตประจำวันของผู้คนกับเรื่องราวเหนือธรรมชาติได้อย่างลงตัว ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเชื่อมโยงกับตัวละคร และเข้าใจถึงความรู้สึกของตัวละครได้อย่างลึกซึ้ง

2) การสำรวจความสัมพันธ์ของมนุษย์ ผ่านตัวละครและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง เรื่องสั้นได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่น

3) ผู้อ่านจะได้รับประสบการณ์การอ่านที่แปลกใหม่ เนื่องจากเป็นโลกที่เต็มไปด้วยความมหัศจรรย์ และสิ่งที่ไม่คาดคิด

4) ทำให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมญี่ปุ่นผ่านเรื่องราวและตัวละครต่าง ๆ ผู้อ่านจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับความเชื่อและวัฒนธรรมญี่ปุ่นในแง่มุมใหม่

5) เกิดการตีความหรือวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบจากความมหัศจรรย์ในเรื่องสั้น

การได้รับการคัดสรรเป็นเรื่องอ่านสำหรับเยาวชนดังแสดงรายละเอียดในบทที่ 4 สามารถสรุปได้ว่าการอ่าน “เทพเจ้าหมี” จะช่วยกระตุ้นให้เยาวชนตีความ วิเคราะห์สังคมญี่ปุ่น ความแปลกแยก ประเพณี เทพหมีของชาวโอนุ ความแตกต่าง มิตรภาพ และการเปิดใจเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันได้ในพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ซึ่งเหมาะสมกับโลกปัจจุบัน มีผู้สอนวิชาภาษาและวรรณคดีญี่ปุ่นชาวญี่ปุ่นจำนวนหนึ่งที่เผยแพร่งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอน “เทพเจ้าหมี” จากผลการวิจัยทำให้ทราบว่าผู้เรียนมีการคิดวิเคราะห์ประเด็นย่อย ๆ จำนวนมาก ส่วนใหญ่มีความเพลิดเพลินและมีความประทับใจต่อเรื่องนี้ มีการเสนอให้เพิ่ม “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” เป็นเรื่องสั้นให้อ่านเสริมด้วยดังในงานวิจัยของทามาจิ (ทามาจิ, 2022)

ในด้านวิธีการประพันธ์เรื่อง “เทพเจ้าหมี” และ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” สอดคล้องกับลักษณะสำคัญของวรรณกรรมแนวสังคมนิยมมหัศจรรย์ที่จำเป็นต้องมีโดย เวนดี บี ฟาริส (1995 อ้างถึงใน หัตถกาญจน์ อารีศิลป์, 2556) ว่า 1) ตัวบทต้องประกอบด้วยองค์ประกอบมหัศจรรย์เหนือจริงที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยกรอบเหตุผล ความมหัศจรรย์ที่ผสมเข้ากับบริบทแวดล้อมแบบสังคมนิยมในตัวบทส่งผลให้ผู้อ่านรู้สึกถึงความมหัศจรรย์ปรากฏขึ้นจริง 2) การพรรณนาฉากต้องให้รายละเอียดที่สมจริงเช่นเดียวกับการสร้างฉากตามแบบสังคมนิยม 3) ผู้อ่านอาจสงสัยแคลงใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องเรื่อง ด้วยไม่อาจสรุปได้ชัดเจนว่าควรถือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องมหัศจรรย์ 4) สังคมนิยมมหัศจรรย์ทำให้อ่านได้พบกับโลกซึ่งหลอมรวมโลกสังคมนิยมและโลกมหัศจรรย์เข้าไว้ด้วยกัน การหลอมรวมระหว่างโลกทัศน์สังคมนิยมและมหัศจรรย์ได้ทำให้พรหมแดนระหว่างโลกความเป็นจริงและโลกมหัศจรรย์ไม่คงที่ตายตัว แต่เลื่อนไหลและพราวเรือง 5) สังคมนิยมมหัศจรรย์ตั้งคำถามเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องเวลา พื้นที่ และอัตลักษณ์ สันคลอนความตระหนักรู้เรื่องเวลา และพื้นที่ตามหลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์

นอกจากนี้ “เทพเจ้าหมี” และ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” มีลักษณะของสังคมนิยมมหัศจรรย์แบบญี่ปุ่นคือมีการผสมผสานมรดกทางวัฒนธรรม ตำนาน นิทานพื้นบ้านของท้องถิ่น อัตลักษณ์ ความแปลกแยก

ปัญหาสังคมสมัยใหม่ของญี่ปุ่นมาสร้างเป็นเรื่องราวที่ก้าวข้ามขอบเขตของความเป็นจริงให้อยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน และการหลีกเลี่ยงการให้ความกระจ่างของเรื่องโดยผู้เขียน

มีนักประพันธ์ชาวญี่ปุ่นที่ทั้งเขียนนวนิยายบางเล่ม หรือนวนิยายส่วนใหญ่โดยใช้แนวทางการเขียนแนวสังคมนิยมหัตถกรรมทำให้งานเขียนมีความแปลกใหม่และได้รับความสนใจ มีผู้อ่านแพร่หลายทั้งในประเทศญี่ปุ่นและในระดับสากล คาวากามิ ฮิโรมิ ก็เป็นหนึ่งในนักประพันธ์เหล่านี้

ตามการวิเคราะห์วรรณกรรมแนวสังคมนิยมหัตถกรรม เกี่ยวกับสาเหตุที่ผู้ประพันธ์ใช้วิธีการประพันธ์ในแนวนี้นี้ ก็เนื่องมาจากการเมืองการปกครอง สังคม วัฒนธรรมมีส่วนผลักดันผู้คนบางกลุ่มต้องกลายเป็นคนชายขอบ ปัญหาสังคมที่ซับซ้อนและมีความเหลื่อมล้ำ การขาดโอกาส การถูกกดทับ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ล้วนเป็นวัตถุดิบในการถ่ายทอดความคิดของนักประพันธ์ด้วยแนวทางสังคมนิยมหัตถกรรม เนื่องจากแนวสังคมนิยมไม่สามารถตอบสนองการแสดงออกทางความคิด และอารมณ์ได้อย่างเพียงพอ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ว่า คาวากามิได้ชี้ให้เห็นปัญหาของคนนอก ซึ่งถูกมองว่าเป็นความแปลกแยกในสังคมญี่ปุ่น เป็นนักเขียนที่ถูกกล่าวหาว่าสนใจปัญหาสังคมมากคนหนึ่ง และเธอก็ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ไว้ในการสัมภาษณ์ เช่น ปัญหาการแบ่งแยก การดูถูกสตรี ปัญหาแผ่นดินไหว อาชญากรรม เป็นต้น

ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” และ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ใช้ตัวละครหลักเป็น “หมี” นั่นคือสิ่งมีชีวิตอื่น ที่เข้ามาในสังคมของ “ฉันทัน” ซึ่งเป็นมนุษย์ แบบไม่มีเหตุผลประกอบใด ๆ “หมี” เป็นตัวแทนของคนแปลกแยก ในสังคมญี่ปุ่น เป็นผู้ถูกเลือกปฏิบัติทั้ง ๆ ที่มีความพยายามอย่างมากที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมญี่ปุ่นให้ได้ นอกจากนี้ยังเป็นผู้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมอันดีงามของญี่ปุ่น ซึ่งรวมถึงความโอ้อวดอารี มีน้ำใจ เห็นอกเห็นใจ เอาใจใส่ดูแล กล่าวคือนึกถึงผู้อื่นเสมอ ตามแบบชาวญี่ปุ่นในยุคก่อนหน้านี้ เมื่อเปรียบเทียบกับนิสสัยและพฤติกรรมของ “ฉันทัน” และชายสามคน สามารถกล่าวได้ว่าเป็นชาวญี่ปุ่นคนละยุคสมัยกัน คาวากามิแสดงให้เห็นถึงคนญี่ปุ่นในทศวรรษ 1980 1990 ที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลง คือการเปลี่ยนเป็นปัจเจกชน เป็นยุคที่เศรษฐกิจตกต่ำ ต้องใช้ชีวิตแบบพึ่งตนเอง ตัวใครตัวมัน (荒木, 2011) “หมี” เป็นสิ่งแปลกแยกในสังคมของ “ฉันทัน” แต่ “ฉันทัน” และผู้อ่าน โดยเฉพาะเยาวชนชื่นชอบและประทับใจการกระทำของ “หมี” มาก การกระทำแบบนี้ถึงผู้อื่น คือโอโมอียาริ เป็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมญี่ปุ่น และเป็นต้นกำเนิดของวิถีปฏิบัติต่าง ๆ คำพูด หรือการกระทำของ “หมี” ที่ถูกมองว่าเป็น “หมีหัวโบราณ” “ล้าสมัยนิดหน่อย” กลับเป็นที่ต้องการของ “ฉันทัน” ถึงแม้ว่า “ฉันทัน” จะเป็นคนสมัยใหม่แต่ลึก ๆ แล้วยังปรารถนาการเอาอกเอาใจจากผู้อื่น ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าเป็นนิสสัย อามาเอะ ซึ่งเป็นจิตวิญญาณแบบญี่ปุ่นไม่ว่าอยู่ในยุคสมัยใด คือต้องการความรัก การเอาใจใส่ดูแล พึ่งพาอาศัยกัน ไม่มีข้อสงสัยเลยว่า การให้บริการแบบเกินความคาดหมายอันเป็นเอกลักษณ์ของญี่ปุ่น ที่รู้จักกันในระดับสากลที่เรียกว่า โอโมเตนาชิ นั้นมีขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการการดูแลเอาใจใส่อย่างมากของชาวญี่ปุ่น หรือการใส่ใจรายละเอียดเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานบริการหรืองานอื่น ๆ หรือในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ที่ทำให้มากเกินไปความคาดหมายในสายตาของชาวต่างชาติ ก็มาจากแก่นแท้ทางจิตใจของชาวญี่ปุ่นเรื่อง อามาเอะ

หนึ่งในลักษณะของสังคมนิยมหัตถกรรมคือการนำนิทานพื้นบ้านหรือเรื่องราวปรัมปรา เข้ามาผสมผสานในการดำเนินเรื่อง ในเรื่อง “เทพเจ้าหมี” และ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” ที่มีตัวละครหลักคือ

“หมี” และมีการกล่าวถึงเทพหมี ซึ่งเลื่อนกลางและไม่มีคำอธิบายให้กระจ่างในเรื่องสั้น เป็นลักษณะที่พราแลือน แนวสัจนิยมหัตถ์จรรย ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าการให้ตัวละครหลักเป็น “หมี” ได้รับอิทธิพลจากนิทานพื้นบ้าน และ ประเพณีโอโม่ันเตะของชาวไอนุ ซึ่งเคารพวิญญาณศักดิ์สิทธิ์คือคามุย และคามุยแปลงกายลงมาเป็นหมี และมี พิธีโอโม่ันเตะส่งวิญญาณหมีกลับไปที่ดินแดนแห่งเทพ สำหรับชาวไอนุแล้วหมีเป็นสัตว์พิเศษที่ฉลาดและ แข็งแกร่ง คาวากามิให้ความสำคัญกับสัตว์และเคารพธรรมชาติมาก ในที่สุด “หมี” ก็ได้กลับคืนสู่ป่าบ้านเกิด ใน วัฒนธรรมญี่ปุ่นมีความเชื่อเกี่ยวกับคนและวิญญาณสัตว์ (Totemism) ความเชื่อนี้อยู่ในบันทึกโบราณของญี่ปุ่น แก่นแท้ของจิตวิญญาณแบบญี่ปุ่นอีกประการคือ นิยมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ การเคารพ ธรรมชาติ

เรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี”ซึ่งมีความยาวราว 3600 ตัวอักษร (玉木, 2022) ซึ่งถูกเขียนขึ้นในยุค เศรษฐกิจตกต่ำเนื่องจากภาวะฟองสบู่แตกของญี่ปุ่น สามารถทำให้วิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ทางภาษา สังคม และวัฒนธรรมญี่ปุ่น ได้เป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นวรรณกรรมแนวสัจนิยมหัตถ์จรรยจึงเปิดโอกาสให้ผู้อ่าน ได้ตีความและนักวิชาการได้วิเคราะห์ได้อย่างกว้างขวาง ผู้แต่งเคยให้สัมภาษณ์ว่างานประพันธ์ของตนจะไม่ กำหนดอุปมาอุปไมย (metaphor) ที่ชัดเจนเพราะค่อนข้างน่าเบื่อ เปิดโอกาสให้ผู้อ่าน นักวิจารณ์ นักวิชาการ ได้ตีความกันอย่างเต็มที่ “หมี” ในเรื่องนี้จึงสามารถตีความเป็นอย่างใดหลายอย่างที่ปรากฏตัวขึ้นในสังคมญี่ปุ่น

ข้อเสนอแนะ

1. ปัจจุบันวรรณกรรมของคาวากามิ ฮิโรมิ ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยประมาณ 3 เรื่อง ในขณะที่ ได้รับความนิยมในระดับสากล หากมีการแปลและการศึกษาวรรณกรรมของคาวากามิซึ่งเป็นนักประพันธ์ร่วม สมัยที่น่าจับตามอง เพิ่มมากขึ้น จะทำให้มีองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับนักเขียนและการประพันธ์เพิ่มขึ้น
2. การศึกษาการประพันธ์ของกลุ่มนักเขียนสตรีญี่ปุ่นร่วมสมัยที่เป็นที่รู้จักในประเทศไทย เช่น โยชิ โมโตะ บานานา ทาวาตะ โยโกะ คาวากามิ ฮิโรมิ มุราตะ ซากายะ เอคุนิ คาโอริ เป็นต้น
3. ในการเรียนการสอนวิชาเรื่องสั้นญี่ปุ่นในประเทศไทย สามารถนำวิธีดำเนินการจัดการเรียนรู้แบบ Unit study ที่ทามากิ มาซากิ นำเสนอในบทความวิจัยมาปรับใช้ได้

บรรณานุกรม

- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2555). สัจนิยมมหัศจรรย์ไทยในคาถาภูมิปัญญาท้องถิ่น. *อ่าน*, 4(1), 38-62.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2558). *อ่าน (ไม่) เอาเรื่อง*. อ่าน.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2559). สัจนิยมมหัศจรรย์ในงานของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ โทนี มอร์สัน และวรรณกรรมไทย. อ่าน.
- โดอิ ทาเคโอะ. (2538). *อะมะเอะ แก่นแท้จิตใจคนญี่ปุ่น*(มณฑา พิมพ์ทอง, แปล).. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นพวรรณ ร่องทอง (2543). *กำเนิดและพัฒนาการของนวนิยายสัจนิยมแนวมหัศจรรย์*. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- สาคร สมเสริฐ. (2556). ความแปลกแยกของมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่. *วารสารนักบริหาร*, 33(3), 66-74.
- หัตถกาญจน์ อารีศิลป์. (2555). *สัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมของอนุสรณ์ ตีปยานนท์*. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- อัษฎาวุฒิ ไชยวรรณ. (2564). สถานภาพการใช้แนวคิดสัจนิยมมหัศจรรย์ (Magical Realism)ในงานวิชาการไทยรอบสองทศวรรษ(พ.ศ. 2543-2563). *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 21(2), 564-590.
- เอริน นีอิมิ ลองเฮิร์สต์ (2567). *โอโมอิยาริ ความสุขแห่งการนึกถึงผู้อื่นและเข้าใจตนเอง* (วุฒิชัย กฤษณะประกรกิจ, แปล). ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- Akhtar, S. (2009). *Comprehensive Dictionary of Psychoanalysis*. Routledge.
- Hemstock, M. (2018). *Discover Magical Realism in Japanese Literature*. Ehime AJET.
<https://www.ehimeajet.com/discover-magical-realism-in-japanese-literature/>
- Kawakami, H. (Verdenslitteratur på Møn)(2021 a). *2.del Hiromi Kawakami interview Tokyo 8 September 2021*. [Youtube]. <https://www.youtube.com/watch?v=SaWGqvn5rUQ>
- Kawakami, H. (Verdenslitteratur på Møn)(2021 b). *3.del Hiromi Kawakami interview Tokyo 8 September 2021*. [Youtube]. <https://www.youtube.com/watch?v=1A2zSDPx4eA>
- Kawakami, H. (飯田橋文学会)(2022). 飯田橋文学会 〈現代作家アーカイヴ文学インタビュー 第 24 回 川上弘美 (収録日 : 2022 年 3 月 9 日) 本編. [Youtube].
https://www.youtube.com/watch?v=cM6OgvSKF_k
- Kawakami, H. (飯田橋文学会)(2022). 飯田橋文学会 〈現代作家アーカイヴ文学インタビュー 第 24 回 川上弘美 (収録日 : 2022 年 3 月 9 日) 質疑応答. [Youtube].
<https://www.youtube.com/watch?v=bjvMyuAI4f4>

Faris, W. (1995). Scheherazade's children: Magical realism and postmodern fiction, In
Lois Parkinson Zamora and Wendy B. Faris (eds.), *Magical Realism: Theory, History,
Community*, pp. 163-190. Durham and London: Duke University Press.

荒木奈美 (2011) 「川上弘美「神様」「草上の昼食」論 — 「くま」の生きづらさを通じて見えてくるもの —」『札幌大学総合論叢』第32号216～232

イオマンテ (2024) In Wikipedia. <https://ja.wikipedia.org/wiki/イオマンテ>

石川拓音 (2022) 「川上弘美「神様」「草上の昼食」論 — 「わたし」と「くま」の関係における意味の不確定性 —」『東北大学文芸談話会』『日本文芸論稿』第45号 54～72

泉敬史, 康伝金 (2020) 「中国大学生が読んだ日本文学」-中国惠州学院との共同教育・研究提携の成果報告4「札幌大学女子短期大学部」<https://core.ac.uk/download/pdf/322554563.pdf>
87～162

上田慎也, 野田千鶴, 初田美紀, 細川智樹 (2014) 「神様(川上弘美)」『京都教育大学国語教育研究会、文学教材の解釈 2014』
<https://kyoushien.kyokyou.ac.jp/terada3/files/bungaku2014.pdf>. 149～156

川上弘美 (2021) 『神様』中央公論

川上弘美 (2021) 「神様」『神様』中央公論

川上弘美 (2021) 「草上の昼食」『神様』中央公論

鎌田均 (2011) 「自分とは何か」を問い続ける〈言葉の力〉：川上弘美『神様』を例にして「東京日本文学協会」「日本文学(〈特集〉リテラシーと文学)」60(1) 63～72

衣笠隆幸, Elias M. da Rocha Barros, Arne Jemstedt (2022) 「甘え」「IPA 地域間精神分析百科事典」「地域間連携共同」1～14

工藤由布子 (2013) 「川上弘美『椰子・椰子』論」『岩手大学大学院人文社会科学研究科紀要』第22号 19～36

工藤由布子 (2014) 「松本和也『川上弘美を読む』」「ゲストハウス」第6巻 29～31

鈴木愛理 (2012) 「現代小説の教材価値に関する研究 — 川上弘美「神様」「神様 2011」を中心として —」『広島大学大学院教育学研究科紀要』第2部第61号 123～132

高柴慎治 (2007) 「川上弘美「神様」を読む」『国際関係・比較文化研究』5(2) 315～328

田島雅人 (2023) 「高1 国語 寓話を読み解く 小説二『神様』(川上弘美)『授業案』文京学院大学女子高等学校」「ロイロノート・スクール support」<https://help.loilonote.app/-612c26f1ec82bd002224633c>

高橋正人 (2018) 「『文学国語』における深い学びを実現するための読みの可能性に関する研究 — 川上弘美『神様 2011』における「あのこと」の持つ意味をめぐって —」『福島大学人間発達文化学類 人間発達文化学類論集』第28号 45～60

玉木雅己 (2022) 「小説単元の編成に関する実践的研究 — 川上弘美「草上の昼食」の教材化のために —」『国語教育研究』第63号 56～67

榊井英人 (2013) 「問題提起何のための国語教育か」『大阪府教育センター』
<https://www.osaka-c.ed.jp/blog/imamiya/asm/images/mondai-teiki2013.pdf> 2013/08/03
1～5

松本和也『川上弘美を読む』, 水声社, 2013, pp. 28-31)

吉沢夏音, 清水理佐 (2012) 「クイアの視点から読む文学教材での教育実践 — 川上弘美「神様」における「語りの空白」を利用して —」『教育デザインコース国語領域』10 2～11

依光正哲 (2002) 「日本における外国人労働者問題の歴史的推移と今後の課題」
「Institute of Economic Research, Hitotsubashi University」https://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/hermes/ir/re/14411/pie_dp52.pdf 1～33

和田勉 (2007) 「川上弘美論」『九州産業大学国際文化学部紀要』第38号 1～13

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน กองบริหารการวิจัยและนวัตกรรม งานมาตรฐานและจริยธรรมในการวิจัย โทร. ๒๖๒๐

ที่ อว ๘๑๐๐/ วันที่ ๕ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

เรื่อง ขอแจ้งรับรองโครงการวิจัยที่ส่งมาขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา

เรียน นางสาวนันทิชา มหาพันธ์

ตามที่ท่าน ได้ส่งเอกสารโครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ในหัวข้อโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาเรื่องสั้น คมขมสะมะ ของอีโรมิ คะวะคะมิ : กระบวนการทำความเข้าใจความแปลกแยกสวຍงาม นั้น

ได้พิจารณาตามวิธีดำเนินการมาตรฐาน (Standard Operating Procedures, SOP) ฉบับที่ ๑.๒ พ.ศ. ๒๕๖๔ ที่ได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ แล้วว่า โครงการวิจัยดังกล่าวไม่ได้ทำการศึกษา วิจัยในมนุษย์ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยได้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

อาจารย์เจนวิทย์ นวลแสง

(อาจารย์เจนวิทย์ นวลแสง)

ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ชุดที่ 2 (กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)

ภาคผนวก ข

เนื้อเรื่องย่อของเรื่องสั้นทั้ง 9 เรื่องในหนังสือรวมเรื่องสั้น เทพเจ้าหมี

1) “เทพเจ้าหมี” 「神様」

หมีชวนฉันออกไปเดินเล่นที่ริมแม่น้ำ ในช่วงฤดูร้อน หมีเป็นหมีตัวผู้ที่โตเต็มที่และเพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ห้องเช่าห้อง 305 ถัดจากห้องฉันไป 3 ห้อง หมีพูดจาสุภาพ มีมารยาทและรักษาระรณเนียมตามแบบคนญี่ปุ่น ฉันคิดว่าเขาเป็นหมีหัวโบราณ หมีแจกโชบะย้ายบ้านและโปสต์การ์ด ทักทายคนร่วมชั้นเดียวกันเพื่อแจ้งว่าเพิ่งย้ายเข้ามาใหม่ เมื่อเห็นนามสกุลของฉันที่ป้ายชื่อหน้าห้องหมีถามว่ามาจากเมือง ใด หนึ่งใช่หรือไม่ เมื่อฉันตอบว่าใช่ หมีเริ่มเล่าว่าเขารู้จักคนนามสกุลเดียวกันที่เคยให้ความช่วยเหลือเขา เมื่อลองสืบดู พบว่าชายคนนั้นเป็นญาติห่าง ๆ ฝ่ายพ่อของฉัน ฉันและหมีเดินไปที่แม่น้ำ คนที่พบเห็น ต่างมองดูด้วยความแปลกใจ รถที่ผ่านมาต่างหลีกเลี่ยงไปทางๆ หมีคอยถามฉันระหว่างการเดินตลอดเวลาว่าร้อนไหมอย่างใส่ใจ มี ผู้ชาย 3 คน เดินเข้ามาหา คนหนึ่งใส่แว่นกันแดด อีกคนหนึ่งสวมสนอร์เกิล และอีกคนหนึ่งเป็นเด็ก คนเป็นเด็กให้ความสนใจหมีมาก ดึงชนบั้งและในที่สุดก็ต่อเข้าที่ท้องหมี แล้วทั้งสามคนก็เดินจากไป หมีไม่โกรธและเห็นว่าเด็กเป็นมนุษย์ที่ไร้เดียงสา แต่ฉันคิดว่าพวกเขาไม่มีมารยาท ฉันและหมีเดินใกล้แม่น้ำเข้าไปทุกที ได้ยินเสียงน้ำชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ และไอน้ำมาปะทะหน้าทำให้รู้สึกสดชื่นมาก แม่น้ำมีผู้คนจำนวนหนึ่ง และมีคนที่ตกปลาอยู่ คนเหล่านี้หันมามองฉันและหมี หมีมองลงไปใต้น้ำใๆที่มีปลาแหวกว่ายอยู่แล้วกระโจนลงไปใต้น้ำ จับปลาขึ้นมาได้ หยิบมัดและเพียงออกมาจากท่อผ้า แล้วปลาอย่างชำนาญเพื่อทำปลาตากแดด จากนั้นฉันและหมี ก็กินอาหาร ที่ต่างคนต่างเตรียมมา หมีระวังรักษามารยาทมาก เมื่อกินอาหารเสร็จ ก็ไปล้างถ้วยชามที่แม่น้ำอย่างพิถีพิถัน เสร็จแล้วก็เอาผ้าเช็ดตัวผืนใหญ่ออกมา ปูให้ฉันนอน เมื่อฉันนอนหมีเสนอจะร้องเพลงกล่อมให้ฉันนอนด้วย แต่ฉันปฏิเสธไป หมีมีท่าทีผิดหวังเล็กน้อย แล้วเดินไปทางต้นแม่น้ำ ตอนฉันตื่นขึ้นมา พบว่าหมีนอนอยู่ข้าง ๆ มีเสียงกรนเบา ๆ มีปลาตากแดดเพิ่มมาเป็นสามตัวแล้ว เย็นลงมากแล้วหมีและฉันจึงเดินกลับไปที่ห้องพัก และกล่าวลาคนที่หน้าห้องพัก ฉันและหมีรู้สึกสนุกมาก สำหรับการไปเดินเล่นในครั้งนี้ หมีบอกว่าอยากมีโอกาสไปเดิน ด้วยกันแบบนี้อีก ฉันเห็นด้วย หมีมีท่าทางเงินอวย และขออนุญาตกอดฉัน บอกว่าเป็นการกล่าวลาตามธรรมเนียมของบ้านเกิดหมี ฉันยินดีกอดหมี ฉันได้กลิ่นหมีและพบว่าหมีตัวเย็นมาก หมีกล่าวลาและขอพรให้เทพเจ้าหมีปกป้องคุ้มครองฉัน และมอบปลาตากแห้งเป็นของฝากให้กับฉัน กำชับว่า ให้ทำอาหารเย็นนี้เลยเพราะ ปลาเก็บได้ไม่นาน นานวันนั้นฉันย่างปลาเป็นอาหารเย็น อาบน้ำ ก่อนนอนฉันเขียนบันทึก พยายามจินตนาการว่าเทพเจ้าหมีจะมีลักษณะหน้าตาเป็นอย่างไร แต่นึกเท่าไรก็นึกไม่ออก ฉันคิดว่าวันนี้เป็นวันที่ไม่เลวเลย

2) “วันหยุดฤดูร้อน” 「夏休み」

ในช่วงปิดเทอมฤดูร้อน ฉัน (น่าจะเป็นผู้หญิงวัยกลางคน) ไปสมัครทำงานพิเศษเก็บสาเล่ในสวนสาเล่แห่งหนึ่ง มีเจ้าของคือคุณฮาราดะ ฉันไปพักอยู่ที่นั่นเลย ในวันที่ 10 ของการทำงานในสวน ฉันได้พบกับสัตว์เล็ก ๆ จากต้นสาเล่ ไม่ใช่สัตว์ที่มีอยู่จริงในโลกมนุษย์ น่าจะเป็นพวกภูตสาเล่ มีขนสีขาวนุ่มวิ่งวนอยู่ที่เท้าฉัน ฉันไม่ค่อยเชื่อสาตาและความคิดตัวเองเพราะระยะนี้รู้สึกว่ามีอะไรแปลก ๆ เกิดขึ้นกับฉัน เช่น เรื่องของเวลา

บรรยากาศ และความเร็ว ไม่ได้เป็นปกติแบบที่เคยเป็น แต่คุณฮาราดะบอกว่าภูติพวกนี้ออกมาเป็นประจำ ใน
ฤดูสาเล่ตีตผล ภูติสาเล่มีอยู่สามตัว สองตัวราเริงกระฉับกระเฉง เข้ามาประจบขอสาเล่ ส่วนอีกตัวหนึ่งซื่อาย กลัว
ๆ กล้า ๆ ไม่เข้ามาใกล้ เมื่อให้เศษสาเล่ สองตัวแรกกินอย่างรวดเร็ว อีกตัวหนึ่งไม่กินเลย ฉันเป็นห่วงตัวที่สาม
จึงจับขึ้นมาวางบนมือ มองเห็นขนขาว ๗ น่ารักน่าเอ็นดู ฉันขออนุญาตพาห้องพักด้วย คุณฮาราดะลังเล แต่ก็
อนุญาต อีกสองตัวจึงตามกลับมาด้วย เมื่อมาถึงที่ห้อง ฉันให้ตัวที่สามกินเศษสาเล่ คราวนี้ตัวที่สามกินเป็นการ
ใหญ่ และมีท่าทางกินที่น่ารัก ตัวที่สามเริ่มคุ้นเคยกับฉัน แต่คุณฮาราดะบอกว่า อย่าไปสนิทสนมกับภูติพวกนี้ให้
มากนัก หลังจากนั้นเวลาออกไปทำงานในสวน ฉันก็จะพาทั้งสามตัวไปด้วย และพากลับมาบ้านตอนเสร็จงาน
แต่เมื่อเวลาผ่านไป ฉันเริ่มรู้สึกรำคาญเพราะว่าทั้งสามตัวซุกซนมาก ชอบคุย ส่งเสียงดังทะเลาะกันอยู่
ตลอดเวลา จนฉันไม่ได้นอนหลับพักผ่อน กลางดึกวันหนึ่งฉันนอนไม่หลับ จึงเดินออกไปในสวน ตัวที่สามตื่น
ขึ้นมาและตามไปด้วย มันเอาแต่ขุดดินตลอดเวลาไม่ยอมหยุด ซึ่งฉันไม่รู้ว่ามีความหมายอะไร ฉันรู้สึกหงุดหงิด
เมื่อชวนกลับห้อง ก็ไม่ยอมตามกลับ ฉันจึงตวาดใส่ ตัวที่สามกลัว วิ่งหายเข้าไปในสวน และไม่ได้ตามกลับมา
เวลาผ่านไปหลายวัน เหลืออยู่แค่สองตัว ฉันจึงรู้สึกเป็นห่วง เมื่อถามสองตัวว่าตัวที่สามหายไปไหน สองตัวไม่
ค่อยสนใจอะไรมากนัก แล้วบอกว่าเดี๋ยวก็กลับมาเอง ฉันคิดถึงตัวที่สามแต่ไม่รู้จะอย่างไร ได้แต่ทำงานหนัก
ขึ้น เมื่อคุณฮาราดะเห็นฉันมีอาการแบบนี้ จึงพูดขึ้นว่าไม่ว่าจะทำงานหนักขนาดไหน พี่ช้ก็เติบโตตามปกติของ
มัน เราไม่สามารถไปเร่งรัดมันได้ ฉันกลับมาที่ห้องพักนอนหลับ พอรู้สึกตัวตื่นขึ้นมา ก็เห็นว่าตัวที่สามมานอน
อยู่บนหน้าอก ฉันดีใจและกล่าวขอโทษ ตัวที่สามบอกว่าไม่เป็นไร แล้วพวกเราก็สนิทสนมกันเหมือนเดิม เวลา
ดำเนินไปเช่นนี้จนถึงวันที่งานเสร็จ ถึงเวลาที่ฉันต้องกลับและต้องอำลาทั้งสามตัว ฉันถามคุณฮาราดะว่า พวกนี้
จะเป็นอย่างไรต่อจากนี้ คุณฮาราดะตอบว่าพวกนี้เดี๋ยวมาเดี๋ยวไป มา ๗ ไป ๗ ตามฤดูกาล ฉันรู้สึกเสียใจ ที่ต้อง
ลาจาก คืนก่อนกลับฉันมีความรู้สึกแปลก ๗ ขึ้นมาอีก ลืมตาขึ้นมาเห็นตัวเองนอนอยู่โดยที่มีฉันอีกคนนั่งอยู่ข้าง
๗ มองลงมา ภูติสาเล่ทั้งสามตัวบอกว่าอยากกินสาเล่ เราจึงพากันเข้าไปในสวน สองตัวกินอย่างเพลิดเพลิน แล้
วก็กระโดดไปเกาะเป็นก้อนตะปุ่มตะป่ำบนต้นสาเล่ และกลายเป็นหนึ่งเดียวกับต้นสาเล่ ตัวที่สามไม่อยากกิน
เพราะว่ากลัวว่าตัวเองต้องหายตัวไป ไม่อยากจากฉันไป ตัวที่สามมีนิสัยเหมือนฉัน ที่ชอบคิดว่าตัวเองเป็นคน
ไม่ได้เรื่องและกลัวการเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งทุกอย่าง พอฉันชวนกลับห้อง ก็ไม่ยากกลับห้องไปด้วย แต่บอกว่าให้
ช่วยพาเกาะป่าไป ที่ต้นสาเล่ลึก ๗ ข้างในสวน ตัวที่สามพูดว่า ผมต้องไปแล้วนะครับ ฉันยืนดูรู้สึกเศร้ามาก ที่
ต้องมองตัวที่สามแข็งเป็นก้อนที่ต้นสาเล่ ฉันเอามือจับก้อนแข็งนั้น และพบว่ามันไม่เคลื่อนไหว ฉันเอามือวางไว้
เช่นนั้นรู้สึกอ่อนล้าและดูเหมือนว่าจะถูกดูดกลืนเข้าไปด้วย แต่แล้วฉันก็รู้สึกตัว เอามือที่ที่ก้อนนั้นแล้วก็ออก
ห่าง แต่ก็เหมือนจะได้ยินเสียงชวนว่าไปด้วยกันเถอะ ฉันตอบว่าไม่ได้ แล้วรีบวิ่งหนีกลับห้อง พยายามนอนให้
หลับ โดยมีหมอนหนุนไปทั้งตัว วันรุ่งขึ้นฉันไปลาคุณฮาราดะในชุดเดินทาง ไม่ต้องใส่ชุดทำงานสวนแล้ว ฉันได้รับ
ค่าแรง คุณฮาราดะพูดเปรย ๗ ว่าปิดเทอมฤดูร้อนใกล้สิ้นสุดแล้ว เด็ก ๗ จะทำการบ้านปิดเทอมเสร็จกันหรือยัง
ก็ไม่รู้ ตอนเดินออกจากสวน ฉันมองเข้าไปในสวนสาเล่ ดูไม่ออกแล้วว่าต้นไหนคือต้นที่มีก้อนภูติสาเล่ ฉันพูดในใจ
ว่าขอบใจนะสำหรับทุกสิ่งทุกอย่าง พร้อมกับเอามือตบ ๗ ที่ต้นสาเล่ต้นหนึ่ง รู้สึกเหมือนทั้งสามตัววิ่งวนวนอยู่
แถวนั้น แต่พอหันกลับไปดูก็ไม่เห็นอะไร มีแมลงปอบินวนเวียนอยู่ต่ำ ๗ ฉันเอามือลูบต้นไม้อีกครั้งแล้วออกเดิน
ต่อ

3) “ทุ่งดอกหญ้า” 「花野」

ตอนที่ฉันไปเดินเล่นในทุ่งดอกหญ้า ได้ยินเสียงเรียกจากข้างหลัง เป็นเสียงเรียกของวิญญาณของลุงของฉันที่เสียชีวิตไปเมื่อห้าปีก่อน ลุงยื่นขนมมันจูให้ฉัน ฉันรับไว้แต่มันไม่ใช่ขนมมันจูที่จับต้องได้จริง ๆ ลุงเสียชีวิตในอุบัติเหตุรถยนต์ ลุงนั่งอยู่ในแท็กซี่ มีรถบรรทุกชนประสาธนา ทำให้คนขับรถบรรทุกทุกคนขับรถแท็กซี่และลุงซึ่งเป็นผู้โดยสารเสียชีวิต ลุงมีภรรยาและลูกสาวอายุสามสิบห้า ยังไม่ได้แต่งงาน ลุงอยากคุยกับฉันหลายเรื่อง เช่นเรื่องของครอบครัว เรื่องของซูโมะที่ลุงสนใจ เรื่องของแมวที่เลี้ยงไว้ ฉันเล่าเรื่องนักซูโมะที่คนลุงชอบเรื่องแมวตัวนั้นตายแล้ว ในที่สุดลุงก็ค่อยๆหมดความสนใจเรื่องราวในโลก ความรู้ที่เคยมีก็ค่อย ๆ หมดไป ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ ลุงมีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์มาก ตอนแรกที่ลุงไม่ยอมลืมนึกถึงเรื่องราวนี้ก็พยายามคุยกับฉัน ฉันถามว่าในโลกที่ลุงอยู่นั้นเป็นอย่างไร ลุงเล่าว่าไม่ค่อยรู้จักนัก ฉันเจอกับลุงสองสามเดือนครั้ง ความทรงจำของลุงค่อย ๆ เลือนหายไปแต่ยังสนใจเรื่องของลูกสาวและภรรยา ลุงยังจำได้ว่าภรรยาชอบลวกถั่วโซรามาเมะ ให้กินแต่ตอนนี้ลิ้มรสชาตินั้นไปแล้ว ฉันและลุงเดินไปบนทุ่งหญ้า แล้วรู้สึกว่าง ลุงดูเหมือนว่าจะอ่อนแอลงจึงขอให้ฉันจับมือและอยากจะทำกลับไปทั้งแบบนี้ หลังจากนั้นลุงหายไปอีกนาน พอถึงฤดูใบไม้ร่วงลุงก็มาปรากฏ และบอกว่าครั้งนี้จะเป็นครั้งสุดท้ายที่มาพบฉัน ลุงบอกว่าอยากขออะไรให้ฉันขอ ลุงจะทำให้เป็นจริงได้หนึ่งเรื่องและขอให้เป็นเรื่องที่เป็นรูปธรรม ฉันรู้สึกเชื่อบ้างไม่เชื่อบ้างแต่ก็ขอไปหนึ่งอย่างคืออยากจัดเลี้ยงส่งให้ลุง ขอให้ลุงจัดการให้เป็นจริงด้วย ลุงถามว่าไม่ขอเรื่องที่ดีกว่านี้หรือ แต่ฉันยืนยันว่าจะขอเรื่องนี้เท่านั้น จากนั้นก็เห็นอาหารเรียงรายบนโต๊ะ ลุงไม่กินเพราะกินไม่ได้ ฉันลองกินปรากฏว่ากินได้จริงๆ ในที่สุดฉันก็ให้ลุงลองกิน โซรามาเมะดู ตอนแรกลุงไม่กินเพราะรู้ว่าวิญญาณกินอาหารไม่ได้แต่ฉันยืนยันจะยอ ลุงจึงลองกิน ปรากฏว่ากินได้ซึ่งทำให้จำได้ว่ารสชาติของโซรามาเมะเป็นอย่างไร ลุงพูดขึ้นว่าแม้เราจะไม่เชื่อ แต่พระเจ้าอาจมีอยู่จริง แล้วลุงก็หายตัวไป

4) “หินคัปปะ” 「河童玉」

ฉันกับคุณอุเทนซึ่งเป็นเพื่อนร่วมงานไปวัดด้วยกัน แล้วไปเจอคัปปะออกมาจากบ่อ เป็นเพศชายตัวเท่าคน รูปร่างเหมือนตัวคัปปะสัตว์ในจินตนาการที่เราในภาพเขียน คัปปะตัวนั้นบอกว่าดีใจที่ได้เจอคุณอุเทน เพราะมีเรื่องอยากปรึกษา และขอให้ช่วยไปคุยกันที่เมืองคัปปะกัน เราสามคนจึงลงเรือ พายเข้าไปในป่าลึกมาก แล้วจอดเรือ คัปปะให้กระโดดลงไปในน้ำ ฉันรู้สึกแปลกใจเพราะเมื่อกระโดดลงไปแล้ว ยังหายใจได้เป็นปกติและลงไปเดินได้ที่ก้นบึง มีปลาวายน้ำอยู่รอบตัว เราสามคนเดินไปที่หินที่มีรูเข้าไปเป็นบ้านคัปปะบ้านมีลักษณะเหมือนบ้านคน เขาเชิญให้นั่งและเริ่มปรึกษาเรื่องความรัก คู่รักคัปปะ เพศหญิงซึ่งมีลักษณะน่ารัก พวกเขาคุยกันสามร้อยปีแล้ว มีเรื่องราวเกิดขึ้นมากมายในชีวิตรัก ซึ่งก็ผ่านพ้นมาได้ เขาเล่าว่าที่ผ่านมาได้ เพราะมีชีวิตเช็กส์ตี พวกคัปปะว่างไม่ค่อยได้ทำอะไร จึงใช้เวลาส่วนใหญ่ในแต่ละวันมีเพศสัมพันธ์กัน แต่ปัจจุบันคัปปะเพศชาย ไม่ค่อยสมบูรณ์แข็งแรงแล้วและไม่ค่อยมีความต้องการทางเพศ คุณอุเทนฟังเรื่องเล่านี้ อย่างเป็นปกติ แต่ฉันรู้สึกแปลกใจมากที่ได้พบเจอแต่เรื่องแปลกๆ คัปปะบอกว่าคุณอุเทน เป็นผู้รู้ในเรื่องเพศสัมพันธ์ สิ่งนี้ชาวคัปปะรู้จักกันอย่างกว้างขวาง คุณอุเทนตะโกนที่ได้ยินแบบนี้ และบอกว่าตัวเองเป็นคนมีเช็กส์แบบปกติธรรมดาและ

ตอนนี้เลิกกับคนรักแล้ว น่าจะเป็นตัวอย่างที่ดีไม่ได้ ฉันแปลกใจแต่เชื่อคับปะว่าคุณอุเทนคงเป็นอย่างนั้น จากนั้นคับปะมารวมกันเป็นจำนวนมากมีการเลี้ยงอาหาร คุณอุเทนกินอาหารใหญ่ แต่ฉันกลัวไม่กล้ากินเพราะกลัวว่า ถ้ากินอะไรที่นี้จะไม่ได้กลับไปโลกมนุษย์ แต่หลังจากนั้นเมื่อเห็นว่าอาหารน่าอร่อยมากก็เลยกินดูบ้าง ฉันกลัวว่าเรื่องราวจะเหมือนอุราชิมาทาโร่ที่ติดอยู่ในเมืองบาดาล เมื่อเริ่มเมาคุณอุเทนก็เริ่มคุยมากขึ้น แต่พวกคับปะไม่ค่อยสนใจเรื่องที่คุย คับปะผู้หญิงเข้ามาถามอีกเพราะอยากรู้เรื่องเพศสัมพันธ์ พวกคับปะมีหินวิเศษซึ่งเชื่อว่า บำบัดโรคได้ถ้าใครไปนั่งบนหิน ก็จะหายป่วยแต่คับปะผู้ชาย ได้ไปลองแล้ว ก็ยังไม่หายป่วย เรื่องไม่มีความต้องการทางเพศ คับปะผู้หญิงชวนเต้น ร้องเพลง คนอื่นก็มาชวนแต่ฉันและคุณอุเทนไม่ได้ทำตามในที่สุดทั้งชายและหญิง ก็มีเพศสัมพันธ์ต่อหน้าพวกเราสามสิบนาที่แต่ก็ไม่สำเร็จ ฝ่ายชายร้องไห้และคนอื่นแสดงความเห็นอกเห็นใจ ในที่สุดด้วยความเหนื่อยล้า ทุกคนจึงนอนหลับไป คับปะชายหญิงร้องไห้ต่อหน้าพวกเรา คุณอุเทนพยายามบอกว่าไม่เป็นไร ทั้งสองตั้งใจเราสองคนจะกลับโลกมนุษย์ แล้วคับปะคู่นี้ก็ชวนเราไปที่หินคับปะ และให้นั่งห้ำถึงหกนาที่ จากนั้นพวกเราก็กลับมายังโลกมนุษย์ เนื้อตัวเปียกปอนกลับมาถึงที่วัด ผ่านไปหลายวันฉันได้เจอกับคุณอุเทน เธอบอกว่าหินคับปะใช้ได้ผล เธอมีแฟนคนใหม่แล้ว

5) “คริสต์มาส” 「クリスマス」

คุณอุเทนให้โถใบหนึ่งแก่ฉัน เธอซื้อโถจากตลาดนัด โถมีขนาดถือได้ด้วยมือเดียวและมีสีมุก ตอนที่ได้รับมาฉันต้องไปทำงานต่างจังหวัดจึงวางไว้ที่ห้องรับแขกจนลืม เมื่อกลับมาตอนกลางคืนเห็นโถส่องแสง และเห็นมีเงาดำ จึงลองเอามือถูดูปรากฏว่ามีควันขึ้นมา และมีผู้หญิงออกมาเธอพูดว่า “สวัสดีค่ะคุณผู้หญิง” เมื่อถามชื่อเธอแล้วจึงรู้ว่าเธอชื่อโคซุมิ ชูมิโกะชื่อนามสกุลฟังดูตลกดีเหมือนเล่นกลับคำ เธอมีวิธีพูดเหมือนคนสมัยใหม่ที่ลากเสียงตรงพยางค์สุดท้ายและเป็นคนยิ้มแย้มแจ่มใสดี แต่พอถามว่าทำไมอยู่ในโถ เธอไม่ยอมบอกเวลาผ่านไปสักพัก ฉันถูโถอีกครั้งเธอก็กลับเข้าโถไป ฉันรู้สึกว่เรื่องนี้แปลกประหลาดใจจึงไม่กล้าถูโถใบนั้นอีก และงานก็ยุ่งจึงไม่ได้สนใจเลย วันหนึ่งเมื่อฉันกลับมาถึงบ้านตั้งใจจะทำอาหาร พอเปิดตู้เย็นก็พบว่าของกินหายไปหมดทั้ง ไข่ ข้าว ขนมปัง ลูกพลับ ฉันสงสัยว่าหรือมีขโมยขึ้นบ้าน แต่ก็สงสัยคนในโถ จึงถูโถให้ขึ้นมาเพื่อสอบถาม “ใช่ค่ะ ทานหมดเลยค่า อร่อยมากค่า” ฉันโกรธ บอกไปว่าเอาคืนมาให้หมด “ได้ค่า” โคซุมิ ชูมิโกะตอบ จากนั้นของต่าง ๆ ก็กลับคืนสู่ตู้เย็น ถ้าลองมองดูให้ดี ๆ จะเห็นได้ว่าเธอเป็นคนสวยงามน่ารักมาก รูปร่างก็ดี น่าจะอายุราวยี่สิบ ใส่กระโปรงสั้นซึ่งเป็นชุดของฤดูร้อน ลักษณะของเธอน่าจะเป็นที่ชื่นชอบของพวกผู้ชาย เพราะเหมือนไอดอล แต่ดูจะเป็นผู้หญิงประเภทที่ผู้หญิงด้วยกันไม่ชอบ เพราะว่าเธอดูน่ารักมากและดูเป็นผู้หญิงประเภทที่ชอบปั่นหัวผู้ชายให้หลงรัก ฉันถามอีกว่าทำไมจึงเข้าไปอยู่ในโถ คราวนี้เธอตอบว่าเป็นเรื่องของ “กิเลสตัณหาพัพพัน” ฉันแปลกใจที่เธอรู้จักใช้คำว่า กิเลสตัณหา นี่น่าจะเป็นคำที่ยากที่สุดที่เธอรู้จัก เพราะลักษณะของเธอไม่น่าใช่คนประเภทหัวดี เรื่องราวของเธอน่าจะเป็นการถูกฆาตกรรมจากผู้ชายหรือผู้หญิง แล้วต้องเป็นวิญญาณติดอยู่ในโถ แต่โคซุมิ ชูมิโกะบอกว่าจำเรื่องราวไม่ค่อยได้ เป็นคนลืมนง่าย แต่ก็ทำหน้าที่หมั่นหมอง ด้วยการเล่าเรื่องนี้เราสองคนจึงสนิทกัน เธอช่วยทำงานบ้านให้ ทั้งซักผ้า กวาดบ้าน ซึ่ง ทำไม่ค่อยเก่ง สิ่งที่ได้ดีคือการทำอาหารและฉันก็กลับมากินข้าวด้วยกันกับเธอทุกวัน แต่ไม่เคยถามเรื่องถูกฆาตกรรมอีกเลย วันหนึ่งเธอดูโทรทัศน์แล้วอยากออกไปเที่ยวในช่วงวันคริสต์มาส แต่ชุดที่เธอมีเป็นเพียงชุดในฤดูร้อน

เพียงหนึ่งชุดเท่านั้น ฉันจึงหาชุดฤดูหนาวให้ใส่ ชุดของฉันอาจจะหลวมไปหน่อย เราออกไปดูไฟคริสต์มาสกันที่ย่านชุมชน มีหนุ่ม ๆ เข้ามาพูดถึงเธอหลายรายโดยไม่ให้ความสนใจฉัน พอฉันพูดว่า “เธอไม่มีเสน่ห์จัง” เธอกลับตอบว่า “ไม่เห็นจะดีตรงไหนเลยล่ะ มีเสน่ห์แล้วก็จะหลงที่ถูกฆ่า” เราไปกินอาหารที่ร้านอาหารอิตาลี ที่ร้านให้บริการดีมากคงเพราะรูปร่างหน้าตาของโคซุมิ ซูมิโกะเราดื่มเหล้ากันจนเมา เธอจึงเล่าเรื่องตัวเองว่ามีความรักแบบรักข้างเดียวกับคนที่ชอบ เป็นความรักที่ไม่สมหวังและทำให้เธอเป็นทุกข์มาก วันรุ่งขึ้นคุณอุเณะมาพบกับฉัน ฉันเล่าเรื่องของโคซุมิ ซูมิโกะให้ฟัง คุณอุเณะก็อกหักเช่นกัน เธอจึงซื้อไวน์ไปที่บ้านฉันแล้วบอกว่าคราวนี้ดื่มกันให้เมามายลืมความทุกข์ไปให้หมดเลย เมื่อฉันบอกว่าฉันไม่ได้มีความทุกข์อะไรขนาดนั้น ทั้งสองคนยิ้มแล้วยื่นหน้าเข้ามาใกล้ ๆ ฉัน แล้วพูดแบบล้อเลียนว่าชีวิตที่ไม่มีความทุกข์แบบนั้นจะมีหรือ โคซุมิ ซูมิโกะเป็นคนทำกับแกล้มเพราะเธอทำอาหารเก่ง เราเปิดไวน์ดื่มกันจนเมา ร้องเพลงรักต่าง ๆ จนเหนื่อยและหลับไป ฉันลืมตาตื่นขึ้นเห็นโคซุมิ ซูมิโกะนั่งอยู่ จ้องมองโลที่ถืออยู่ในมือ พิมพ์ว่า “ใจฉันมีแต่คุณคนเดียว” ร้องให้สะอึกสะอื้นท่ามกลาง ห้องที่มีข้าวของระเกะระกะเพราะพวกเราดื่มกินกัน คุณอุเณะ ตื่นขึ้นแล้วชวนดื่มรอบสอง เพราะว่าคืนนี้เป็นคืนคริสต์มาสอีฟต้องสนุกกันเต็มที่ เราสามคนจึงสนุกสนานกันในบ้าน ในขณะที่คู่รักทั้งหลายคงมีความสุขกันนอกบ้านในคืนนี้

6) “แสงดาวในอดีต” 「星の光は昔の光」

ฉันอาศัยอยู่ที่อะพาร์ตเมนต์แห่งหนึ่ง ห้อง 304 มีเด็กชายคนหนึ่ง เขาไม่ชอบให้เรียกนามสกุล บอกให้เรียก ด้วยชื่อเล่น เขาอาจจะชอบกิน กุ้ง (เอปิ) ฉันจึงเรียกเขาว่าเอปิโอะ เขาชอบมาเที่ยวที่ห้องฉัน บางครั้งเราก็กวนกันออกไปเที่ยว ฉันมีขนมให้เขากินหลังเขาเลิกเรียนเรามักมาคุยกัน แม่ของเขาชอบทำอาหารที่พ่อชอบนั่นคือกุ้ง เพราะพ่อเป็นเด็กที่เติบโตใกล้ทะเล เอปิโอะชอบอยู่คนเดียว เขาชอบอ่านหนังสือ พ่อของเขาไม่ค่อยอยู่ที่บ้าน ความสัมพันธ์ของพ่อและแม่ไม่ดี แม่เป็นคนประเภทเกลียดมนุษย์ แม้แต่เล่นไฟก็เล่นคนเดียว แต่พ่อชอบพาเอปิโอะออกไปเล่นข้างนอกบ้านในตอนที่พ่อกลับมา เอปิโอะเอาสวนขวดที่ทำที่โรงเรียนให้ฉันดูแล้วให้ฉันเป็นของขวัญ สวนขวดของเอปิโอะเรียบง่ายไม่ซับซ้อน ดูธรรมดามาก หลังจากวันนั้นเอปิโอะก็ไม่มาเจอฉันอีกเลย ของกินที่ฉันซื้อเตรียมไว้ให้เขากินก็หมดอายุไป ต้นไม้ไหนสวนขวดก็แห้งเหี่ยว ผ่านช่วงปีใหม่ไปแล้วฉันไปเดินเล่นและได้เจอกับเอปิโอะโดยบังเอิญ เขาตัวสูงขึ้นนิดหน่อย มีปัญหาเกิดขึ้นในครอบครัว เขาจึงไม่ได้มาหาฉัน เราได้กลิ่นควันไฟ เขาชวนฉันตามกลิ่นควันไฟไปจึงเห็นว่ามีคนก่อกองไฟ เป็นกองไปที่เผาเครื่องประดับที่ใช้ตกแต่งในเทศกาลปีใหม่ นี่เป็นงานเทศกาลการเผาเครื่องประดับปีใหม่ ทุกคนจะอธิษฐานให้มีความสุขความเจริญ และมีสุขภาพดี มีการย่างโมจิกินกัน ในตอนนั้นมีคนมารวมกันประมาณยี่สิบถึงสามสิบคน ฉันและเอปิโอะเดินจูมมือกัน เขาพูดขึ้นว่าเขาจะไม่เป็นพวกเกลียดมนุษย์เพราะคิดว่า พวกนี้เหงาเกินไป เขาถามขึ้นว่าถ้าความหนาวให้เป็นวัตถุ จะมีรูปร่างลักษณะเป็นอย่างไร ฉันตอบว่าคงเป็นแสงของดวงดาวหรือเปล่านั้นหมายถึงความหนาว เราชวนกันกินส้มที่ลุงคนหนึ่งแจกในงานเทศกาลนั้นคนละสองลูก เอปิโอะบอกว่า ส้มเท่ากับบอรรอย และตอนนี้เองเขาจึงได้รู้ว่าสิ่งที่เขาชอบคือส้ม ท้องฟ้ามืดเราจึงเห็นดวงดาวได้ชัด เอปิโอะสามารถบอกชื่อดวงดาวได้เพราะเขาสนใจเรื่องนี้ และเล่าว่าดาวอยู่ห่างไกลหลายปีแสง ที่เราเห็นอยู่ตอนนี้ เป็นแสงในอดีตของดาว เขายืนยันว่าแสงในอดีตตอบอุ่น ไม่หนาวเย็น

7) “แรกแย้ม” 「春立つ」

มีร้านอาหารชื่อ บ้านแมว (เนโกะยะ) อยู่ใกล้ๆกับอะพาร์ตเมนต์ที่ฉันอาศัยอยู่ เจ้าของร้านเป็นผู้หญิงอายุราวเจ็ดสิบปีชื่อคานาเอะ ในฤดูใบไม้ผลิคุณคานาเอะเล่าเรื่องความรักในอดีตให้ฟัง เป็นเรื่องสมัยสาว ๆ ตอนอายุราวยี่สิบปีตอนที่ยังอาศัยอยู่ในเมืองหนาวบ้านเกิด ตอนเย็น ๆ คุณคานาเอะชอบเดินสูบบุหรี่ออกไปไกลจากเมือง เธอเป็นเด็กสาวที่ไม่ค่อยเรียบร้อย จากนั้นก็เดินกลับเข้ามาในเมืองเพื่อกลับบ้าน เธอเล่าว่าไม่รู้ทำไมตัวเองจึงชอบทำแบบนั้น วันหนึ่งในเดือนกุมภาพันธ์ เป็นวันที่เข้าสู่ฤดูใบไม้ผลิ เธอเดินออกจากเมืองอีก แต่คราวนี้เปลี่ยนเส้นทาง เดินไปไกล นานและเหนื่อย วิงเวียนจะเป็นลม มีแต่หิมะเต็มไปหมด มองไปเห็นหน้าผา เธอลื่นกลิ้งตกลงไปเรื่อย ๆ มีความรู้สึกที่กำลังตกลงไปเป็นชั่วโมง แต่ว่าอันที่จริงเป็นเวลาเพียงแค่นาฬิกาสามสิบวินาที แก่นนั้นไม่มีผู้คนเลย เธอคิดว่าจะตายเสียแล้ว แต่ก็หิบบูหรี่ขึ้นมาสูบ เธอเห็นชายหนุ่มเรียกให้เดินตามไป แล้วจากนั้นก็อยู่กินกันที่บ้านของชายคนนั้น เธอทำหน้าที่แม่บ้านอย่างดี ใช้ชีวิตแบบคู่รัก นอนกอดกันทุกคืน แต่ฝ่ายชายมักจะกลับดึกหรือกลับช้าหรือไม่กลับมาเลย คุณคานาเอะมีความทุกข์มาก เมื่อพูดตัดพ้อกับเขาว่าเศร้าและเหงา เขากลับไม่มีปฏิกิริยาใด ๆ และฝ่ายชายก็ยังคงทำเช่นนั้นเหมือนเดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใด ๆ เธอพูดว่าเขาทำตัวเหมือนพระจันทร์ เมื่อตื่นขึ้นมาในวันหนึ่ง พบว่าเขาไม่อยู่แล้ว เมื่อรู้สึกตัวอีกทีก็เห็นว่าตัวเองได้กลับมาที่บ้านเกิด ทำให้นึกถึงเรื่องเล่าที่ผู้หญิงถูกจับไปกักขัง ทางภูมิภาคตะวันตกเฉียงของญี่ปุ่นมีเรื่องเล่าแบบนี้ คุณคานาเอะก็ได้อ่าน ได้รู้มาเช่นกัน จากเรื่องเล่านี้ เมื่อผู้หญิงถูกพากลับมาอยู่ที่บ้านเกิดก็เริ่มนึกถึงวันเวลาที่ถูกจับไปกักตัวและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันกับผู้ชายอย่างมีความสุข ในฤดูหนาวคุณคานาเอะ กลับไปที่นั่นอีกเพราะอยากเจอชายหนุ่มคนนั้น แล้วก็ได้เจอกับเขาอีกครั้ง เธอพยายามไม่พูดว่าคุณทำตัวเหมือนพระจันทร์ เพราะกลัวว่าต้องจากกันเหมือนเดิม แต่แล้วก็ต้องจากกันอีก เมื่อถึงฤดูหนาวของอีกปี เธอก็ไปรอที่นั่นอีกและได้อยู่ด้วยกันอีก จากนั้นก็จากกันอีก เรื่องราวแบบนี้เกิดขึ้น อยู่หลายปีจนกระทั่งย้ายบ้าน คุณคานาเอะเอะเล่าเรื่องนี้ให้ฉันฟัง ฉันบอกว่า ถ้าเป็นตอนนี้เรื่องอาจไม่เหมือนเดิมก็ได้ ฉันไปร้านบ้านแมวอีกร้านปิดแล้วมีป้ายเขียนอยู่ที่หน้าร้านว่า ร้านปิดเนื่องจากกลับบ้านเกิด

8) “ไม่พรางจากกัน” 「離さない」

ฉันอาศัยอยู่ที่อะพาร์ตเมนต์แห่งหนึ่ง มีผู้ชายที่มีอาชีพเป็นครูอยู่ห้องชั้นบนตรงกับห้องฉัน ชื่อคุณเอโนโมโตะ เขาเป็นคนที่สนใจและพิถีพิถันเรื่องการชงกาแฟมาก มักจะชวนฉันไปดื่มกาแฟที่ห้องบ่อย ๆ แต่ว่าไม่มีการชักชวนจากคุณเอโนโมโตะเป็นเวลาสองเดือนแล้ว ถึงฤดูกาลที่ซากุระบาน วันหนึ่งเขามาเคาะประตูห้องฉัน ชวนไปห้องเขา บอกว่าไปเก็บอะไรมาได้ ให้มาดู เขาเล่าว่าเมื่อสองเดือนก่อน เขาเดินทางท่องเที่ยวไปคนเดียว โดยค้างแรมที่โรงแรมแห่งหนึ่งใกล้ทะเล คืนหนึ่งเขาอนไม่หลับ จึงออกเดินไปถึงริมฝั่งทะเล แล้วก็ได้ยินเสียง เหมือนปลาติดแหกำลังดิ้นอยู่ จึงเดินเข้าไปดู ท่อนล่างของสิ่งมีชีวิตนั้นเหมือนปลามีเกล็ดสีรุ้งสวยงาม แต่ท่อนบนเป็นหญิงสาวผมยาว เขาช่วยปลดนางเงือกให้หลุดออกจากตาข่าย แล้วพากลับไปที่โรงแรมจากนั้นก็พากลับมาที่บ้านด้วย เอามาสัไวโนอ่างน้ำ ฉันเข้าไปดูเห็นนางเงือกตัวไม่ใหญ่ วัยวนไปมาอยู่ในอ่าง ห้องคุณเอโนโมโตะเป็นกลิ่นทะเล ในที่สุดคุณเอโนโมโตะก็ขอให้ฉันรับเงือกไปดูแล เพราะเขาหลงใหลจนไม่เป็นอันทำอะไร

เสียงานเสียการมาก ไม่มีสมาธิเลย ในแต่ละวันเขาจ่อจ่อ อายากอยู่ใกล้ ๆ อ่างน้ำเพื่อเฝ้าจ้องมองนางเงือกตลอดเวลาโดยไม่สนใจสิ่งรอบตัว เอาแต่นั่งอยู่ในห้องอาบน้ำทั้งวัน จนขาดงานสอนที่โรงเรียนบ่อยครั้ง ฉันยอมรับนางเงือกมาดูแลโดยเลี้ยงไว้ในอ่างอาบน้ำ นางเงือกน่าเอ็นดูมาก ฉันไม่อยากห่างจากนางเงือกเลยสักนาที ฉันไม่สนใจการงานงาน เมื่อออกไปทำงานก็ไม่มีสมาธิอยากรีบกลับบ้านมานั่งเฝ้าดูนางเงือกว่ายน้ำ และไม่ใส่ใจงานบ้าน ไม่ดูแลตัวเอง ปล่อยปละละเลยจนห้องกรุงรัง ทั้งฉันและคุณเอโนโมโตะต่างต้องมนต์ของนางเงือก วันหนึ่งคุณเอโนโมโตะมาหาบอกว่าให้พาเงือกไปปล่อยกัน ฉันปฏิเสธและพยายามพูดหวานล่อว่าปล่อยไว้อย่างนี้ไม่เห็นเป็นอะไร ไม่มีความผิดอะไร แต่ในที่สุดก็ขัดขวางความตั้งใจของคุณเอโนโมโตะไม่ได้ เขาเตรียมรถบรรทุกเล็กมาไว้เรียบร้อยแล้ว ตอนที่บรรทุกเงือกลงในถูง ฉันส่งสารนางเงือกมาก กลัวว่านางจะกลัว เราไปถึงทะเลที่ใกล้ที่สุด มีลมพัด กลับมากระปลิวมากองทับถมรวมกันที่ชายฝั่งทะเล พวกเราอุ้มนางเงือกลงไปในน้ำ สูงถึงไหล่ของฉันและคุณเอโนโมโตะ เมื่อปล่อยนางเงือกออกไป เงือกมองหน้าฉัน และพูดเป็นครั้งแรกว่า “ฉันจะไม่ไปจากเธอ” ตอนนั้นใบหน้าอยู่ใกล้มาก ฉันตกใจกลัวสุดขีด พยายามวิ่งเข้าฝั่ง แต่ก็วิ่งได้ช้ามากเหมือนในฝัน และยังได้ยินเสียงนั้นติดหูมาตลอด คุณเอโนโมโตะพาฉันกลับมาที่ห้องพัก ฉันป่วยเป็นไข้หลายวัน ตอนที่ฉันฟื้นจากไข้ ซากุระร่วงไปหมดแล้ว ฉันไปดื่มกาแฟตามคำชวน ของคุณเอโนโมโตะอีกครั้ง และคุยกันว่าต่อไปจะเป็นฤดูของนก ซึ่งก็ดีกว่าเงือก แล้วเราก็กุญกันว่าเรื่องที่ผ่านมาเป็นเรื่องที่ตื่นเต้นมาก แล้วลองคิดกันว่า การที่พวกเราต้องทำใจแข็งนั้นหมายถึงการเอาเงือกไปปล่อยหรือการอยู่กับเงือกต่อไป

9) “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า” 「草上の昼食」

ฉันออกไปเดินเล่นกับหมีอีกครั้ง หลังจากที่ย่างหายไบนาน หมีเพิ่งกลับมาจากการไปเยี่ยมบ้านเกิดที่ทางเหนือ คราวนี้เราไปปิกนิกกันที่ทุ่งหญ้า เป็นเส้นทางตรงกันข้ามกับที่เคยไปปิกนิกที่ริมแม่น้ำ หมีเล่าเรื่องการกลับบ้านเกิดของเขาว่าลำบาก ต้องยืมรถเพื่อนขับไป เพราะว่าขึ้นเครื่องบินไม่ได้ เขารถขับไปก็ไม่ได้ เนื่องจากพอบอกว่าตัวเองเป็นหมี ก็ถูกปฏิเสธจากบริษัทต่าง ๆ นอกจากนี้ หมีก็เล่าเรื่องพืชผักสวนครัวที่ปลูกที่ระเบียง เรื่องอยากซื้อรถมอเตอร์ไซด์ แต่ซื้อไม่ได้ด้วย การไปปิกนิกครั้งนี้หมีเป็นคนเตรียมอาหารให้ทั้งหมด ฉันตื่นเต้นดีใจที่ได้ไปปิกนิกครั้งนี้ พอลงเรื่องอาหารกลางวันวันนี้ หมีบอกว่าให้รอไปถึงที่ก่อน สนามหญ้าที่ไปปิกนิก มีหญ้าโคลเวอร์และต้นทัมโบ้ปะขึ้นเต็ม เป็นที่โล่งกว้างดีมาก ฉันแปลกใจที่ไม่เคยรู้จักที่นี่มาก่อน หมีภูมิใจที่รู้จักสถานที่ที่ไม่ค่อยมีใครรู้จัก เรากินอาหารที่หมีเตรียมมาอย่างพิถีพิถัน ส่วนใหญ่เป็นอาหารฝรั่ง ที่ปรุงอย่างประณีต นั่งไปสักพักก็เห็นว่าเริ่มจะมีฝนมา มีเสียงฟ้าร้อง ฟ้าผ่า คราวนี้ไม่เหมือนปิกนิกคราวที่แล้ว หมีหยิบอาหารกินด้วยมือ หมีมีสัญชาตญาณป่ามากขึ้น เมื่อมีเสียงฟ้าผ่าดังขึ้นหมีจะคำรามเสียงกึกก้อง และพยายามปกป้องฉันโดยกอดไว้ ฝนหยุดแล้ว หมีบอกลาฉัน บอกว่าจะกลับไปอยู่บ้านเกิดถาวรและจะไม่กลับมาที่นี่อีก เนื่องจากมาอยู่ในเมืองนานมากแล้ว ฉันรู้สึกเสียใจที่ต้องจากกัน เราคุยกันต่ออีกนิดหน่อยแล้วกลับคราวนี้หมีไม่ได้กอดฉัน เขายืนห่างออกไป เรายืนมองพระอาทิตย์ตกดินด้วยกัน หลังจากนั้นหลายเดือน เข้าสู่ฤดูร้อน เสียงจิ้งจั่นร้องระงม มีจดหมายมาจากหมี เป็นจดหมายที่ไม่ได้เขียนที่อยู่ผู้ส่ง หมีเขียนเล่าว่าเขาใช้ชีวิตอยู่อย่างไร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการใช้ชีวิตที่แตกต่างจากตอนที่อยู่ในเมืองเนื่องจากเขาเปลี่ยนไปใช้ชีวิตแบบดั้งเดิมของหมีมากขึ้น เขาวาดรูปมาใส่กระดาษมาอีกแผ่นด้วย ดูให้ดี ๆ เป็นรูปฉันและหมีนอนอยู่บนสนามหญ้า แล้วก็มี

รูปปลาลอยอยู่ข้างบน ปลาในรูปวาดดูเหมือนใบไม้ น่าจะไม่ได้วาดด้วยดินสอแต่คงใช้ซี่ไถ้วาดเส้นจึงไม่คม เขาเขียนจดหมายอย่างตั้งใจ ฉันอ่านซ้ำ ๆ 3 รอบ รอบที่ 3 น้ำตาซึม ๆ เมื่อถึงกลางคืน ฉันนึกถึงข้อความในจดหมาย ร้องไห้เล็กน้อย นึกถึงการที่หมียายมาทำอาหารเพื่อฉันเมื่อคราวปิกนิกอำลาแล้วก็ร้องไห้ ฉันนึกถึงกลิ่นต้นโคลเวอร์ที่เนินหญ้าหลังฝนวันนั้นแล้วร้องไห้ เมื่อหยุดร้องแล้วก็หยิบกระดาษขึ้นมาเขียนจดหมายตอบว่า แล้วไปปิกนิกกันที่เนินหญ้าอีกนะ แล้วช่วยสอนวิธีอบพายแอปเปิ้ลให้ฉันด้วยนะ ขอให้มีความสุขแข็งแรงทั้ง ๆ ที่รู้ว่าไม่สามารถส่งจดหมายไปถึงหมียได้ ฉันพบจดหมายที่เขียนใส่ซองติดแสตมป์ เว้นที่ว่างตรงที่อยู่ผู้รับเขียนที่อยู่ตัวเองไว้ด้านหลังซอง แล้วเก็บไว้ในสุดของลิ้นชักโต๊ะทำงาน เข้านอน ก่อนเข้านอนอธิษฐานถึงเทพหมีและพระเจ้าของมนุษย์นิดหน่อย นึกถึงจดหมายที่เพิ่งเขียนในลิ้นชักแล้วหลับสนิท

ภาคผนวก ค

อาหารและพืชที่ปรากฏในเรื่องสั้น “เทพเจ้าหมี” และ “อาหารกลางวันบนพื้นหญ้า”

ข้าวปั้นไส้บัว

<https://39mag.benesse.ne.jp/lifestyle/content/?id=161797>

ขนมปังฝรั่งเศสและ Patty (Pate)

<https://www.sato-suisan.co.jp/shop/product/detail/106>

อิตาลีพาร์สลีย์ อิตาลีันพาเซลิ

<https://delishkitchen.tv/articles/701>

ผักขำบด นาซนา

<https://www.kyoiiku-shuppan.co.jp/docs/pages/rika/guide/plant/nazuna.html>

แซลมอนอย่างซอสฮอลแลนด์ซ 鮭ソテーオランダーズソース
<https://delishkitchen.tv/recipes/200479540747699327>

ถั่วแขกคลุกปลากระตัก いんげんのアンチョビあえ

<https://www.asahibeer.co.jp/enjoy/recipe/search/recipe.psp.html?CODE=0000001506>

พริกหวานแดงย่าง 赤ピーマンのロースト
<https://ourage.jp/food/more/185034/>

ญ็อกกี้ ニョッキ Gnocchi เป็นตระกูลเกี๊ยวที่หลากหลายในอาหารอิตาลี
 เลียน ทำจากแป้งก้อนเล็กๆ เช่น แป้งสาลี มันฝรั่ง ไข่ และเกลือผสมกัน
<https://delishkitchen.tv/articles/1550>

เพนเน่พาสต้าซอสขาวดอกกะหล่ำ
ペンネのカリフラワーソース

<https://erecipe.woman.excite.co.jp/detail/71316c87b0d162c1d599106d1186f0ab.html>

สตอเบอรี่ราดน้ำส้มสายชูบัลซามิก (อิตาลี) いちごのバルサミコ
酢かけ

<https://cookpad.com/recipe/7134602>

เค้กเหล้ารัม รัม酒のケーキ

<https://allabout.co.jp/gm/gc/188329/>

พายแอปเปิลอบ โอーブンアップルパイ

<https://erecipe.woman.excite.co.jp/detail/process/6bf7d67b707f4cfd580ef98db238ec40/>

ไวน์แดง บาร์บารesco บัลบารesco 赤ワイン

<https://www.vino-tastevin.co.jp/>

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทชัย มหาจันทร์

อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

การศึกษา : ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาญี่ปุ่น) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

M.A. , Ph.D. (Japanese Literature) Kobe University, Japan

ผลงาน : (2549) มองโลกตะวันออกผ่านวรรณกรรมของ ควะบะตะ ยะสึนะริ. วารสารวิชาการคณะ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 20 มกราคม- เมษายน 2549

(2553) นัยของ จังหวะ ในวัฒนธรรมญี่ปุ่น. เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติของเครือข่าย
ญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 3 , (มนุษยศาสตร์และการศึกษา). กรุงเทพฯ: โครงการ
เครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย, 2553.

(2554) การขอโทษ ในวัฒนธรรมญี่ปุ่น อัตลักษณ์เพื่อการอยู่รอด. เอกสารหลังการประชุมวิชาการ
ระดับชาติของเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 4 (มนุษยศาสตร์และการศึกษา).
กรุงเทพฯ: โครงการเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย, 2554.

(2556) การทำงานภายใต้วัฒนธรรมที่แตกต่าง : ปัญหากับความคาดหวังของบริษัทญี่ปุ่น. เอกสาร
หลังการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 4 (สังคมศาสตร์และ
การศึกษา). กรุงเทพฯ: โครงการเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย, 2556.

(2561) การศึกษาของญี่ปุ่นในยุคการปฏิรูปการศึกษาสมัยเมจิ ผ่านการศึกษาเปรียบเทียบ
วรรณกรรมเด็กเรื่อง “อุงุ่นหนึ่งพวง” และ “เซเบกับน้ำเต้า”. วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา.
ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มิถุนายน 2561.

(2564) บทวิจารณ์หนังสือ “24 แก้วตา” (『二十四の瞳』) ประพันธ์โดยสึโอะชิ ซาคาเอะ
(壺井栄) แปลโดยภัทรธร พิพัฒน์กุล. วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา. 11(1). 89-94. 2564.

(2565) COIL: นวัตกรรมของการศึกษาระดับอุดมศึกษาในทศวรรษที่ 2020-การประยุกต์ใช้ในห้องเรียน
วัฒนธรรมญี่ปุ่น. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา,
30(1), 237-257.

(2566) การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) การจัดการข้ามวัฒนธรรมใน
บริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาค
ตะวันออก (EEC). [รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์]. มหาวิทยาลัยบูรพา

(2567) การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) การจัดการข้ามวัฒนธรรมใน
บริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาค
ตะวันออก (EEC). [รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์]. มหาวิทยาลัยบูรพา

(2567) การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) การจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC). *วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*. 32(2), 1-16.

งานวิจัยร่วม

ชมพูนุช ปัญญาไพโรจน์, นันทชญา มหาพันธ์ และกนกพร ตันวัฒนะ. (2564). สถานภาพและความต้องการความรู้ด้านภาษาต่างประเทศของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 38(3), 132-157.

ภารดี มหาพันธ์ และนันทชญา มหาพันธ์. (2561). ภูมิทัศน์วัฒนธรรมบางปลาร้อย : ความหลากหลายพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ฐานรากและภูมิหลัง จังหวัดชลบุรี. *วารสารศิลปกรรมบูรพา*, 21(1), 23-34.